

ქართული ბიზნისი

საქართველო

დავით კლდიაშვილი

ქამუშადის გაჭირვება

I

სწორედ დროც იყო და საჭიროებაც მოითხოვდა, რომ აზნაურ ოცნა ქამუშადის ცოლი ეთხოვა: დედამისი ეკვირინე, აზნაურ სანიკიძის გვარის ქალი, მოხუცებულობაში შედიოდა, უჭირდა ოჯახის თავის გაართმევა და შემწე ეჭირვებოდა, თუ სულ განმათავისუფლებელი არა. სურდა, რომ სიცოცხლის უკანასკნელი დღეები მაინც გაეგარებინა ისე, როგორც ეკადრებოდა მისი გვარისა და ჩამომავლობის ქალს, ღირსეულად და ბატონურად, იმ გაჭირვებულ ცხოვრების შემდეგ, რომელიც მან ოჯახში მოთმინებით გაატარა.

არა ერთხელ წამოსცდენია გულმოსულობაში ეკვირინეს:

— ვაი დედასა!.. რა ოჯახის შვილი ვის ნაცარში ვიქექები და კიდევ ასეთ გაჭირვებაში?!

მაგრამ სულგრძელობით ითმენდა ყველაფერს, რადგან სწამდა, რომ ბედის დანიშნულებას ასრულებდა: ამ ოჯახს დაჩემებულივით ჰქონდა, დედაკაცები კარგი ოჯახებიდან ჰყოლოდა და, ალბათ, ეკვირინეც იმიტომ შეახვედრა ბედმა ბესარიონ ქამუშადის, თუმცა, სიმართლე რომ ეთქვა ვაცს, მაინცდამაინც სანიკიძეებიც ვერაფრით უსწრებდნენ ქამუშადებს. მაგრამ ეკვირინეს ღრმად სწამდა თავისი ჩამომავლობის უპირატესობა და რადგანაც არ უნდოდა მოეშალა ოჯახის ჩვეულება, როცა რძლის მოყვანა განიზრახა, არჩევანი მიიტანა თავის მეზობელ აზნაურ სარდიონ ქველიძის ქალიშვილზე.

ქველიძე კარგი გვარის აზნაური იყო, წინათ მდიდარიც ჩვენს პირობაზე და დღეს კი შვეინრობულ მდგომარეობაში იმყოფებოდა. ამ გარემოებამ უფრო გააბედვინა ქამუშადებს, მასთან დამოყვრების სურვილი გამოეცხადებინათ, თორემ სხვა დროს ესენი ვერ გაუბედვრებდნენ სარდიონს ქალიშვილის თხოვნას.

მოუხედავად ამისა, ქამუშადების წინადადება არ იქნა ღირსეულად მიღებული. პირდაპირ უარი რომ არ ეთქვა, სარდიონმა ამის შესახებ ურჩია, პირადად ქალიშვილს

მოლაპარაკებოდნენ და თუ იგი ისურვებდა, აღარც სარდიონი იქნებოდა უარს, მხოლოდ იმ პირობით კი, რომ მზითეებზე ხელი აეღოთ.

ამგვარმა პასუხმა მეტად გააპილპილა ეკვირინე.

— ქალიშვილს დავეკითხო, რა! ბრძენი განყდა ოჯახში, თუ როგორ არი მათი საქმე, ბავშვებთან არ მალაპარაკონ?! მერე მისი ცარიელი ქალი ვის რათ უნდა!... რა დაბრმავე-ბულები გვნახეს, თვალი მაგათ დაუდგათ და ყური!... მაინც თვალი მაგათ ემსებათ — ვერ ხედავენ, რა მდგომარეობაში არიან? რაღა იყინჩებიან კიდევ, შენ გენაცვალე?! რა გონიათ თავისი თავი... შევარცხვინე, ვინც მაგათზე ნაკლები იყვეს! ღმერთო კი მომკალი!..

ქალი სხვაც ბევრი იშოვებოდა, რასაკვირველია, მაგრამ ქველიძის უკადრისობამ ეკვირინე გაანინმატა და მისი პასუხი საკუთრად თავისი თავმოყვარეობის შელახვად მიიღო.

— მაგათ დააკლდათ ყველაფერი, მაგათზე ნაკლებები ვყოფილვართ, რომ შემოვსულვართ ამ ოჯახში?!

— არ დამიჯერე, დედა, გეუბნებოდი, სირცხვილს გვაჭმევინ-თქვა... ხომ ახდა ჩემი სიტყვა!
— ესაყვედურებოდა ოცია დედას.

— მაცალე, შვილო, მაცალე!.. სირცხვილში ვინც იქნება, ამას ყველა დაინახავს!.. იმ უბედურს, ცოლ-შვილი რომ შიმშილით უწყდება, ის ერჩია, დიდგულობაზე ხელი აეღო... ერთი შვილი მაინც მაძლარი ყოლებოდა!..

ეკვირინე გულს იჯერებდა ქველიძის ცუდად ხსენებით. ოცია კი ხმას არ იღებდა, თუმცა გუნებაში ძლიერ სწყინდა ქველიძისაგან მისი უკადრისობა, ძლიერ ნაღვლობდა თავის შერცხვენას და მუდამ იმის ფიქრში იყო, რამენაირად, ღვთის შეწევნით, მათ ჭიბრზე ისეთი ქალი მოეყვანა, რომ სარდიონის ქალიშვილს სჯობებოდა. ამას ფიქრობდა ოცია დღედაღამ და ამის ფიქრებში იყო გართული დღესაც, როცა თავის ებოში, რცხილის ჩრდილში პერანგის ამარა, თავზე ხელსახოც ნაკრული, ფეხშიშველა, ნაჯახს ურცყამდა ურმის საბორბლედ გასათლელ ნამორს და იმდენად იყო გართული თავის ფიქრებში, რომ არც კი ეყურებოდა, სახელს რომ ეძახდა ღობებზე მომდგარი ევროპულად ჩაცმული ცხენოსანი. სანამ ამ უკანასკნელმა ამაღლებული ხმით არ გადმოსძახა:

— ოციას გაუმარჯოს, ოციას!

ოცნებამ ასწია თავი, გაიხედა იქით, საიდანაც ეძახოდნენ, და რა დაინახა ცხენოსანი, უცბად გააგდო ხელიდან ნაჭახი, მოიგლიჯა თავიდან ჩითის ნაფლეთი, ფეხები გაუყარა იქვე დაგდებულ ქუსლებზედად წულეებში, წამოავლო ხელი ახალუხს და მისი ცმით გაეყენა ამ უცხო პირისაკენ.

— გამარჯობა, ოცნებო! კვლავ გაიმეორა ცხენოსანმა.

— ღმერთმა გაგიმარჯოს, ჩემო ბატონო! — მიუგო ოცნებამ.

— ერთობ გულმოდგინედ მუშაობდი, ოცნებო... ძლივს გაგაგონე! — ღიმილით უთხრა ცხენოსანმა. — ხომ მშვიდობით ხარ? — და ხელი გადმოუწვდინა ოცნებს.

— გმადლობთ, ჩემო ბატონო, ვახლავართ ღვთისა და თქვენის წყალობით! შემოგვიხვიეთ, ბატონო პორთუგალი! — მონივნებით შეთხოვა ოცნებამ.

— მეჩქარება, ოცნებო... საქმე მაქვს...

— ერთი მინუტით... ცოცხალი დაიხვეწეთ და წაბანდით ისევ!.. ამ სიცხეში შენუხდებით ნამეტნავად, თქვენ ნუ მომიკვდებით, შემოგვიხვიეთ, შემოგვიხვიეთ, შენი ჭირიმე!

სახლის ყურიდან გამოჩნდა მოხუცებულ ეკვირინეს თმაგაძედილი თავი. ცხენოსანმა თვალი მოჰკრა მას და ხმამაღლა მიამბოძა:

— მამიდა ეკვირინეს ვახლავარ! მამიდას, მამიდას!

ეკვირინე ერთი წუთით მიიმალა და ისევ გამოჩნდა; თავსაფარდახურული იგი მოხუცებული ადამიანის კუნკულით გამოეყენა ამათკენ და, შეღმართში ამორბენით აქლომინებული, მიესალმა სტუმარს.

— მამიდა ეკვირინეს ვახლავარ! რაღა მშვიდობით გიკითხო. მამიდა, ხომ ისევ ჯანზე ხარ, ა?! გეგყობა, რომ ისევ მარჯვედა ხარ! — მხიარულად გადმოსძახა ცხენოსანმა ეკვირინეს, რომელსაც მამიდას ეძახოდა, თუმცა ასეთ ნათესაობის გაკვლევა მისი გამჭრიახი გონებისთვისაც მეტად ძნელი რამ იქნებოდა.

— რაღა გზაში გაგიჩერებია ბატონი პორთუგალი, შე კაცო! — მიმართა ეკვირინემ შვილს. — შემობანდით, ბატონო!..

— მეჩქარება, მამიდა... სზვავან საქმე მაქვს.

— საქმე ღმერთმა ნუ გამოგილიოს, სასარგებლო საქმე!.. მარა ჩვენთან შემობრძანებით არაფერი დაგიშავდებათ... ნუ აგვივლი გვერდს... საქმე თქვენ ვერსად გვექცევით, ნუ დაგვწყვეტთ გულს!

— საღ მიიჩქართ მანც? — შეეკითხა ოცია.

— ამ თქვენს კანცელარიაში მყავს დაბარებული ერთი კაცი...

— ოჰ, მე მეგონა შორს მიბრძანდებოღით საღმე!.. უთქვენოდ საღ წავა, თუკი უბრძანეთ მოსვლა!.. ფეხს როგორ მოიცვლის!

— შემობრძანღით, შემობრძანღით! — ერთხმად მიაძახეს პორფირის ორივე ღეღა-შვიღმა.

სტუმარმა მეტი აღარ ათხოვია თავისი თავი და ჭიშკრისაკენ აქნეღინა პირი ცხენს. ოცია იქითკენვე გაეარღა შესაგებებღად.

— ასე როგორ უნღა აგვიარ-ჩაგვიარო გვერღი შენისთანა კაცმა!.. თქვენისთანა კაცს ერთხელ თუ მოვესწრებით ოჯახში ღეღინახოთ და როღი უნღა დაგვაკლოთ! თქვე დალოცვიღებო, ჩვენც ვიცით თქვენსავით მტერ-მოყვარე. თქვენისთანა კაცი ამ ჩემს ოჯახში ფეხს რომ შემოაღგამს, მტერს შიში მიეცემა, მოკეთეს გული შეუმაგრღება... ასეთია, შენი ჭირიმე, ე ჩენი სოფლის ამბავი, კი, ჩემო ბატონო! — კაკანებღა აივანზე გაღმოღღგარ სტუმრის წინ ეკვირინე, სანამ ოცია ოთახიღან სკამს გამოუტანღა, ხელის გაღასმიღთ მტვერს გაღასწმენღდა და შესთავაზებღა პორფირის.

— დაბრძანღით, ჩემო განმანათლებლო... დაბრძანღით, ჩემო ბატონო... დაბრძანღით!

სტუმარი ჩამოკღა, მოიხაღა კობიროკიანი ქუღი, გაღაისვა მარჯვენა ხელი თავის ხუჭუჭთმიან თავზე, შეინია პიჯაკის სახელოები ზევით და სიამოვნებით ამოიფშეღინა სიგრიღეში.

ეკვირინემაც იქვე მოიკეცა ბოღთან იაგაკზე.

— ერთობ სიცხეები ღეიჭირა ამ დალოცვიღმა! — თქვა პორფირი.

— ღეღინვით, ბატონო, ღეღინვით!.. ყანები გაოხრღა, შენ გენაცვალე, გაოხრღა შენი

მგერი! რალა გვეშველება ჩვენ უბედურებს! — ამოიოხრა ეკვირინემ.

— ღმერთი მონყალეა, მამიდა, ნუ შეშინდებით!

— თქვენ არ შეგეშინდებათ ამისთანების, ჩვენისთანა სანყალმა იკითხოს, თვარა!... რამდენი ოხერი ყრია, შენ გენაცვალე, რამ უნდა არჩინოს! ეგერ, ე იმისი არ იყოს, შენი ჭირიმე! — და ქვევითკენ რომ მოსახლეები მოჩანდნენ, ეკვირინემ იქით გაიშვირა ხელი: — მოსავლიან წელინადს რომ სარჩო არ ღირსებია, ამისთანა გვალვიან წელინადში შიმშილის მეგს რალას უნდა მოელოდეს!

— ვინაა მაგისთანა, მამიდა?

— ბევრია, შენ გენაცვალე, ბევრი!.. აი თუ გინდა, ე, ის ვაჟბატონი რომ გახლავთ, სარდიონი, ქველიძე... ეგერ, ე, ის სახლი რომ მოჩანს, იმაშია.

— ვიცი, ვიცი, გამიგონია! აქაური ადვოკატია, გამიგონია! — გაიცინა პორფირიმ. — რაეა, ასე ღარიბად არის?

— რა სახსენებელია, შენი ჭირიმე... ნეგავი იმდენი სიმინდი ჰქონდეს უბედურს, რაც გული აქვს!.. ცარიელი გულია! — ეკვირინე გამზადებული იყო თავისებურად შეემკო ქველიძე, მაგრამ ამ ღროს ოტიამ ოთახის კარიდან თავი გამოჰყო და დედას დაუძახა:

— დედა, შემობრძანდი!

ეკვირინემ ბოლიში მოითხოვა სტუმართან და ოთახში შევიდა. ოტიას კერაზე ცეცხლი გაელვებინა.

— უჩქარე, დედა... დიდხანს აღარც კი მოიცდის!

— ახლავე, ახლავე, შვილო! — მიუგო ეკვირინემ.

მან უცბად წამოავლო ხელი პატარა თუჯიას, ჩაასხა შიგ წყალი და ჭვარტლის ნათლეთებით შემოსილ საკიდელზე ჩამოჰკიდა; მერე მივარდა კუთხეში გადაბრუნებულ საბუდარს, იქიდან გამოათრია შიგ დამწყვედელი მუჭის ოდენა წინილა და ოტიას მიანოდა.

— აბა, გაუსვი დანა!.. რა ბედად შევამწყვრიე მაგი დღეს!..

ანრიპინებულ წინილას ნისკარგში წაუჭირა ოგიას ხელი, სანამ დანას მონახავდა; მერე უცბად გადაუსვა კისერზე პაგარა დანა და გვერდზე ისროლა. ოდნავ ყელწაჭრილმა წინილამ რბენა დაიწყო ოთახში და სისხლით მოსვარა მიწის იატაკი, სანამ სისხლისაგან დაწრეტილი ზედ კერასთან არ დაეცა.

— გადავარდი, შენ გენაცვალე, ი გოგო ფუსუგია მომიყვანე, ხელს მომიწყოფს, შენი ჭირიმე! — უთხრა ეკვირინემ ოციას, და ოცია იმწამსვე უკანა კარით გავარდა.

ეკვირინემ კი ერთი ცეცხლს შეუჩუჩხურა, დაავლო ხელი წინილას, თავით ჩარგო გაცხელებულ წყალში, მიატრიალ-მოატრიალა შიგ და თან დასძახა:

— სუქი-სუქი, სუქი-სუქი! — ვითომდა ამით გამხდარი წინილა მსუქნად გადაიქცეოდა.

გათაცურებით აცლიდა ეკვირინე ბუმბულს და თან შეუბრალებლად კანსაც აგლეჯდა ლურჯ წინილას, როცა ოციასთან ერთად ოთახში შემოვარდა ცამეგ-თოთხმეტი წლის გოგო.

— არიქა, ჩემო ფუსუგია, შენებურად დამიტრიალდი, შენ გენაცვალე!.. ცხელი ჭადები... კაი, კაი, შენ რომ იცი, იმისთანები!.. უცხო კაცია. ქალაქელია!..

გოგო ამგვარ გადმოძახებას ნაჩვევი იყო და ცქვიტად დატრიალდა: უცბად შეავლო ცეცხლზე კეცები, კოდის თავიდან გადმოიღო გობი, გადმოყარა საცერზე ფევილი, წაიბანა ნაკაპინებული ხელები და თავმოძულებით დაუნყო საცრის გვერდებს პარგყაპურტყი.

— ნელა, ფუსუგია, ნელა, შვილო!.. ნუ უპარტყუნებ მაგრე ძალუმათ, ნუ გაავონებ!.. აბა, ოცია, შვილო, შენ ღვინო ამოიღე! ხომ ვითხრა მეჩქარებო!.. ჩვენი ხათრით დარჩა, თვარა რამდენი კაცი ახლა მაგის მოსვლას უდარაჯებს! ვინ იცის, რამდენს რა საქმე აქვს მაგასთან!

— ორშიმო რომ გამიტყდა, რითი ამევილო? — აწრიალდა ოცია.

— ხაპით ამეიღე, შვილო, ხაპით... არაფერი არ უჭირს! ოღონდ ეცადე კი, წმინდად ამეილო, ბრკე ბევრი არ შეჰყვეს. ნადი, ნადი, ნულა იგვიანებ!..

— თუ ჩაუწვდინე ხაპი... — გააქნია თავი ოციამ და წელიანი ღოქით ხელში გასწია ღვინის ამოსაღებად, რაც ძლიერ ნაკლებად ეგულეობდა ამ კვირიკობისთვის მიწურულში.

ამასობაში სტუმარი აივანზე იჯდა და ამ ბრეკიდან, რომელზედაც წამოსკუპებული იყო ოციას პანწინა ორთვალისანი სახლი, გადაჩერებოდა მის თვალწინ გადაშლილ სურათს.

თავდაშვებული შექმართი, რომელმაც ოციას სახლის გარდა კიდევ ბევრი მოსახლეები მოხანდნენ, ქვევით ვაკდებოდა და ეს ვაკე დიდზე შორს მიჰყვებოდა, სანამ მალლად ამართულ მთა-გორებს არ შეეფეთებოდნენ. ამ სივრცეზე მოსახლე მოსახლეს მისდევდა, თეთრი ეკლესიები აქა-იქ მკაფიოდ მოხანდნენ და მაყურებელს ეგონებოდა, თითქოს ერთი უბარმაზარი სოფელი მოთენილი ყოფილიყო ამოდენა მანძილზე.

უნინაც ყოფილა ამ ადგილებში პორთერი, გადაუხედავს აქედან, მაგრამ ასეთი ხშირი მოსახლეობა და გადაბმით მიყოლილი სოფლები არ ყოფილა მაშინ. თვით ეს პატარა სოფელი თამარნაშენი, რომელიც მის თვალწინ გადაშლილიყო, თვალსაჩინოდ გაზრდილიყო და შემატებულიყო. სადაც წინათ მინდვრები ახსოვდა, ახლა იქ ყანები მოხანდა და ბევრ ადგილას სიმინდებიდან გამოიყურებოდა ისლით დახურული დაბალი სახლებიც; ეცობოდა, მიწის ნაკლებობის გამო, საეზოდ ვეღარ იმეგებდა მცხოვრები ადგილს. პატარა, უფრო ქობების მაგვარი სახლები საცოდავად გამოიყურებოდნენ და ერთიმეორეს მისდევდნენ, არ შორდებოდნენ, თავშეყრილად იყვნენ, თითქოს ენადათ უფრო თვალსაჩინოდ დაენახებინათ მათი პატრონების მდგომარეობა, თუ ვინმე მოინადინებდა ამის გაგებას.

— მეც ამათსავით ვიქნებოდი უსათუოდ, დროზე რომ არ გავექცეულიყავი სოფლიდან!
— გაურბინა თავში პორთერის. — რასაკვირველია, რასაკვირველია...

პორთერი ბიაშვილი სოფლიდან გაქცეულთაგანი იყო. მამამისი, აზნაური მაქსიმე ბიაშვილი, სოფელ ვაშლიანში მცხოვრები, ღარიბი აზნაური იყო. ბატონყმობის გაყრამ მას ჩამოაცალა მისი ორი კომლი გლეხი, მოაშორა მისი სულისჩამდგმელი პეგრია სებისკვერაცხე და გლახუა ჩაჩიკაშვილი, რომელთაც იგი ყოველ საქმეზე დაუსვენებლივ აჩანჩალებდა. ამათი გაცლის შემდეგ მეტად გაჭირვებული ცხოვრება შეხვდა და ერთ დღეს იმ აზრამდის მივიდა, რომ სოფელში წვალებით ცხოვრებას ამჯობინა ქალაქ **№**-ში გადასახლება, ეპისკოპოსის მგალობლად შესვლა, რადგან ხმა კარგი ჰქონდა, გალობაც იცოდა და ერთხელ თვით ეპისკოპოსის ყურადღებას კი მიიქცია თავის გალობით, როცა იგი მათ სოფელში მიბრძანდა. მაქსიმემ აასრულა თავისი აზრი, ადგილიც იშოვა და თავისი ორი შვილი სასულიერო სასწავლებელში გამოზარდა. უფროსი შვილი ერთ-ერთი ეკლესიის დიაკვნად ეკურთხა, მეორემ კი სხვა გზა არჩია: პორთერის ცოცხალი ხასიათი, მკვირცხლი გონება, სასულიერო ნოდების პირის მშვიდ ცხოვრებას ვერ შეურიგდებოდა და ამიტომ სასწავლებლის გათავების შემდეგ ის შეეცადა მომრიგებელ-მოსამართლის კანცელარიაში გადამწერის ადგილი ეშოვნა. გადამწერლობა, რასაკვირველია, ბევრს ვერაფერს შესძენდა, რომ სხვა აზრი და იმედი არ ჰქონებოდა. ცოცხალი ხნის შემდეგ პორთერიმ კანცელარიის გარეთ დაიწყო მთხოვნელების

მიღება, მათი ხელმძღვანელობა, რჩევის მიცემა და დარიგება, თუ როგორ მოქცეულიყო მასთან მიმსვლელი. აქედან პორთერის გაცილებით მეტი ხვდებოდა, ვიდრე პირდაპირ სამსახურიდან. რასაკვირველია, ყოველივე ეს ნამალევადად ხდებოდა. ბევრი ხრიკები, დიდი ოსტატობა და ჭკუის გამჭრიახობა გამოიჩინა პორთერიმ ამასობაში. მაგრამ რამდენიმე წლის შემდეგ ამავე ხრიკებისა და ოსტატობის მსხვერპლი შეიქნა. იგი გაეხდა რალაც უსიამოვნო საქმეში, მასზე უფრო ხრიკიან პირთან გადაკიდების გამო, რომელსაც ვერ ასიამოვნა შეპირებისამებრ და ამისაგან ყოველივე მისი მოქმედება-საქნარი გამოეცხადა უფროსს, რომელმაც ურჩია თავი დაენებებინა სამსახურისათვის, თუკი აპირებდა კიდევ თავის მოქმედების გამეორებას. პორთერი იძულებული შეიქმნა სამსახურისათვის თავი გაენებებინა.

მას არ დასჭირებია დიდი ხნის თქირი, თუ რა გზას უნდა დადგომოდა, ცხოვრებისათვის საღსარი რომ მოეპოვებინა. მან გადასწყვიტა კანტორა გაეხსნა არზების სანერად, დაეწყო სოფლებში ვეჭილობა და ქალაქის ადვოკატებისა და სოფლელთა შუამდგომლობა. პორთერი არ შემცდარა თავის გადაწყვეტილებაში: საქმე კარგად წავიდა, თული რიგიანად შემოუდიოდა. მუდამ ჰყავდა თითო სოფელი „საჭმელად“. როცა ადგილი მოიჭმებოდა, ანდა ხრიკიან ადვოკატს, რომელიც ორსავე მხარეზე ჰკერავდა, აბრუ გაუტყდებოდა და არავინ მიეკარებოდა, იგი ადგილს მოინაცვლებდა. სოფლის მოსიარულე ადვოკატი, დაულალავი, ენერგიით საფსე, მუდამ ხალისიანი, მოცინარი, გონებაგამჭრიახი, მოხერხებული, უცნაური ხრიკების მომგონი, მეგად ადვილად უახლოვდებოდა ხალხს პირველ გაცნობიდანვე და ისეთნაირი მოხერხებით შეჰყვებოდა ერთხელ მის ხელში ჩავარდნილ პირს, რომ ის ძნელად თუ დაუძვრებოდა სანამ მისგან იმდენს არ გამორჩებოდა, რამდენის გამორჩენაც შეიძლებოდა. მართალია, „მოჭმულ ადვილებში“ ბევრი მაგინებელი და შემაჩვენებელი ჰყავდა, მაგრამ ბევრი მადლიერიც. ბევრ ადვილას ისმოდა მისი ორპირობისა და გაუტანლობის ამბები, კაცის შეუბრალებლობაც, ვილაც-ვილაცებისაგან ვითომც მის გალახვასაც იცყოდნენ, მაგრამ იგი ისევ თავის ხელობას ადგა და ახალ-ახალ მუშგარსაც შოულობდა.

თამარნაშენშიაც სწორედ ამ განზრახვით შემოადგა მან თეხი; სადღაცოდან გამონახა ქამუშაძესთან ყვაფი-ჩხიკვის მამილობის მაგვარი ნათესაობა, რათა ბინა ჰქონებოდა მათთან, საიდანაც სურდა დაეწყო ნავარდობა ახალ საძოვარში.

და ამ მაღალ სერიდან რომ დასჩერებოდა აქაურ მოსახლეებს, იგი მხოლოდ იმას თქირობდა და თავის გუნებაში გარედან ზომავდა იმას, თუ რამდენ გამოსარჩენს იშოვიდა ამათგან და რამდენს საშოვარს შესძენდა ამათი გაჭირვებული, შევიწროებული და ვაგლახი

ცხოვრება.

— რაც რომ იყოს, ცოცხალი ხნისათვის მაინც იქნება, იშოვის კაცი რამეს! — წაილაპარაკა პორთუგალი იმედიანად. — ქველიძე ხომ შოულობს, და ის ჩემი იქნება! ამ ცოცხალი ხანში ყველაფერს გავიგებთ!..

— უკაცრავად, ბატონო... მარტოდ მიგატოვებ! — შეუწყვიტა ფიქრი ოცნამ და პატარა დაბალი სუტრა დადგა აივანზე და რადგანაც სწორად ვერ გააჩერა, ფეხის დასამაგრებლად ნათოტი შეუყენა კოჭლ ფეხს.

— მშვენიერი გადასახედავი გქონია, ოცნა!.. აქ კაცს თავის დღეში არ მოსწყინდება ყოფნა... და, უნდა გამოვიტყდე, აწი ხშირ-ხშირად უნდა ვიარო შენთან, რომ ამ სურათის მხერით დავტკბე.

— კი, ბატონო, ოღონდ კი ინებებდეთ და სახლიც თქვენია და ყველაფერი აქოური! — მიუგო ღიმილით ოცნამ და თან სუტრას მიტკალი გადაათარა.

აივანზე გამოვიდა ეკვირინე ჭადებით ხელში.

— მარტოდ მიგატოვებ, ბატონო, მარა, თავად მოგეხსენებათ სოფლური ანგარიში, ნუ დაგეძრახავთ, ჩემო ბატონო!.. მოიგა, მოიგა, გოგო, მოიგა, რაც გვაქვს! — შესძახა მან სახლში.

ცეცხლთან გრილისაგან ლოყებაბრიალებულმა ფუსუტიამ თეთვით გამოიგანა აქნილი წინილა და მეორე თეთვით დათლილი ყველი და მწვანილი.

— უკაცრავად ვართ ამისთანა მცირე მასპინძლობაზე, მარა, რადგან ნაუცვებია, ვითომ ამისათვის გვეპატიება... თორემ ამისთანა პატივისცემა რა თქვენი საკადრისია! — მოიბოდიშა ეკვირინემ.

— ბოდიშები რა საჭიროა, მამიდა! — წამოიძახა მხიარულად ბიაშვილმა. — გამოტყეხილი ვარ, სულზე მოსწრებაა ჩემთვის ეს ზაკუსკა, მე და ჩემმა ღმერთმა!.. ძალიან მშიოდა... ეს უფრო მიმაჩქარებდა კანცელარიისაკენ — დუქანში წვეტიანად ცოცხალად, თვარა იმ ყაზახს რას დავეძებდი იმდენად... უჩემოდ სად შეუძლია ფეხი გადადგას: — და პორთუგალი თან მაღიანად ილუკებოდა და თან არც ლაპარაკს აკლებდა.

ბევრი რაბე ითქვზ, ზაგრამ ეკვირინემ ისევ ქველიძეზე ზიავლო სიგყვზ ჩვეულებისამებრ.

— თუ დამიძადლებ, ზამიდა, ასე ზოგილუნავ ზავ შენს სარლიონ ქველიძეს! — ვადიხარხარა პორფირიმ და ზარტყენზ ხელის ზაჩვენებელი თითი ზოკაკვზ. — ასე ზოგვაკვავ, ასე, ა!

— ღმერთი ყოველ კარგს შევასწრებს და რომ ზონდომებდე, შენ ეგ არ ვაგიჭირდება, ზისგან უფრო არ ვაუჭირდა ნურათფერი შენს ზომავალსა და ნათესავს! — ზიადხზ ეკვირინემ.

— როგორც ვეგყობზ, ძალიან შევძულეზიზ, ჩემო ზამიდა, ეგ ქველიძე! რაგომ, რაგომ, ზამიდა, ა?

— ტყვილა ამოიჩეზი ისე ზავ დალოცვილზი! — დაასწრო სიგყვზ ოგიამ, რომელსაც ეშინოდა, დედას არ ვაემხილა ამ კაცთანაც ზისი სირცხვილუელი სიძეობზ.

ზაგრამ ეს ცდა უქმი ვამოდვზ.

— ტყვილა, ჰჰ!.. არა, შვილო, თავს ნურავის დააჩავვრინებ, თვარა თუ ერთხელ ზიგეჩვიენ დანისვლას, მერე სუყველა ზოგინდომებს დაბრიყვებასა და დამცირებას...

— მე ჩემს კეთილშობილებას ვვრავინ წამართმევს და ვვრც ვვრავინ რამეს დამაკლებს, დედაჩემო!..

— ეგეც ზართალიზ, — წამოიძხზ პორფირიმ. — ეგეც ზართალიზ.

— კაი, შენი ჭირიძე! შენ რაღა დავიძალო, და კეთილშობილებას ვვრავინ ამართმევსო, ავი ჩემი ვაჟიშვილი რომ იძხის, აბა რაღა, კაცი რომ მეტობას დავინყებს და ისეთნაირად ზოგექცევა, ვითომღა არ ვკადრულობდეს, — ღირსების ახდა არ არის, აბა რაღა იქნებზ?! ასე ვიქნზ, შვილო, იმ კაცზ... ქალიშვილი ვთხოვეთ და უარი ზოგვასხენზ, თითქოს ვინძე ისეთი ყოფილიყო, რომ ღირსი არ იყვე ზისი სიძეობის! ღირსების დამცირებზ, აბა სხვზ რაღა?! ნეტავი ზართლა რითიძე წინ იყვეს: ან სწავლით, ან ვვართ და ან ქონებით!.. შენისთანზ კაცთან ენსაც ვერ ვაარყევს... ჩვენთან კი ისე მედიღურობს, თითქოს თავადი იყვეს ჩვენ შორის!.. თვალი ზავას დოუდვზ, რომ ვერ ისარგებლა შემთხვევით, თვარა ზოხარულიცზ ვარ, ასე რომ ზოხდა საქმე და ზისძა ნაშიერძა ჩემს ოჯახში ფეხი არ შემოადვზ... შვილიც ზამასავით დიდგულობას დამინყებდა და მერე თლად ის ოჯახი ჩემი შესანახავი ვამიჩნდებოდა ყოველთვის...

— ასე მოვკაკვავთ, აი ასე, მამიდა, თუკი შენ გესიამოვნება, იმ შესნ ქველიძეს. მენდვე ამაში!.. გულს გავიშხიარულებ, მამიდა! ა!..

— აბა, რისთვის მყავხარ სანიმელო?.. შესნისთანა ნარჩინებულ კაცთან იმისთვის გვიხარია დაახლოება, რომ მტერს, რომელსაც ჩვენ ვერ მოვერევიტ ჩვენით, შესნით უნდა მოვერიოტ და შევაშინოტ, შევანუხოტ...

— კი, ზატონო... ჩემს თავზე იყვეს ეგ და რაც შეეხება ქალს, ქალი ისეთი მეგულეზა ერთი, რომ ქველიძის შვილი იმასთან რად უნდა გამოჩნდეს... ისე ამან იცოცხლა! და როგორც ჰაციოსანი კაცი, ხელად ჩავაბარებ ჩემს ოციას. ოლონდ მითხარით, თუ გსურტ... ქალაქ ადილას გაბრდილ ქალს ჩავაბარებტ!.. მიმილებტ მაშულად, ა?! ხა, ხა, ხა!.. — გადიხარხარა ჰორფირი.

— ქალაქში გაბრდილს რას დევექებ, შესნი ჭირიძე, ოლონდ ხეირიანი კი იყვეს... მოვხუციდი, შესნ გენაცვალე, ნინანდელი ჯანი აღარ არის... კმარა ჩემთვის, რაც მე ამ ოჯახში მიშრომია. ახლა მავენი მოეკილონ... ღვთის მადლიოტ, სხვაზე მეტი თუ არა, ნაკლები არათფერი გვაქვს... მშვენიერად შესნახავენ თავს!

ეს უკანასკნელი სიცივეები განგებ დაატანა ეკვირინემ. გუნებაში მასაც და ოციასაც ძლიერ გაუხიციანა ჰორფირისგან ნათქვამმა ქალაქ ადილას გაბრდილი ქალის მოყვანაზე. ეკვირინეს თითქოს უნდოდა ეთქვა, რომ ამისთანა ქალი ოლონდ შეხვდეს ოციას და ოჯახი კი შესნახავს მასო.

— აბა თუკი ეგრეა, ეკვირინე ჩემო, ეგ ჩემი ძმა კაცი ხვალის თხუთმეტს **№**-ში გამომიგზავნე, ქალსაც ვაჩვენებ და თუ მოენონება, დანიშნულს გამოგიგზავნი უკან... ის არ ითიქროტ, ეშმაკობა რამე იქნეს იმაში, მაშინ ღმერთმა დამწყევლოს!.. მე მხოლოდ იმიტომ ვერევი ამ საქმეში, რომ თქვენთვის ყოველგვარი სიკეთე მსურს!.. და მერწმუნე, ისეთნაირად მოგიწყობს, მოგიერთავს ოჯახს, რომ ქველიძის სახლ-კარი სათხებოდაც არ გამოჩნდება თქვენთან!..

— საჩვენო არ ყოფილა იგი! — გაიციანა ოციამ.

— ეგ ჩემზე იყვეს, ჩემო ოცია!.. კი არ გეხუმრები, შე კაცო!.. მე მართლა გეუბნები!.. შესნ ოლონდ ჩამოდი, სხვა რა გინდა!..

ოცია ისევ იცინოდა.

— კი გიახლებათ, ჩემო ბაგონო, კი გიახლებათ! — იძახოდა ეკვირინე. — რაფა არ გიახლებათ!

— მოიგა ხელი! — გაუშვირა პორფირიმ ხელი ოციას.

ოციას ისევ სიცილი ერეოდა, სიცილი სიხარულისა; მას არ სჯეროდა ამნაირი უცნაური ბედნიერება. ნეგავი მართლა ეგრე მოხდებოდეს და მაშინ უყუროს მას ქველიძემ!

— ხელი, კაცო! — არ ეშვებოდა პორფირი.

— მიე, შვილო, არ გესმის? — მიადხა ეკვირინემ ოციას.

— კარგი მაშეალი არ იშოვა ამ დედაჩემმა! — სიცილით თქვა მან.

— ხელი-მეთქი, ოცია! — იძახოდა ბიაშვილი.

— რალასი სიცილია, არ მესმის! — შეუტია ეკვირინემ შვილს. — ე ღვთისნიერი ადამიანი საქმეს გელაპარაკება და შენ კი იცინი!

— ბაგონო, სოფლის გოვომ დამინუნა და ქალაქელი თვალეს დამათხრევენებს!..

ხა, ხა, ხა! ძალიან არ გამფთხალებულა ეგ ჩემი ოცია! ხა, ხა, ხა! ჩემთან ნუ გეშინია, ნუ, ოცია! — სიცილით უთხრა პორფირიმ. — პატიოსან სიცივეს გაძლევ, არაფერი სირცხვილი არ შეგხვდეს... მომე ხელი!..

ამ ფიცზე დარწმუნდა ოცია და გულიანი სიცილით ხელი ჩამოართვა პორფირის.

— ე მაგრე ჭობია! ხვალის თხუთმეგს უნდა ჩამოხვიდე ჩემთან №-ში. აი ნახავ, თუ მადლობა არ მითხრა მერე... ისეთნაირად მოვაკვარახჭინებთ მაგ საქმეს, რომ შენი მონონებული იქნეს!.. შენ ვერ მიცნობ კიდევ, რა კაციც ვარ!.. ღვთის მადლით, რა საქმისათვისაც ხელი მომიკიდნია, ისე წამიყვანია და დამითაფებია, როგორც მდომებია... ჯერ, ღვთის მადლით, არაფერში არ წამიგია და, ჩემი ჭკუის იმედი მაქვს, არც წავაგებ რამეს... ჭკუა უნდა ყველაფერს, ჭკუა! თუ იგი ხელთა გაქვს, დარდი ნუ გაქვს, თამამად შეგიძლია იყვი!.. აი ამ ჩემ ვექილობაზე გეცყვით: რამდენი განათლებული ვექილია კურსოვნიკი, უნივერსიტეტ დამთავრებული, ქვეყნები აქვთ მოვლილი, მარა ცყვილია, ჩემოდენი იმათ არაფერი არც შეუძლიათ, არც ეხერხებათ, მშივრები გდიან — კაცი არ ეკარებათ; მე კი, ამ ჩემი ორი კლასით იმდენი მესევა, რომ ბევრს უარს ვეუბნები; პურიც ბევრი შემომდის, ღვინოც და ფულიც...

ვცხოვრობ ბატონურად!..

— ღმერთმა მოგცეს, ჩემო კეთილო, ღმერთმა მოგცეს! — სიცივეს აყოლებდა ეკვირინე.

— ჯერჯერობით ვერაფერ ვერაფერი დამაკლო, თუმცა ეს ნასწავლები ყოველ წელიწადს ათობით და ოცობით ჩამოდიან... ვერც მგრობით მაჯობა ვინმემ... მოხერხება უნდა ყველაფერში კაცს, მოხერხება, ოცია ჩემო! ხა, ხა, ხა! თუ დამჭირდა, ისეთნაირ ხრიკებს მოვდებ, ვინც იქნება, ისეთ ხრიკებს მოვდებ, რომ ადამიანი კი არა, თვითონ ეშმაკიც დეიბლანდება და დეიბურდება შიგ!.. — და პორთუგალი სიამოვნებით გადისარხარა. — კაცმა მიცნოს და მომყვეს, ჩემთან ნურაფრის შიში ნუ ექნება! დამიჯეროს ოღონდ, მომენდოს. მარა უბედურება ის არის, რომ სანამ უკანასკნელამდის არ გაუჭირდებათ, მანამდე არ შეიძლება სულ მთლად მოგენდოს და გინამოს ვინმემ. ვერ დაარწმუნებ, რომ სასიკეთო გზაზე აყენებ; აგერ გადაგიხვევს და ხელიდან გაგისხლტება; მერე გეხედავ და მორბის გამწარებული: ცირილით, ყვილით გეხვეწება, მუხლებზე გეხვევა: „არიქა, მიშველე, შენ ხარ ჩემი მშველელი, მწყალობელი, ჩემი ღმერთი, ჩემი მაცოცხლებელიო!“ მისაღები არაა ამისთანა კაცი, მაგრამ რაღას იზამ, გული არ გიშვება გააგდო, ნიშნი მოუგო, იბრალებ და რამდენადაც შესაძლებელი იქნება, შველი. ამის წყალობით ახლა ისე მაქვს საქმე, რომ ყველგან, სადაც წევინამოვედი, ბინაცა მაქვს, საჭმელიც და სასმელიც, ყველგან ათასი მოსიყვარულე და პატივისმცემელი!.. ამ ჩემს ხელობას თავიც რომ დაეანებო და ისე ცყვილა ვიარო, იმდენი სასიკეთო საქმე მიმიძღვის ბევრთან, რომ სიკვდილამდე თავს დავიჩინო იმათგან... ასეთი კაცი გახლავს პორთუგალი მაქსიმოზი ბიაშვილი და შენ გეშინია, ჩემო ოცია, სასირცხო საქმეში ჩაგაგდო!.. მოგიკვდეს მაშინ ეს პორთუგალი, მოგიკვდეს, ჩემო ოცია! — და პორთუგალი მარჯვენა ხელი გულზე დაიკრა რამდენჯერმე.

— არა, არა... მაგას რაგომ იფიქრებთ! — ერთხმად მიამხეს ორივე დედა-შვილმა.

— თქვენისთანა კაცი იკადრებს მაგისთანა საქმეს და უარზე გავდგებით?.. ღმერთო მომკალი!.. — წამოიძახა ეკვირინემ.

ოციას გული ძალზე სცემდა იმ მოულოდნელი ბედნიერების მოახლოებით, რასაც ჰპირდებოდნენ მას; აქამდე მას ეგონა თითქოს ბიაშვილი ეხუმრებოდა, ახლა კი დარწმუნდა, რომ ხუმრობას აქ აღგილი არა ჰქონდა. ეკვირინემ აღარ იცოდა, რითი ესიამოვნებინა ამ მათთვის თავგამოდებული ადამიანისათვის, რომელიც უსათუოდ თვით განგებამ მოუვლინა, რათა გულის ჯავრი ამოელო ქველიძებზე.

— ღვინო ღაუსხი, შვილო! — მიუბრუნდა იგი ოციას.

— ხატაპურები გაგეკეთებია, კაი იყო... ასე ცოტაზე!.. — წაილაპარაკა ოციამ.

— მაგათი ბრალია, მეჩქარებაო, და ვეღარ გავუბედე დამეგვიანებია, თვარა, ღმერთო მომკალი, ამაზე გადავარონიებდი? — თქვა ეკვირინემ.

— გმადლობთ, გმადლობთ! ესეც ბევრი იყო, მამიდა!.. მეტი არათეერია საჭირო... სხვა სხომის იყოს! — სიცილით დაუმატა პორთერიმ და წამოდგა. — აწი კი დროა გზას გაუდგე...

— ნურას უკაცრაუად, შენი ჭირიმე! — მოიბოდიშა ეკვირინემ.

— მეტად მადლობელი ვარ, მამიდაჩემო, ყველაფრით კმაყოფილი ვარ, შენ ნუ მომიკვდები!.. გმადლობთ! — მიუგო პორთერიმ.

მართლაც კმაყოფილი იყო იგი ამ შემთხვევით. ჯერ ერთი, რომ შიმშილი მოიკლა ამ საუბრით და იმავე დროს დაიძმედა ბინა, სანამ თამარნაშენში ივლიდა სავეჭილოზე, რაც უფრო საჭირო იყო მისთვის და მთავარი მიზეზი ქამუშაძეებთან დაახლოებისა.

— აბა ასე, ოცია... იცოდე, მოგელი დანიშნულ დროზე, — ერთხელ კიდევ გაიმეორა პორთერიმ.

ოციამ მხოლოდ სიამოვნებით გაიღიმა, ეკვირინემ კი მის მაგიერ მისცა პასუხი:

— კი, ბატონო, კი, ჩემო განმანათლებელო, კი გიახლებათ!

— აბა ახლა ჩემ საქმეს შევუდგები... ცხენი, ჩემო ოცია!

ოცია გაიქცა ცხენის მოსაყვანად. ბიაშვილი ეკვირინეს თანხლებით ჩავიდა ეზოში, გამოეთხოვა დედა-შვილს და შეტდა ცხენზე.

— ოცია, შვილო, ჩაჰყევი ბატონს კანცელარიამდის!.. — თქვა ეკვირინემ.

— კი, კი... შენ ერთი ჩოხა გამომირბენინე... ფუსუტია, ფუსუტია, ჩოხა, გოგო! — დაიძახა ოციამ.

— რატომ შერები მაგას, ოცია? შენ არ მომიკვდე, საჭირო არ იყვეს! — წამოიძახა პორთერიმ.

— რა მიჭირს... საქმეც რომ მქონდეს, მაშინაც ვიხსენებოდი, ახლა თავისუფალიც ვარ...

— სიცხეა, შე კაცო!

— არათერია, არათერი! — უპასუხა ოცია.

— სიცხე რაღა შეაწუხებს თქვენთან ხლებით!.. — უთხრა ეკვირინემ.

დიდი ყიჭინის შემდეგ პორთიერი საბოლოოდ გამოეთხოვა ეკვირინეს, სანიკიძის სახლიშვილის ფეხ-ფეხა თანხლებით გადავიდა ეზოდან და გზას გაუდგა სოფლის კანცელარიისაკენ. მას ხალხი ეგულებოდა იქ ამ შაბათ დღეს და სურდა იქ გამოცხადებულიყო და თავისი თავი გაეცნო აქაურებისათვის, რომ შემდეგ მათში სავეცილო საქმეები ეშოვა.

II

შაბათობით თამარნაშენის სოფლის კანცელარიაში ირჩეოდა ხოლმე სოფლელების საჩივრები და ამიტომ ამ დღეს აქ ყოველთვის საკმაოდ იყრიდა თავს ხალხი.

კანცელარიის ეზოში ჯგუფ-ჯგუფად გაბნეულ ხალხისაგან ხმაურობა და შემატებული ლაპარაკი, ყაყანი და ყიჭინი ისმოდა.

გლეხკაცობის გარდა ამ დღეს აქ მოსვლა შემოიღეს, ამ ბოლო ხანს, ამავე სოფლის ზოგიერთმა აზნაურებმაც. ესენი იყვნენ გაღარიბებული აზნაურები, რომელთაც ძნელად გაარჩევდით გლეხთაგან. მათი ცხოვრება და ინტერესები მეტად გადახლართული შეიქნა მებობელი გლეხების ინტერესებსა და ცხოვრებასთან. მათ აქ ცალკე ადგილი ჰქონდათ აჩენილი, — იმ ცაცხვს, რომლის ქვეშაც ჯდოდა იცოდნენ, „აზნაურების ცაცხვი“- ს სახელიც კი დაერქვა. ისინი ყოველთვის ჯგუფად მოვიდოდნენ ხოლმე და თუ ერთი მათგანი მუქარებს დაუწყებდა რომელსამე გლეხს, დანარჩენებიც ამას მხარს აძლევდნენ და საერთო მუქარით და შეგვეით ცდილობდნენ თავგასულ და თავდავინწყებულ ყაზახთა დაშინებას და თავის კალაპოტში ჩაყენებას, როგორც ესენი იცოდნენ ხოლმე.

დღესაც დიდი ლაპარაკი და ყაყანი გამოიწვია ამათმა დამუქრებამ ერთი წყება გლეხების წინააღმდეგ, რომ თქვენი მინა-ადგილიდან აგყრიოთ, რადგან ძველთაგან ეს ადგილები ეკუთვნის ერთი გვარის აზნაურებსა და ამის საბუთები და ქალაქდები ამ დღეებში ყველა ხელში გვექნებაო.

— როცა გეწებათ, მაშინ ვილაპარაკოთ, ზატონო! — შენიშნა ერთმა იმ გლეხთაგანმა, რომელსაც აყრას უბირებდნენ და გაშორდა მათ.

აზნაურებმა იწყინეს ასეთი პასუხი და დამუქრებას უმატეს.

— ნახავენ, რაც მოუვათ, მალე ნახავენ! — წამოიძახა ერთმა ყმანვილმა აზნაურმა.

— რას ნახავენ? თქვე დალოცვილებო, ასე იძახით და აშინებთ ამ ბალახაშვილებს, მაგრამ კაცმა ვერ დეინახა ვერაფერი! გირჩენიათ ისევ მოუძღურავად იყოლიოთ მაგ კაცები... ურიგო გლეხები არ არიან და კარგა მაძლარი გლეხებიცაა! — თქვა ერთმა მოხუცებულმა იქ მდგომმა გლეხმა.

— ბალახაშვილების დამღურების რა მცოდნია! — შესძახა ყმანვილმა აზნაურმა.

— რატომ არა, ყმანვილო, რატომ არა! ცოტაოდენი მაგათაც ესმით და თავს არავის არ დააჩავგვრინებენ უბრალოდ!

— მოვატყვიებთ კისერს, ახლა რომ ზევით-ზევით სწევენ! მაგათ კი ჩავაყენებთ თავიანთ კალაპოტში... აგერ ნახვენ! — გაჭავრებით წამოიძახა მეორე აზნაურმა.

ამას სხვაც აჰყვებოდა, რასაკვირველია, და უსათუოდ დიდი ლაპარაკიც შედგებოდა, რადგან ვილაცამ ამ უბრალო დამუქრებას, „ტრაბახობაც“ უწოდა, მაგრამ ებოში ბიაშვილი შემოვიდა ცხენით, ოციას თანხლებით. ყველანი მიჩუმდნენ და უცნობ კაცს მიაჩერდნენ. ოციამ ცხენიც ჩამოართვა, მიაბა ღობეზე და ახლა აზნაურებისკენ გამოუძღვა. ბიაშვილის მიახლოვებაზე ყველანი წამოდგნენ და თავაზიანად თავდაკურის შემდეგ, მიიპატიყეს და დასაჯდომი ადგილი დაუთმეს ცაცხვის კუნძვე.

პორთერიმ მადლობა გადაუხადა, სთხოვა ყველას დაბრძანებულებიყვნენ, თავადაც დაჯდა და ოციას უთხრა:

— აბა, ჩემო ოცია, ერთი თვალი გადაავლე... ეგებ აქ იყვეს სადმე, შაფწვერა მაღალი ყაზახია, შავი ყაბალახი ახურავს თავზე, წითური სახისაა...

— კი, ზატონო, ახლავე მოვნახავ! — თქვა ოციამ და ხალხისკენ გასწია.

— ვინაა, ოცია, ის კაცი? — დაუნყეს გამოკითხვა ყოველი მხრიდან.

— ბიაშვილია, პორფირი ბიაშვილი, ადვოკატი! არ ჰგავს სარდიონს! — უპასუხებდა მიმაველი ოცია.

— ვინაო?

— ბიაშვილიო! ადვოკატი ყოფილა!

— ეგყობა, კაი კაცი უნდა იყვეს!

— რაღა ჩეისკუპეს შუაში მაშინათვე!.. ვითამ და ჩვენიაო! — ლაპარაკობდა თავიანთ შორის გლეხკაცობა, რომელსაც ცაცხვისკენ ეჭირა თვალი.

— რამ ამოგიყვანათ თქვენისთანა განათლებული და პაციოსანი პირი ამ დასაქცევარში, ბატონო? — უთხრა ბიაშვილს ხნიერმა, მეტად ღარიბულად ჩაცმულმა აზნაურმა, რომელიც იმ კუთხეში ხუმარა კაცად იყო ცნობილი.

— დასაქცევარი კი არა, სწორედ მშვენიერი ადგილებია!.. — მიუგო პორფირიმ. — ბევრი სოფელი მაქვს დაულილი ამ ჩემს ვეჯილობაში და ამისთანა სოფელი ბევრი არ შემხვდომია, თქვენ არ მომიკვდეთ! ჩინებული სოფელია, ეგყობა... ლამაზი ადგილებია!

— ლამაზი ადგილები კია, ჩემო ბატონო, მარა მისგან გულდანწყვეტილები გახლავართ. კუჭს არ გვიძღებს და მკლედ ვყევართ შენახული...

— ეგ შეიძლება იმისათვის, რომ არ დაგიძიმდეთ ამ აღმართ-დაღმართებში სიარული! — სიცლით თქვა პორფირიმ და მასთან დანარჩენებსაც გაცინათ.

ამ დროს კანცელარიის კარებიდან გამოვიდა ერთი მაღალი ტანის, ჩამსხვილებული კაცი და მასთან ათიოდე გლეხი, რომელნიც იქვე გარს შემოერგყნენ მას ყიჭინით და ხმამაღალი ლაპარაკით. ცოცხალი ხნის შემდეგ იმავე კარებიდან გამოვიდა მეორე ჯგუფი გლეხებისა და ამათაც ცალკე ხმაურიანი ლაპარაკი შეექმნათ. რამდენიმე წუთის შემდეგ ორივე ჯგუფი შეერთდა და საშინელი ყაყანი მორთეს, ასე რომ ყველას ყურადღება მიიქცეის.

— აბა თუ მიხვდებით, ბატონო, რაზე ჩხუბობენ ისინი ამ ლამაზ ადგილებში? — მიმართა ხუმარა აზნაურმა ბიაშვილს.

— სწორედ არ ვიცი! — მიუგო ღიმილით პორფირიმ.

— ეკალაბე, ბატონო, ეკალას გულისათვის! თქვენ ნუ მომიკვდებით! ბიაშვილს გაეცინა. გაიცინეს სხვებმაც.

— ადგილზე დაობენ, სერათიონ! — შენიშნა ერთმა აზნაურთაგანმა. — ეკალაბე რა ჩხუბი უნდა შედგეს!

— ერიჰა! — წამოიძახა სერათიონმა. — რაღა უცხო კაცივით ლაპარაკობ, ჩემო ივანე! მაგ რა დასამალავია!.. ვაი ნეტავი თელი წელიწადი კი არა, ნახევარ წელიწადს მქონდეს ის დალოცვილი საჭმელად, გამოუღვევლად! ცუდი კაცი ვიყვე, თუ სხვა რამე ვინაცრო კიდევ! რას მეუბნები?! ღმერთმა ნუ გაახაროს ის, ვინც ჩემს ახლო-მახლო ეკალას ბურღი ნახოს და ამომიჩხოს!.. ამ ღროებაში ოქროს ფასი დაედვა მას ყველასაგან, აზნაურისაგანაც და გლეხისაგანაც... მალე თავადების სანატრელიც გახდეს, მგონია.

— კი, მარა ეკალამ როგორ წაკიდა ეს კაცები? — ივითხა სიცილით ბიაშვილმა.

— წაკიდა კი არა, გადაამტერა! — მიუგო სერათიონმა. — მეზობელმა თავის მხრივ საქარი გაჩეხა ადგილის გასათართოებლად, შესამატად. საქარი ეკლიანი იყო; გაბათუხულზე მისი მხრივ რომ აღარ იყო, ეკალას აქეთ დაუწყო პოტინი; მიდგა საქმე მისწრებაზე, ერთი თვალის დახამხამებაში გატყუებულს ეკლები, კვირგებსაც აღარ არჩენდნენ ზედ. შეექმნათ ლაპარაკი. აქითურმა მიზეზად ის დეიდვა, რომ თხელ საქარში ღორი, ქათამი, ბაგი, ცხვარი დაძვრებო და ყანა ამომიგდესო — დაუწყო ჩხუბი კაცმაც, ქალმაც, ბავშვმაც, ყველამ. ნამდვილად კი ეკალას დაკლებამ ააპილპილა ყველა... იმდენი იჩხუბეს, იდავიდარაბეს, რომ აგერ ეს მეორე წელიწადია კაცმა ვეღარ მოარიგა, ედავებიან ერთმანეთს. სხვა არათფერი არ გამოდის იმის მეტი, რომ ამ ჩვენს სარდიონ ქველიძეს ხან ერთი უნიკავს ხაჭაპურებსა და ქათმებს, ხან მეორე — რომლის ვეჭილადაც იქნება.

ეს უკანასკნელი სიგყვები სერათიონმა სწორედ მაშინ თქვა, როცა გლეხებს გამორებული ქველიძე ცაცხვთან მივიდა.

— ნამეგანი ჯიუტი ხალხია... მეტისმეტი! კაცის არათფერი არ სჯერათ არც ერთ მხარეს... რას მოუხერხებ ადამიანი?! — ხელების გაშლით თქვა სარდიონმა, რომელსაც ეგყობოდა საკმაოდ დაღლილიყო გლეხკაცებთან ლაპარაკით.

მან შენიშნა უცხო პირი, მიუახლოვდა წამომდგარ ბიაშვილს და ერთმანეთს ხელი ჩამოართვეს, თავიანთ თავის გაცნობით.

— თავი ღაანებე, შე დალოცვილო, მაგათ, რაზე იწუხებ თავს! — უთხრა ქველიძეს განაკიდეთ მჯლომმა, დაკერებულ ჩოხიანმა აზნაურმა.

— ძალიან ადვილად არ ამბობ მაგას, ნიკიტორე! — ნამოიძახა ისევ სერაფიონმა. — რაფარც მე ჩემს კუსიას ვერ გაფორღები, ისე ვერც სარღიონი გაფორღება მაგათ... სასმელ-საჭმელს მაგენი უწიკავენ და მაგათ მიატოვებს?!

კუსიას ხსენებაზე მოისმა საერთო ხარხარი.

— ახსენა თავისი კუსია! — ნამოიძახა ვილაცამ.

— რატომ არ ვახსენებ, შენ გენაცვალე, ღმერთმა ნუ დამავიწყოს მისი თავი! — უპასუხა სერაფიონმა.

— მონადირე ძაღლია, ბატონო სერაფიონ? — შეეკითხა ბიაშვილი.

— მონადირე არ გახლავს, უბრალო, შავი ნაგაზია, მარა ყოველ ჩემს კეთილს და ჩემისთანა ხელმოკლე კაცს ღმერთმა მისცეს იმისთანა შემბრაღე და თანამგრძობი... ერთობ რამე სულიერია! — თქვა სერაფიონმა. — რომ იცის ეხლა, ჩემო ბატონო, ჩემი გაჭირვება, ისე ვეცოდები, რომ მეტი აღარ შეიძლება, და ძალიანაც მენევა...

— რაობით მერე, თუკი მონადირე არაა? — სიცილით შეეკითხა დაინტერესებული ჰორტიერი.

— დილას, ბატონო, რომ ადგება, კაი დაკვირვებული ადამიანივით შემოირბენს სახლის ყოველ კუთხეს, ერთი ნაქცეული სამზარეულო მაქვს, იქაც მისუნავს-მოსუნავს და თუ შეხედა, რომ სახლში არაფერი არ კეთდება, ერთი გაფარდება, გაფარდება ეზოდან, შემოირბენს მეზობლებს და, სად კეციდან ჭადს ააგლეჯს, გამოიგანს და მოარბენინებს, სად ქათამს ფრთას ნააგლეჯს და მოანანნალებს, სად კვერცხს გამონახავს, ხანდახან ჩადებულსაც არ დამინუნებენო, გადასწყვეტს, და აგერ, რომ გვეგონია — დღეს უსადილოდ ვრჩებით, გადაწყვეტილი გვაქვს, ეს ღვთისნიერი სულღმული ხელად ამივსებს ცარიელ სუფრას ათასნაირი საჭმელებით... თითქოს მეზობლებისაგან ხონჩები მომსვლოდეს!..

ბიაშვილი სიცილით კვდებოდა ამის გაგონებაზე; ხარხარებდნენ სხვებიც, თუქცა ამგვარების გაგონებას სერაფიონისაგან შეჩვეულნი იყვნენ.

— მართლა ძვირფასი რამ ყოფილა ი თქვენი კუსია! — სიცილოთ თქვა პორთერიმ.

— იცოცხლეთ, ღმერთი აბა რაღა დააგდებს უსაშუალოდ მისგან გაჩენილს... რამე სახსარს აღმოუჩინს უთუოდ! — მიუგო სერაფიონმა.

— საცა იქნება, გვერდებს ჩაუძგვრევენ იმ შენს კუსიას, სერაფიონ! — უთხრა ერთმა ყმაწვილმა.

— მამაჩემი, აზნაური ქაიხოსრო გორდელაძე, რომ გაცოცხლდეს და რამე აწყენიოს ჩემს კუსიას, იმას ჩავაბრუნებ საფლავში, თვარა სხვა რითი გადამირჩება, რომ ჩემს მაცხოვრებელს რამე მოსწიოს!.. ბატონო, სხვა არაფერი შეძრჩენია... ძალლით ვირჩენ თავს, იმ ზომამდის მივალნიე პატიოსანმა აზნაურმა, და ცოცხალი გადამირჩება, ვინც მას ხელს მიხლებს? თქვენც არ მომიკვდეთ!

სიცილი არ წყნარდებოდა და ხალხი თანდათან მაგულობდა ცაცხვის ქვეშ. ამასობაში ოტია გულმოდგინედ დაეძებდა პორთერისაგან ნანიშნ კაცს და ყველას ეკითხებოდა, ამგვარი კაცი ხომ არ დაგინახავთ დღეს აქაო; ყველასაგან ერთი და იგივე პასუხი იყო — არაო. ამ სიარულში იგი მივიდა იმ გლეხებთანაც, რომელთაც საქარის გამოღავა ჰქონდათ და საქმეს ქველიძე უნარმოებდათ.

— შე კარგო კაცო! — უთხრა მან გულგახურებულ გლეხს: — გასაკვირველია შენი საქმე, რას ჩასცივებიხარ ამ სარდიონს!.. რომ რამე გაეგებოდეს და შეეძლებოდეს, თავის თავს ვერ უშველიდა, უკანასკნელ გაჭირვებაში რომ არის?.. შენ რა უნდა წაგადგეს!..

— დამღუბა, მაგან დამღუბა.. დეედღუბა მაგას ოჯახი! — წამოიძახა გლეხმა.

— ე, შე კაცო, თუ გინდა საქმე გაგიკეთდეს, ე, იმისთანასთან უნდა მიხვიდე!.. — ანიშნა ოტიამ ბიაშვილზე.

— აღუკანტია?

— აღუკანტია და რანაირი მერე!.. ძვირფასი რამე აღუკანტია!

— იცნობ შენ, ოტია?

— აბა რა, ძალიან კარგად!

— მიგვიძეხი, ოცია!..

— ბატონი ბრძანდები... თუკი მოიცალა... ერთობ ბევრი ხალხი ეხვევა... აქაც ყოლია დღეს დაპირებულები. დავეძებ, ოხრიშვილები ვერსად ვერ ვნახე...

— მომეხმარე, ოცია, — დაეღრიჭა გლეხი, — და მერე მაგიერ პატივს მეც გცემ!

— კარგი, კარგი, ვისაც გინდათ, ყველას გაგაცნობთ!.. ეგებ აქაც ქე დეინყოს სიარული, თუ რიგიანი საქმეები შეხვდა.

— საქმეების მეტი რა არის! — წამოიძახა რამდენიმე გლეხმა.

— ოღონდ შესმენილ კაცს შევხვდებოდეთ და!

— მაგაზე შესმენილი ვილაა! — თქვა ოციამ და გაშორდა.

— რა გვარია, შენი ჭირიმე? — მიეწია ერთი გლეხი.

— ბიაშვილია, პორთუირი ბიაშვილი.

— სად ცხოვრობს?

— სადა და **Ne**-ში.

დიდხანს იარა ოციამ, მაგრამ მოსანახავი გლეხი არსად ჩანდა და სულაც არ ყოფილა. პორთუირის არავინ არ ჰყოლია აქ შეპირებული, ეგ მხოლოდ მიზგბად ჰქონდა დღევანდელ დღეს ამ ყრილობაში გამოცხადებისათვის. თუმცა ოციამ გლეხი ვერ მოძებნა, მაგიერად ბიაშვილის შესახებ ბევრი ლაპარაკი შეხვდა და, რაც შეეძლო, ყველას გააცნო მისი თავი. ბოლოს იგივე მივიდა ცაცხვთან, საიდანაც ისევ შეუწყვეტელი სიცილი ისმოდა.

პორთუირი მალე შეეთვისა ამ უცხო ხალხს და ხუმრობაში აჰყვა სერაფიონს. მან იშოვა მარჯვე შემთხვევა და მოჰყვა ათასგვარ სასაცილო შემთხვევას, რაც მას ჰქონებია თავის სავექილობებში. მან მოხერხებულად გადაიტანა ლაპარაკი თავის თავზე: ხან ცყუოდა, ხან ტრაბახობდა, ხან რაღაც უცნაურ ამბავს გამოურევდა. ყველა ახლა იმას მისჩერებოდა, მთელი შეკრებულება სმენად იყო გადაქცეული. თვით სერაფიონიც ჩაჩუმდა, ყურს უგდებდა ამ ენაწყლიანსა და ენამოხერხებულ კაცს.

როცა პორთურომ ხალხში თვალი მოჰკრა ოციას და მისგან პასუხად მიიღო ნაძებნი გლეხის აქ არყოფნა, მან ამოიღო საათი და ერთი წამოიძახა:

— მე მეტი არ შემიძლია!.. ათასი საქმე მაქვს მიტოვებული... აწი თვითონ ჩამოვიდეს ჩემთან... ესეც კმარა, ამდენი ღრო რომ მისთვის დავეკარგე! — ხალისიანი სიტყვით გამოეთხოვა ყველას და მომღიმარი სახით გაშორდა ხალხს.

იგი თვითონაც გრძნობდა, რომ თავი დაამახსოვრა ამ ხალხს და კარგის მხრივ გააცნო თავი. ეგ მართალიც იყო.

— ძალიან კაცი ყოფილა!

— ყმანვილი კაცია, მაგრამ ერთობ გამოცდილება ეტყობა!..

— ნამდვილი სავექილო კაცია! — გაისმოდა ხალხში.

გულკმაყოფილი ბიაშვილი შეჯდა ცხენზე, ერთხელ კიდევ თავი დაუკრა მისკენ მიჩერებულ ხალხს და ოციას უკან მიყოლებით გადავიდა ჭიშკარ გადაღმა.

— აბა, ოცია, გახსოვდეს ჩვენი სიტყვა!.. არ მომატყო, იცოდე, გელოდები, იცოდე!..

— კი, ბატონო, გეახლებით! — გაღიმებული სახით მიუგო ოციამ. — მარა თქვენც რომ მანამდი ამოივლიდეთ, კარგს ინებებდით... ყაზახებს უნდა თქვენთან მოსვლა, საქმეები ეგებ მიიღოთ, იხვენებთან.

— კეთილი, კეთილი! — სიამოვნებით წამოიძახა პორთურომ. — ამოვალ, მაინც ქე მაქვს ამ დღეებში აქეთ სხვა საქმეებიც!.. ნუღარ ირჯები, ჩემო ოცია, ნუ! ნახვამდის!

— არათუერი მიჭირს! — მიუგო ოციამ და ისევ უკან მისდევდა.

— კაი, კაი!.. თუ გიყვარდე!.. ნახვამდის!.. ამ სამ დღეში ამოვივლი კიდევ!.. ნახვამდის, შენი ჭირიმე! — და ახლად დამეგობრებულებმა ხელი ჩამოართვეს ერთმანეთს და გამოეთხოვნენ.

ოცია კარგა ხანს დარჩა იმავე ადგილას და მისჩერებოდა ბიაშვილს. მერე კანცელარიისაკენ გაბრუნებულმა ერთი წაილაპარაკა: „თუ მე შენ მათხოვრის გუდა არ მოგვიდე ბურგზე, რალა კაცი ვიქნები!.. იარე შენი მზეთუნახავით კარდაკარ და ზილე ცალახი!“

და თითქოს უკვე გრძობდა ქველიძეზე გამარჯვებას, ოცია შემატებულ გულზე მყოფი შეერია ხალხში.

III

— კაი საჩუქარი კი მერგება, კაი... ძალიანი... განსხვავებული საჩუქარი, ბიცოლა პელაგი!
— ხითხითით და წვარწნით ეუბნებოდა პორთიერი მაღალი ტანის, გამხდარ, ლოყებჩავარდნილ ხანში შესულ ქალს, რომელიც ისეთივე ბიცოლა იყო მისი, როგორც ოცია ქაშუშაძის დედა, ეკვირინე — მამიდა. — სამაგალითო საჩუქარი მერგება საკუთრად შენგან, ასეთი სიძე რომ გიშოვე სონიასთვის!.. აი ასეთი უნდა კაცი, როგორიც მე გახლავარ!.. აბა ის რა კაცია, მარტო თავის თავზე ფიქრობდეს!.. არა, შენი საქმეც გეიკეთე და ქვეყნისათვისაც იყავი სასარგებლო... ასე არაა, პელაგია ჩემო? ა?... შენი კეთილი არასოდეს არ უნდა დაივიწყო და არც მე დამივიწყებია, ხომ!.. ხა, ხა, ხა!..

— ღმერთმა ნუ დაგივიწყოს, შვილო, ყოველივე სიკეთე ღმერთმა ნუ დაგივიწყოს!.. შენ და ჩემი ბეგლარი, ხომ ღმერთმაც იცის, გაურჩევლად მიმაჩნისართ... ძმები მგონისართ, შვილო, ძმები... ბეგლარმა თუ იცის, შვილო, თუ გაქვს ნათქვამი?

— რასაკვირველია!

— რაო, ნეტავი რა თქვა?

— რა უნდა ეთქვა!.. თავისებურად, რავარც იცი მისი ამბავი, ვნახოთ, ვნახოთ... ის არათყვია, შენ თუ ფეხს არ გადადგამ!

— მე, შვილო, მე რაღა მეტყმის... თუკი ჩემი ბეგლარი თანახმა იქნება, წინააღმდეგი არაა...

— რატომ უნდა იქნეს წინააღმდეგი?

— მე რა გამეგება ამდენი, შვილო!.. თქვენისთანა ყმაწვილებმა უკეთ არ იცით, ვინ შეგეფერებათ მოყვარეთ და ვინ არა? თუკი თქვენი საკადრისია...

— რატომ არ უნდა იქნეს საკადრისი, ბატონო?... სოფლის კაცი რომაა, იმიტომ ვითომ? შე დალოცვილო, მარტო სოფლის კაცობაზე კი არაა საქმე!.. სოფლის კაციც არის და სოფლის კაციც... გარჩევა ყველგანაა...

— არა, შვილო... ისე სიტყვებე მოჰყვა, თვარა... მე რა მეთქმის... თუკი ქალს არჩენს და შინახავს...

— ჰმ! ქალს არჩენს?! პირველი ხარისხის აზნაურია... სახლი აქვს, კარი, მინა-წყალი, მშვენიერი ოჯახი... ორი დედა-შვილია, მეტი არავინ! არა, იმით დამინუნებ, პელაგია, რომ სოფლის აზნაუშვილია? შენც არ მომიკვდე!

— უიმე! — შესძახა პელაგიამ. — ერთხელაც მოგახსენე, თუკი შვილს მირჩენს და ღირსეულად შემინახავს, სხვას რას დავუძებ!

— ამაში იმედი გქონდეს... ხომ გნამს ჩემი, რომ მე არ მოგატყუებ?..

— უიმე!

— ჰო, აბა ეს არის, ჩემო ბიცოლა! მეტი რაღა უნდა გინდოდეს, აღარ ვიცი!

— შენი კარგა ყოფნით ნეტავი კი მოხერხდებოდეს და!.. გაძვირდა, შენ დაგენაცვლე, ქალის მოხონელიც... ჩემს სონიაზე უკეთესები საცოდავად ბერდებიან, კაცი ხელს არ კიდებს... მაგის ასე დარჩენით ჩემი ბეგლარიც ასე უცოლოდ მირჩება.

— ჰო და ეგ არის! — გაანწყვეტინა სიტყვა პორფირიმ. — ქე გოუშვი ხელიდან, შე დალოცვილო, ქალიშვილი... ნულარ გოუბრუნდებ ბედს!..

— ვინ ოხერი, შენ გენაცვალე, ვინ ოხერი!.. დედაშვილობამ დღედაღამ ღმერთს იმას შვეთხოვე, ისე არ მომკლას, ჩემი ბეგლარის ცოლ-შვილისათვის რომ არ შემეხედოს... რა ქნას, შენი ჭირიმე, ენაცვალა მას დედამისი, ჩვენც შეგვინახოს, ცოლ-შვილიც არჩინოს, სადამდი ნაუა ამის საქმე. — და ამასობაში ქეა ისე გაჩერებული. ჩვენთვის იკლავს თავს, თავისათვის კი არათერი!.. თუკი მოვესწარი და ჩემი სონია პატრონს ჩავაბარე, რათ ეღირება ჩემთვის ის დღე, რათ? ჩემი გაცოცხლების დღე იქნება!.. მაშინ ბეგლარის ბედნიერებასაც შეიძლება ერთ-ორ დღეს მაინც მამზერიოს უფალმა...

— ყველაფერი იქნება, ჩემო ბიცოლა! — სიცილით შესძახა პორფირიმ. — ყველაფერი.

— რა გვარია, შენ გენაცვალე?

— ქამუშაძე.

— შორებელია?

— სულ ახლოს... აგერაა, თამარნაშენში!

— აზნოუშილი!

— ჩინებული, ჩინებული აზნაური!.. არა, არა ბევრი აღებ-დაღება აქ აღარაა საჭირო... ბედი კარბედაა მომდგარი!.. კაცს, შენ არ მომიკვდე, სწორედ ვერ დამინუნებ... ის კი არა, უფრთხილდი, გული შეიმაგრე, თავად არ შეგიყვარდეს, ღმერთი არ განყრეს, ბიცოლა, ამ მოხუცებულობის ხანას! ხა, ხა, ხა! — გადიხარხარა პორფირიმ.

პელაგიასაც გაეცინა ამ ხუმრობაზე, ხელი დაარცა ბეჭზე და უთხრა:

— უი, შე დაუნყნარებელო, შენ!

— აბა, ამდენს მალაპარაკებ ჩემს ოციაზე?! შენ ნუ მომიკვდები, ის კაცი, რაგარც კი არ მოგიყვები, აგერ ბელს რომ მიაგნებს ადამიანიო, ისეა!.. არა, არა, ბიცოლა პელაგია, ხელიდან გასაშობი დასაკარგავი კაცი არაა ის ადამიანი, თუკი გულით გინდა შენი სონიას გათხოვება... მეც მიჩვევია, დროც არის. ვინ იცის, როდის მოინახება კიდევ სხვა; ეგებ მაგისტანა ველარც იშოვოთ... ქალიც ცოდვა იქნება და, შენი არ იყვეს, აწი ბეგლარსაც შეღავათი უნდა მიეცეს თავის თავზე იბრუნოს....

— კი, კი! კი, ჩემო კეთილო!

— ჰო და, მეც რომ ეგ ვითქვარე, როგორც თქვენი ოჯახის ერთგულმა და კეთილმა, იმიტომ აღარ დაგვარგე სახელდახელო შემთხვევა. ერთი სიტყვით, შენზედაა დამოკიდებული ახლა ყველაფერი: თუ უარს არა ხარ, ის ყმანვილი ჩამომივა აქ და განახებთ. ისურვებ, ხომ კარგი, — თუ არა და, ღმერთმა ყველა მშვიდობით გვამყოფოს...

— მე რა, შვილო, ყველაფერი ბეგლარმა იცის.

— არა, არა! შენ ხარ მაინც თავი, შენ ხარ ღელა და სიტყვაც შენ გეკუთვნის.

— მე გითხარი და ეს იყო, შვილო.

— ძალიან კარგი! აბა ყველაფერი რიგზე მიდის! და ესეც იცოდე, ბიცოლა ჩემო, იმათთვის მე არც სახელი, არც გვარი არ მითქვამს თქვენი. არ ვუთხარ იმიტომ, რომ

ღვინყებღა იქით-აქეთ ზამოკითხვას სონიაზე. ვინ იცის, მტერი საღ ზამოხნღებღა, ქალი ვისმეს გვეღანღღა... ხომ კარგად მიქნია, ა? ჰო, ასეთი ზახღავართ!

— ყვეღათერში მოხერხებულები ხართ, ღმერთმა გინნამღღვროთ, შვილებო, ღა ამიტომაც სულ შუმატებში მიღიხართ ღა მიღიხართ! — მიუგო პეღავიამ.

— ერთი სიტყვის მეტი კი არ ღამჭირვებია, მერე! შენ არ მომიკვღღე! აქ ვერ მიცნობენ კიღვე, რაც ბიჭი ვარ, თვარა იქით რომ მიყურო, იმ სოფლებში, საღაც მე ღავღივარ, ვერ მიცნობ, თუ ეს პორფირიაო!.. ხელით ღავყავარ!.. ჩემზე უკეთესი თუ ვინმეა, ვერავის ვერ ათქმევინებ, ვერას გზით... ღმერთივით, პატარა ღმერთივით მიყურებენ!.. ჩემია იქოურობა... ხა, ხა, ხა!.. — სიამოვნებით, ზადიხარხარა ატრახახებულმა პორფირიმ.

— ღმერთმა მოგცეს, შვილო, ღმერთმა მოგცეს! — ჩაურთო თავის მხრივ სიტყვა პეღავიამ.

— ამის შესატყობინებღაღ შუმოვირბინე, პეღავია ჩემო! — ზანაღრძო პორფირიმ. — მე ვითიქრე, შუიღღება ბეღღარი ასე ღანწრიღღებით არც კი მოუყვეს-თქო, იმას ხომ სახღში ბევრი ღა გრძელი ღაპარაკი არ უყვარს!.. ვარჩიე ისე თავად მე მეხარებინა შენტვის...

— ღმერთმა ზავახაროს, შენი ჭირიმე, ღმერთმა ზავახაროს!.. ამაზე უკეთესს რაღას გეიღონებღა ჩემი ყურები...

— ღა რაკი ყვეღათერი მომიხსენებია, ახღა კი მშვიღობით ბღანღებღღეთ! — თქვა პორფირიმ ღა ქუღს ღაატანა ხელი. — პატარ-პატარა საქმეები მაქვს ერთ-ორ აღღიღას... ისე, ცოტა კრიმანჭულები ეჭირვებათ, თვარა საღიღად აღარ მოღმორღებღღით ღღეს... შუიღღება, თუ ღროზე მოღრჩი, კიღვეაც მოღისწროთ!..

— მოღიცღით, შენი ჭირიმე, მოღიცღით!

— არა, არა, ცღა საჭირო არაა. რა ვიცი, საღ მიმაღღებს ქარი!.. თუ მოვეღი — მოვეღი, თვარა ცღა არ ღამიწყოთ... ნახვამღის, ნახვამღის, ბიცოღა!..

პორფირი ზამოეთხოვა მოხუცებულ ქაღს, აჩქარებულად ნავიღა, ერთი შუჩერღა კარებთან, მობრუნღა უკან ღა სიციღით ნამოიღახა:

— ღმერთმანი, ვივარგებ მაშუღად!.. ჩინებული მაშუღიღ ვიქნებღღი ღა თუ, ვინიღობაა,

ვექილობამ მისუსტა, უსათუოდ მაშვლად ვივლი. სიარულს მაინც შეჩვეული ვარ!.. ვაგყობ ჩემს თავს, რომ ესეც ადვილად მომყვება ხელში... ამამიაც გამოვდგები და ვივარგებ... ხა, ხა, ხა! — გულიანად გადისარხარა მან.

— ყველაფერში გამოდგები, შენი ჭირიმე, ყველაფერში გამოდგები, ისეთი მარტყვე კაცი ხარ! — მიუგო პელაგია.

პორთერის თითქოს უნდოდა ეს ქება კიდევ ერთხელ გაეგონა ამ წასვლისას, უფრო ახითხითდა და საამური სიცილით ოთახიდან გავიდა, ჩაირბინა პატარა კიბე, გადაირბინა ეზო და ჭიშკარს გადაღმა ქუჩაში მიმავალ ხალხში გაერია.

პელაგია რამდენიმე ხანს შერჩა აივანზე ამ გათრენილ კაცის ნათქვამისაგან გაბრუებული; მერე მიბრუნდა და მძიმე ნაბიჯით შევიდა სახლში. ბუხრის თავზე ბეგლარის სურათი იდვა; ის მოხვდა თვალში, მივიდა მასთან, დაუნყო მზერა, დიდხანს უმზირა სასიქადულო, ძვირთას შვილს და შემდეგ წამოიძახა:

— აწი განთავისუფლდები, შენ გენაცვალე, განთავისუფლდები და შენი საწყალი დედის გულს გაახარებ შენი კარგი იღბლით... შენ დაგენაცვლეთ ყველანი... ყველანი!

და თითქოს მოხუცებული პელაგია დღეიდანვე აპირებდა შვილის საბედოს დასახვედრად შემზადებას, დაკვირვებული თვალი შემოავლო ოთახს, მივიდა ჭრიჭინა ტახტთან და კედლისკენ უფრო მისწია, — ჭრიჭინი ეგებ მოემლევინებინა; დაუარა თანჯრებს, ჩამობერცვა მგვერი ჩითის თარღებიდან და საშინლად აამგვერა; მოუნდომა გასწორება შუა ზალაში მდგარ კოჩიალა სტოლს, მაგრამ რადგან ვერაფერი მოუხერხა, ვერ დაამაგრა, იმით დაკმაყოფილდა, რომ გადაბერცვა ზედ გადათენილი გამოხუნებული, თერადიანი გადასათარებელი, რომლის გამომყდველსაც მუდამ წყველა ეგზავნებოდა. მაგრამ ის გამომყდველი დღეს კი გადარჩა ამას, ალბათ, განსხვავებული დღის წყალობით. არ დარჩენილა ხელშეუხებელი არც სტოლქვეშ დათენილი თარღავი, რომლის განევაბედაც დახრილმა პელაგიამ ერთმანეთისაგან დაშორებულ იატაკის ფიცრებს ქვეშ ქათმებს მოჰკრა თვალი და ფეხის ბაკუნთან ერთად „ოქმი-ოქმი“ დასძახა იატაკის ქვეშიდან მათ გამოსადენად, თუმცა თვითონაც ვერ იცყოდა, თუ რას უშლიდნენ ისინი იქ ყოფნით. აქაურობას რომ მორჩა პელაგია, მეორე, თავის საწოლ ოთახში გავიდა; ანგარიშიუცემლად გაჩერდა ხის საწოლზე დაგროვებულ, ზენარგადათარებულ ქვეშაგების წინ, ერთ ხანს იდგა ასე გაშტერებული, მერე ჩამოტდა საწოლის ყურეში და ერთი კიდევ ამოიძახა გულის სიღრმიდან: „შენ გენაცვალოს შენი დედა!.. შენს შვილს დაფინახავდე, და მერე რომ მოგვკდე, აღარც კი ვინაღვლი!.. შენ

გენაცვალე, შენ!..“ და ფიქრებში გაერთო.

ქალიშვილის მაგივრად პელაგიას ისევ თავისი ვაჟიშვილი უდგა თვალწინ; მასზე უფრო ფიქრობდა იგი, ის ავიწყებინებდა სონიას კარზე მომდგარ ბედსაც; ბეგლარს ეწირებოდა ღედის გულში ყველა და ყველაფერი.

ეს ბედნიერი არსება, ეს რჩეული შვილი იყო №-ის მომრიგებელ მოსამართლის მდივნის უმცროსი თანამემწე, ბეგლარ ჭინჭარაძე.

ამის მამაც, ბიაშვილივით, წვრილ აზნაურთაგანი იყო, ბატონყმობის გაუქმების შემდეგ, სოფლად მოუხერხებელი ცხოვრების გამო ქალაქში შემოხიზნული.

— სადაც მეტი ხალხია, იქ მეცადინე კაცისათვისაც უფრო მეტია შემთხვევაც რამე იშოვოს! — იცვოდა ხოლმე სოფრომ ჭინჭარაძე და, როგორც მოშივებული ძელია, ისე დაძრწოდა ქალაქის ქუჩებში, ღუქნებში, ბაზრებში, რომ რამე ეშოვა, ენახა, წასდგომოდა და ამით თავი შეენახა, ოჯახი გამოეგანა; და გასაკვირველიც იყო მისი სიმარჯვე ამგვარ შოვნაში: სად, როგორ შოულობდა ეს კაცი სარჩოს, როგორ ახერხებდა ამას — ეგ მისი საიდუმლო იყო, გაუზიარებელი საიდუმლო. ვაჟიშვილებმაც შეითვისეს მამის ხასიათი და მიმართულება. უმცროსი, ქალაქში დაბადებული ბეგლარი, პატარაობიდანვე გასაკვირვებლად დაიგემა მამასთან. ის ისეთი მეცადინე ბავშვი გამოდგა, ისეთი ჩუმი, მოხერხებული, რომ სანყალ სოფრომს არა ერთხელ უთქვამს სიამოვნებით:

— ეს თავისას გეიტანს!.. თუ ღმერთმა დააცალა, ისეთი გამოიწვება, რომ კაცი იქნება!.. კაცი ვერაფერს გაუგებს, ისე მოიგდება ხელში, რასაც ამოიჩემებს!.. მაგარი კაცი დარჩება!

არ მოსწონებია მამას შვილის „კაცად“ დანახვა; იმას კი ეცადა, რომ ბეგლარს საქალაქო სასწავლებელი გაათავებინა და სასამართლოში გადამწერად შეარგვევინა თავი.

ბეგლარს არ გაუმტყუნებია მამის იმედი. ყმანვილი იყო, მაგრამ ცხოვრებისათვის საკმაოდ მომზადებული. არავის არ ერიდებოდა; პირიქით, მუდამ ამხანაგებში იმყოფებოდა, მაგრამ მისი ნამდვილი აზრი, შეხედულება, ფიქრი ამა თუ იმ საქმის, პირის შესახებ — არავინ არ იცოდა, ვერავის გაეგო მისი ნადილი. იგი საკვირველი მოხერხებით თარავდა ამგვარებს და ამავე ღროს ახერხებდა ეჩვენებინა თავისი თავი გულწრფელ ადამიანად. ის იყო, რომ იცვებან, ეშმაკი კაცი, თავით ფეხებამდე ეგოისტი, მხოლოდ პიროვნული ინტერესების მიმდევარი, რომლის გარეშე მას არაფერი სწამდა და კიდევაც გუნებაში დასცინოდა მათ,

ვინც რაღაცას ეძებდა, რაღაცეებს თავს ატყებდა, ვინ იცის, რისთვის, ან ვისთვის, და ამასობაში თავის თავს აკლებდა.

უგულოდ ეპყრობოდა ყველაფერს, რისგანაც რამე სარგებლობას არ გამოელოდა თავისათვის, კაცს აფასებდა მხოლოდ იმის მიხედვით, თუ რამდენად მისგან რამე უსარგებლია, ან გამოელოდა რამე სარგებლობას. მისთვის ყველაფერო უმნიშვნელო იყო და „სისულელე“, თუკი მას პირადად არ ასარგებლებდა. არაფერს სხვა რაიმეს მის თვალში ფასი არ ედებოდა. გუნებაში ათასჯერაც წინ წაუყენებია თავისი თავი იმ „ნასწავლებზე და ნასწავლებებზე“, რომლებსაც მასავით ვერ მიუგნიათ იმ გზისათვის, რომელსაც საჭიროა ცხოვრებაში კაცი ადგეს, თუ უნდა თავისი თავის ბედნიერება. ამ გზამო, — ფიქრობდა ბეგლარი, — მე წარმატებაში შემიყვანა, მაშოვნინა ჩინებული ადგილი და ამ ახლო ხანში სასამართლოს „პრისცავობასაც“ მიმაღებინებსო.

გვარში მას ცოლი არ ჰყავდა და თავის მეგვარეებს გუნებაში ამადლიდა, რომ მისი მეცადინეობით ჭინჭარაძის გვარი ყველასაგან ცნობილი შეიქნაო; თუ თვითონ სიციფით არ წარმოუთქვამს ეს, ხსოვნით ყოველთვის ახსოვდა, ხოლო დედამის კი პირზე ეკერა.

ასეთი იყო ნამდვილად ბეგლარ ჭინჭარაძე, თუმცა ისე კი სულ სხვა თვისების კაცად გაუცვნია თავისი თავი გარეშეთათვის. შინაურობაში კი იგი ღმერთი იყო. ალბათ, თავის აღმატებულებაში რომ იყო დარწმუნებული, იმიტომ არ ეხერხებოდა არც დედასთან და არც დასთან გრძელი ლაპარაკი, არც უყვარდა მათთან თავის გულის ნადების გაზიარება და შინ მყოფი საზოგადოდ მარტოდ იყო, დედაცა და დაც მორიდებით იყვნენ მასთან და არიდებდნენ ყოველ უსიამოვნებას ამ სასიქადულო და სათაყვანებელ ოჯახის წევრს.

ეს შვილი ავინყებინებდა პელაგიას თავის ქალიშვილს, როგორც დაავინყებინა უფროსი ვაჟი, თერძად გამოზრდილი და დღეს სადღაც გადაკარგული.

— გენაცვალა შენი დედა!.. ახლა კი შეიძლება მოვესწრო შენს გვირგვინს, ჩემო ცხონებავ!.. შენ გენაცვალა შენი დედა!.. რამდენ დედას ენაგრება შენისთანა შვილი, მარა ღმერთმა მხოლოდ მე მაღირსა... ვენაცვალე მის მონყალებას!..

არ დაუთავებია კიდევ ეს გულის ამონახეთქი პელაგიას, რომ სამზარეულოდან უცნაური ხმაურობა მოესმა. პელაგიამ მიაყურა. ხმა მისი ქალიშვილის, სონიას ხმა იყო.

პელაგია წამოვარდა და სამზარეულოსკენ გაექანა. აქ ეს-ეს არის დაბრუნებული, სხვაგან

ყოფილი სონია, შლიაპა გვერდზე მოქცეული, უცნაური ხმით მოქაქანე, გაბრაზებით თავში უთაქუნებდა კედელზე მიკრულს, ნაფლეთებში გახვეულ პატარა ბიჭს, რომელსაც ხელები თავზე წამოეყარა ნაცემის შესამსუბუქებლად და რომელიც გაუნძრევლად იდგა და ხმასაც არ იღებდა.

— შენ დაგენვა ეს თავი!.. შენ დაგენვა ეს გვერდები, ეს, ეს! — და ახლა ფერდებში ჩაჰკრა, სანამ ბიჭი მოასწრებდა ფერდებზე მიეთარა ხელები. მაგრამ საცოდავი ვერ მიუხვდა, სად მოხვდებოდა სონიას ხელი, იმიტომ რომ სონიამ ერთი დასტყვივლა: — თვალეხი... თვალეხი რაცომ არ დაგენვა, შე დასამინებლო! რაცომ, რაცომ! — და ცხვირ-პირში ჩაჰკრა ისე უცბად, რომ ბიჭმა ველარ მოასწრო თვალეხზე ხელის აფარება. ახლა კი ველარ მოითმინა მან და კატასავით აკრუსუნდა.

— რა ქნა მაგ სასიკვდილემ, რა ქნა მაგ შავდღებზე დაბადებულმა, რა? — გაფაციცებით კითხულობდა პელაგია.

— რა ქნა?! რა ქნა და სულ ერთიანად დაუთუთქავს ჭადები!.. ერთიც არ ვარგა!.. ა, ნახე, შეხედე ამას... ამას შეხედე!.. ამას მიუტან ბეგლარს სადილზე?! ამას? უი, უი, შენ! შენ!.. შენ განყვი, შენ, შენ! — და სონია ისევე ბიჭისაკენ გაექანა, რომელიც, ახალ ცემისათვის გამზადებული, საცოდავად მოიკაკვა და გაბურძგენილი თავის მუხლებს შუა ჩამალვას მეცადინეობდა.

— შენ დაგენვა სიცოცხლე, შე წყეულის შვილო, შენ დაგენვა სული და ხორცი! — მიაძახა პელაგიამ. — უიმე, ამას რას ვხედავ! — შეჰკვივლა პელაგიამ, დამწვარი მჭადები რომ დაინახა. — ველარ მიხედე, შე ცოდვილიანო?

— რას შეხედავდა, როცა, რომ არ მომესწრო, თავად ცეცხლში ის იყო ჩავარდებოდა!.. მაგ შეჩვენებულს თავი მიედვა ბუხრის ქვაზე და ისე მიძინებოდა... ვითომც ძილი აკლდეს!.. უიმე, უიმე!.. ეს რა არის, ღმერთო მომკალი, — შეჰკვივლა ხელახლად სონიამ. — ეს რა არის?! შე დალოცვილო, რომ იცი ამის ამბავი, ერთხელ მაინც ჩამოვიხედავდი... ასე რავა მიატოვე ეგ სასიკვდილე!.. რას აკეთებდი, მითხარი ერთი? — მიუბრუნდა იგი დედას.

— რავა არ ჩამიხედავს, შვილო! — წაილაპარაკა პელაგიამ.

— აბა ეს რავა ვერ დეინახე!.. ეს მოუქათავი სუფი, ღმერთო მომკალი! ამას მიუტან ბეგლარს? ამან რავა უნდა გადაგვიტანოს, ამან, ამ ლეკვმა, ამან!.. რა არის, ბიჭო, ეს?.. რა არის ეს, ბიჭო?.. ამას ქათვის მორთმევა არ უნდოდა, არ უნდოდა? არა, არა? — და სონიამ

ისევე წაუშინა თავში, გვერდებში და კისერში სახეგამურულ ფილიპიას.

— სონია, დაგრიალდი, შვილო, შენ გენაცვალე, ერთ წამში დააჭინე ორიოდე ჭადი, თვარა საცა არის, ბეგლარიც მოვა. მალე, შენ გენაცვალე, სადილი არ დოუგვიანდეს, თვარა, ხომ იცი, ეწყინება.

სონიამ საჩქაროდ გაიხადა კაბა, ჩაიცვა საშინაო, ჩამოვიდა სამზარეულოში, გაცრა თქველი და ზელა დაუნყო ცოქს.

— სად იყავი, შვილო, ამდენ ხანს? — შეეკითხა პელაგია, რომელიც ცეცხლთან ტრიალობდა.

— სად ვიქნებოდი? ანასტასიასთან ვიყავი.

— რა ქნეს ნეტავი იმ გოგოს საქმე, ქრისტინესი?... მორიგებულან თუ არა?

— ხელახლად ჩაშლიათ... სასიძო აღარ აკლებს, რაც უთქვამს... და თუ ამ ერთ კვირაში ვერ მოურიგდებიან, სხვა ქალს ნათხოვა თურმე!..

— უი, უი! მგერისას ასეთი ამბავი! ასეთია დაუმთავრებელი ამბავი!.. ვაი სანყალი მშობლის ბრალი, ამნაირ გასაჭირში რომ ჩავარდება!.. ვაი მისი ბრალი! — წაიწუნუნა პელაგიამ.

— ჰო, მშობლის!.. მშობელს რა უჭირს, ვინც სირცხვილშია ჩავარდნილი, იმან იკითხოს, თვარა...

— არა, შვილო...

— კაი, კაი! — გაანყვეგინა სიგყვა სონიამ. — უხეირო პაგრონის ხელში ქალიშვილი ღმერთმა ნუ ჩააგდოს, ღმერთმა, თვარა მშობელს რა უჭირს იმდენი...

პელაგია ის იყო პასუხის გასაცემად მოემზადა, რომ ნაცნობი ფეხის ხმა მოისმა. ორივე დედა-შვილმა ხმა გაკმინდეს.

— მოვიდა! — წამოიძახა ცოცხა ხნის დაყურადების შემდეგ სონიამ.

— მალე, მალე... უჩქარე, შენ გენაცვალე! მე წავალ და სტოლს გავშლი მანამდი... უი, შე

არანმინდავ, შენ!.. სულ შენი ბრალია, შენ გაქრი ბარემაც! — წაილაპარაკა პელაგიამ, კედელთან ატეხულ თილიპიას რომ გაუარა. — დღეს ადრე მოსულხარ, შეილო, — ტკბილად მიმართა მან შეილს, რომ ამას არ სწყენოდა. მზად რომ სადილი არ უხვდებოდა.

— ადრე რამ ენა? — მოკლედ მიუგო ბეგლარმა.

ეს იყო მაღალი ტანის ახალგაზრდა კაცი ბალნით ძალზე შემოსილი, ისე რომ ლოყები ძლივს უჩანდა: მისი მაღალი და ბოლოში მოკაკული ცხვირი, მზინავე შავი თვალები რაღაც ვაჟკაცურ შეხედულებას აძლევდა მის სახეს. ბეგლარს სერთუკი გაეხადნა და ყილეცის ამარა იყო.

— არა გაქვთ მზად? — იკითხა მან.

— ახლავე იქნება, შენ გენაცვალე... ახლავე! — მიუგო სტოლთან მოუესტუსე პელაგიამ. — იმ შეჩვენებულმა ბიჭმა ჭადები დაგვინვა... ისეთი ოხერი რამ შეიქმნა, რომ ერთი წამით თვალს ვერ მოაშორებ...

— თქვენ სად იყავით?

— სად ვიქნებოდით, შეილო, სახლში ვიყავით... სონია გადავიდა, ის-იყო, ერთი მინუტით მეზობლისას, თვარა სახლში ვიყავით...

სხვა დროს ბეგლარი უსათუოდ შეწუხდებოდა სონიას უდრო-დროს სხვაგან სიარული-სათვის, მაგრამ დღეს თავი შეიკავა, აღარათფერი უთქვამს; ერთი-ორი გაიარ-გამოიარა ოთახში და მერე ტახტზე ჩამოჯდა და მუთაქას მიანვა.

პელაგია მის მახლობლად გრიალებდა; მოხუცებულს უნდოდა შეილს გამოლაპარაკებოდა ამ მარტოდ ყოფნაში, სონიას შესახებ ეამბნა. მაგრამ სანყალი ვერ ბედავდა დალლილი შეილის მოსვენების დარღვევას. და ბოლოს, როგორც იქნა, სძლია თავისთავს, მიუახლოვდა ბეგლარს და ხმადაშვებით უთხრა:

— პორფირი იყო ამ დილას და...

— ჰო!

— ერთი ამბავი მითხრა ჩემი სონიას შესახებ...

— ჰმ!

— რაღა ფიქრობ, შვილო? მე რა ვიცი და... პორფირი ძალიან აქებს...

— მერე რაი?

— შენ არ მოგატყუებს, ძმასავით ხართ...

— ამისთანა კიდევ უფრო ადვილად მოგატყუებს, არ იცი შენ...

— ეგ შენ უკეთ გაგეგება, შვილო... ამიგომ გეძახიან ჭკვიან კაცს!.. შვილო, თუკი მართლა ხეირიანი ვინმეა და შენი საკადრისი იქნება, ნუ დაუკარგავ, შენ გენაცვალე, შენს დას ბედს... შენც განთავისუფლდები და შეიძლებ შენი ბედის მონახვასაც; ისე ნუ მომკლავ, შვილო, ერთ-ორ დღეს მაინც არ მამზერიო შენი ცოლ-შვილისათვის...

პელაგია, ეცეობოდა, მოემზადა ესარგებლა ახლა იმ გარემოებით, რომ შვილისაგან ამდენი ლაპარაკის ნება ეძლეოდა, და მოინადინა გადაეშალა მის წინაშე თავისი გულის დარდები.

ბეგლარმა შენიშნა ეს და უცხად მოუჭრა:

— კაი, კაი, ბატონო, მაგაზე მერეც გვექნება დრო ვილაპარაკოთ... ახლა სადილი მინდა მე!

— კი, შვილო, კი, შენს სიცოცხლეს ვენაცვალე! ნუ ნოუყურებ ამ საქმეს, ნუ! — შეიმაგრა თავი და აღარ ეშვებოდა პელაგია... ვინ იცის, როდის მიეცემოდა ამისთანა შემთხვევა კიდევ. — თუ სულ ურიგო კაცი არაა, ნუ დააშორებ ერთმანეთს, ისე ახლოსაც არ გეყოლება... წელიწადში შეიძლება ერთხელ, ორჯერ მეტად ვერც შემოადგამს ფეხს შენს სახლში... გადაწყვიტე, შვილო... შენდა სასარგებლოდ უფრო რომაა, იმიტომ გეხვეწები!

— ჩამოვა ის კაცი და მაშინ ვნახოთ, მაშინ! — კიდევ გაანყვეტინა სიგყვა ბეგლარმა და ამასთანავე თელიპიაც შემოვარდა ფეხების თხლაშა-თხლუშით, მაგიდაზე დადვა თეთვშზე დალაგებული მჭადები და ის იყო უკან გაქცევას აპირებდა, რომ ბეგლარი შეუწყრა და გაგდებას დაემუქრა. ბიჭმა დალუნა თავი, ხელი გამოისვა ცხვირქვეშ და ნელა გავიდა ოთახიდან თავჩაქინდრული.

ცოცხალი ხნის შემდეგ სამივე დედა-შვილი მაგიდას შემოუსხდნენ და სადილს შეექცეოდნენ

თითქმის ხმაამოუღებლად. რადგან ბეგლარს მაინცდამაინც არ უყვარდა ამ თავისიანებთან მუსაიფში გაბმა.

ნასადილევს პელაგიამ ისევ დააპირა გამოეწყო შვილთან შეწყვეტილი ლაპარაკი, მაგრამ ვერ მოახერხა. ბეგლარმა ისევ გაიმეორა თავისი: „მერეთაც გვექნება დრო ვილაპარაკოთ“ და — ახლა ძილი მინდაო...

— შორს გადასადები საქმე არაა, შვილო! — გაბედა თქმა პელაგიამ.

პელაგიას შიში, რომ ბეგლარი არ იკადრებდა სიძედ სოფლის ამნაურს, ანდა რამე სანინააღმდეგოს გამოახავდა, ყოვლად უსაფუძვლო იყო. ბეგლარი არ ამხელდა, თორემ ძლიერ მოხარული იყო, რომ შემთხვევა ეძლეოდა მოეშორებინა და თავიდან და მაინცდამაინც ნამეგან ძიება-ჩხრეკით სასიძოს შესახებ თავის შეწუხება აბრადაც არ მოსდიოდა.

— მე მინდა ანი ჩემს თავს ვერგო მთელად! — ნაილაპარაკა მან და იმედმიცემულმა, რომ ასეთი დრო მალე დაუდგებოდა, თავი მისცა ნასადილევის ძილს.

IV

დანიშნულ დღეს, დაპირებისამებრ, ოცია, გამოწყობილი ყავისფერ ჩოხაში, საცინის წითელწინწკლებიან ახალუხით, თმა-წვერ შეკრუჭილი, ნათხოვარი ცხენით ჩავიდა №-ში ბიაშვილთან, რომლისათვის ცალკე ხურჩინით ცოცაოდენი ძღვენიც გაიძღვანია.

— ახლა კი კაი კაცი ხარ, ოცია ჩემო, სიგყვა გცოდნია! — მხიარულად მიეგება მას პორთერი და რადგანაც ოციას სახეზე ერთნაირი ღიმილის თამაში შეამჩნია, მხარბე ხელი დაარტყა და უთხრა სიცილით: — ჩვენი საქმე კარგად არის, კარგად, ოცია!

ოცია უფრო დაიბნა, ღიმილიც უფრო მოერია, სიგყვა ვეღარ მოახერხა და მხოლოდ თავი გადააქნია.

ნასადილევს ორივემ ცოცა ხან მოისვენეს.

— ახლა ერთი გვეგულავოთ, ჩემო ოცია, და მერე გამოვეცხადოთ... — უთხრა პორთერი.

ოცია შეიშმუშნა, ერთი მიაშტერა თვალი თავის მოკეთეს და მერე დაიწყო:

— ბაგონო პორფირი... — აქ სიგვეა ჩაუნყდა აღელვების გამო.

— ჰო... რა გინდა?

— სოფლის სასაცილოდ არ გაფხდე...

— ღმერთო ჩემო! — შეჰყვირა მხიარულად პორფირი.

— უკაცრაუად კი ვარ, მარა...

— შე კაცო, თუკი ასე არ მენდობი, რაღაზე მოდიოდი აბა, ა?..

— არა, არა... ნდობა რა, ვილას უნდა ვენდო, აბა, მარა მაინც... რა ვიცი, ისე, ჩემი სისულელით მოგახსენეთ... თავადაც კარგა მოგეხსენება სოფლის ამბავი, ჭორი, მითქმა-მითქმა. ახლა ჩემს თავს ვებრძვი ვითომ, როცა დარწმუნებული ხარ ყოველის მხრით კაცი...

პორფირის გაეცინა.

— რითი დაგარწმუნო, ჩემო კეთილო, რომ ქალი უნაკლოა? მშობლებს ვფიცავ ამაში, სხვაფერ რითი დაგაჯერო!.. სიგვეას გაძღვევ ეგ არის და შენც იცი, ქალს არც აქ გაგასინჯინებენ, როგორც სოფელში, მის გარეგნობას თავადაც ნახავ... მეტი რა გიყო! მამიჩემის სულს ვფიცავარ, ქალი ჩინებულია. შენ ჩემი შეჯერებით, თორემ მას ბევრს აქაურსაც არ გაატანს მისი პატრონი, მე არ მოვკვდე!.. და ამასაც გეტყვი, ოცია ჩემო, თუ შიში გაქვს, რომ შეიძლება გატყუებდე, თავი დავანებოთ, ჩემო ძმაო!.. ა? როგორც მეტყვი?

ოციამ ისევ მოიბოდიშა და გაჩუმდა. მას ეძნელებოდა იმგვარი ქალის დაკარგვა, როგორსაც ჰპირდებოდა პორფირი. იგი თავმოსაწონად უნდოდა მას და ამიტომ უკან აღარ იხევდა, თუმცა შიში ჰქონდა, რომ ერთხელინდელის არ იყოს, სირცხვილი არ ენახა.

მეგობრებმა ქალაქის ქუჩებში გაისეირნეს, ეგლითაც იარეს და დასალამოვებულზე ჭინჭარაძისას მივიდნენ.

პელაგია დიდის ამბით შეეგება სტუმარს, ბეგლარიც ახლა უფრო ხალისიანად იყო უცხო კაცთან. პორფირიმ ყველას გააცნო შემკრთალი ოცია.

— დაბძანდით! — მიიპატიჟა იგი ბეგლარმა.

— დაბძანდით, ბატონო, დაბძანდით! — მიმართა პელაგიამაც და ხელით ანიშნა სკამზე.

მაგრამ ოციამ უკან დაიწია და ფეხებში მოხვედრილ სკამზე დაეშვა. უეცრად ოციას წაექცა სკამი და უსათუოდ გაიშლართებოდა, კედელს რომ არ მიყრდნობოდა.

— ღმერთო მომკალი! — წამოვარდა პელაგია. — რაღა თქვენ შევხვდათ ეს ფეხმოტეხილი სკამი!.. ვინ შემოათრია ეს აქ!.. გეიტანე, შვილო, იქით!

სონიამ, რომელიც ძლივს იკავებდა სიცილს, აიღო სკამი მეორე ოთახში გასატანად.

— ხომ არათფერი გტკენიათ, ჩემო ბატონო? — თანაგრძნობით შეეკითხა პელაგია სტუმარს.

— არათფერია, ბატონო, არათფერი! — მიუგო ოციამ, მარღად წამოხტა და, განითლებული, გაღიმებას ცდილობდა, თუმცა ამავე დროს გუნებაში ეგ დაცემა ცუდ ნიშნად მიიღო, რაც ძალიან აწუხებდა.

პორთფირი, ცუდი შთაბეჭდილების გასაქარვებლად, თავისი ცოცხალი ენით მოჰყვა ამის მსგავს შემთხვევებს, მას რომ გადახდომია, და იმდენი მოახერხა, რომ ყველანი ოციანად ბევრი აცინა და კარგ გუნებაზე მოიყვანა.

— როდის ჩამოხდნით სოფლიდან? — შეეკითხა ბეგლარი ოციას.

— დღეს, ბატონო! — მიუგო მან.

— შორს არ არის...

— არა, ბატონო... სოშე გახლავსო ამისთანა და...

— ვიცი... ვყოფილვარ მე თქვენსკენ... ერთობ ღვინო იცით... რჯულზე დაუთვერით ერთხელ, გზად გამოვიარეთ...

— ასე, ბატონო... ვენახი ავადმყოფობამ შეგვიძცირა, თვარა იყო რიგიანი და გვარიანადაც მოდიოდა...

— ახლაც ძალიანია, ბეგლარ, ახლაც ძალიანია! — წამოიძახა პორთფირი. — ისეთი მათრობელაა, რომ ჰო, ჰო, ჰო!

ლაპარაკი სოფელზე ჩამოვარდა, სოფლურ მოლხენაზე, ქეთვებზე, ღვინის სმაზე. პელაგია ხანდახან ჩაურთავდა სიცივეს, სონია კი ყურს უგდებდა ლაპარაკს, ხან მიდი-მოდიოდა ოთახებში. ოცია სარგებლობდა ამით და თვალი მისკენ ეჭირა. სონიას ერთ შემო-ბრუნებაზე პელაგიამ თვალთ მიიხმო იგი, რაღაცა ნაულაპარაკა, რის შემდეგაც ყმანვილი ქალი აჩქარებით გავიდა ბაღიდან.

ოციამ თვალი გააყოლა მას.

ქალი, მართალია, ლამაზი არ იყო, მაგრამ არც სულ ულამაზობა ეთქმებოდა. სუფთად ჩაცმული, თავისუფალი მიხვრა-მოხვრით ოციას თვალში იგი ბევრად სჯობდა ქველიძის ქალიშვილს, რომელიც, მისდა უნებურად, თვალწინ ეხატებოდა, და რომელსაც აღარებდა ამ ახლად გაცნობილს. ამ უკანასკნელს, მისი შეხედულებით, რომ უპირატესობა რჩებოდა, ეგ თუ აღონებდა ოციას, თორემ არ ახარებდა. ცყვილა კი არ წამეცა სკამით, ფიქრობდა იგი... თუ ქველიძემ უარით გამოისტუმრა, აქ რა უნდა გაეგონა, რისი მომლოდინე უნდა ყოფილიყო, ვითომ? და რაც უფრო აკვირდებოდა სონიას, მით უფრო სწუხდა ოცია, მით უფრო ნანობდა, რომ აქ ფეხი შემოადგა, ამხატდა, არ გაფრთხილდა, თუმც გამოცდილიც იყო. ნაქცეული სკამიც ცხადად ანიშნებდა თუ რითი გათავდებოდა დღევანდელი ამბავი. უკვე წარმოიდგინა, რომ სოფელში სასაცილოდ ამიღებენო. ერთადერთი იმედი ისევ ბიაშვილზე ურჩებოდა, რომელსაც შეეძლო მისი აქედან გაყვანა ისე, რომ ამბავი არ გამჟღავნებულიყო.

ამ მდგომარეობაში მყოფი ოცია ვეღარც სიცივეს ახერხებდა, აღარც ესმოდა კარგად, რას ეკითხებოდნენ; ის იძულებულს ხდიდა პელაგიასაც და ბეგლარსაც, ემეორებინათ მასთან მიმართული კითხვები და კინაღამ ჩაით საუსე ჭიქა წააქცია, როცა სონიამ სინით წინ დაუდგა და ოციას თვალებში მისი მსუქანი და მრგვალი ტიტველა მაჯები მოხვდა.

„აჰ! ამას მე არავინ არ მომცემს... ცყვილი იმედია!“ — თქვა მან გუნებაში და თითქოს გამოსათხოვრად ერთი თვალი კიდევ შეასწრო ყმანვილ ქალს.

პორფირიმ შენიშნა მეგობარს მოუსვენრად ყოფნა, რომ იგი სხვანაირად გრძნობდა თავს და როგორც კი იშოვა დრო, მარტო რომ დარჩნენ, მივიდა მასთან და ჰკითხა:

— აჰ, რას იცყვი, ოცია?

— დაუანებოთ თავი, პორფირი...

— არ მოგეწონა?

— ჰმ! — მწარედ ჩაიციხა ოცია. — მონონებაბეა საქმე? თავი დაეანებოთ, თვარა მე აქ სირცხვილს ვჭამ, შენ ნუ მომიკვდები.

— შენს მონონებაბეა, მაშ!

— ჰმ! — წამოიძახა ოცია. — სასაცილოდ მიგდებ და ეგ არის!.. შენი ჭირიმე, პატიოსნად გამიყვანე აქედან... ამ ქალს მე არაუინ არ მომცემს, ეგ კარგად ვიცი... ეს წყალობა მიქენი. გეხვეწები, პატიოსნად გამიყვანე, სხვას არაფერს დავეძებ... შენს ხელში ვარ, ბატონო პორთიერი!..

— კაცო, ქალს ვინ გიკავებს?! — სიცილით მიუგო პორთიერი. — შენ გამაგებინე, თანახმა ხარ თუ არა?... შენი სიტყვით გათავდება საქმე.

ოცია შეჩერდა და მაშვალს თვალი თვალში გაუყარა. ზედ ეძინებოდა, რომ მას რაღაც ეჭვი ეპარებოდა გუნებაში. ის სულ სხვას მოელოდა: უარით გაისტუმრებდნენ, ეგონა, და ახლა ეუბნებიან, რომ საქმის გათავება შენზედაა დამოკიდებული — ეს ნამეტანი ეუცხოვა და ეჭვში შევიდა. მან ვეღარ მოითმინა თავის დარდის დამალვა:

— პორთიერი... გათუცებ ყველას... წაგინყდეს დედ-მამის სული... ნუ დამიმალავ... გამაგებინე, რისგანაა ახლა ეს?... გათუცებ შენს მიცვალებულ დედ-მამას, მართალი მითხარი... ნაკი ხომ არაფერი აქვს ქალს?..

— ნაკი?... შეჩვენებული ვიყვე... დამწყველოს უფალმა! — მიუგო გაცხარებით პორთიერი. — არ გრცხვენია, ოცია... ასე მიყურებ მე?..

— აბა რაუა გვეიგო, ეს ამბავი?

— რაუა და ისე, რომ ბეგლარს უნდოდა დის გათხოვება, დედამისსაც... მე და ის კაცი ძმებივით ვართ, თითქმის... გვინდოდა, რიგიანი კაცი შეგვხვედროდა სადმე... აჰ, შეგხვდი, გიცანი, მიცანი, გაგიცანი და ბასტა!.. რაღა ბევრი ჩიჩინი და ლაპარაკი უნდა ამას!.. ჩვენ კაცი მოგვწონხარ ყველას, თუ შენც მოგწონს ქალი, თქვი და საქმეც გათავებული იქნება... ქველიძესავით, შენც მიხვდები, ყაყანს არ დაგინწყებენ აქ.

ოციას ჭკუაში დაუჭდა ეს სიტყვა და იამა იმისი კარგად ხსენებაც.

— თუ რამე ნაკი უნახო მაგ ქალს, პირში ჩამათურთხე, ნებას გაძლევ! — უთხრა ბოლოს

პორფირი.

ეგ მეტიც იყო, ოჯიას კიდევაც შერცხვა ამის გავონებაზე. იგი თანახმა იყო თავის მხრივაც.

— ოფლი გამომადინე, შე დალოცვილო! — გაიცინა პორფირი, — რალას იჭიმებოდი, თუ ღმერთი გნამს!.. შენ აქ მომითმინე... ერთი იქ შევირბენ. — და პორფირი გავარდა ზალიდან მეორე ოთახში.

მარტოდ დარჩენილი ოჯია აქეთ-იქით იცქირებოდა დარცხვენილი, სახეზე ალმურმო-კიდეული. მაგრამ რამდენიმე წუთის შემდეგ უარეს მდგომარეობაში ჩავარდა, როცა კარი გაიღო და ზალაში სონია შემოვიდა. ოჯიამ აღარ იცოდა როგორ მოქცეულიყო, დამჭდარიყო, თუ ისევ ფეხზე მდგარი დარჩენილიყო. რომ მოეკლათ, ხმის ამოღება არ შეეძლო ამ ქალთან და გაჩუმებული იყო. არც ქალი იღებდა ხმას; ერთი კი უთხრა, „დაბბანდითო“, რაბედაც ოჯიამ მიუგო: „გახლავართო“, და ამაზე შეწყდა მათი მუსაიფი. სონია უფრო თამამად იყო და გუნებაში ეცინებოდა ამ ყმანვილის უცნაური უხერხულება. სონიას აზრით, ეს ვილაც მთხოვნელი უნდა ყოფილიყო, მის ძმასთან მოსული, და ალბათ ძალიან სამძიმო საქმე უნდა ჰქონდეს, რომ ასე დაღონებულიაო.

მეორე ოთახში კი სამთა რჩევაც დასრულდა, რასაც დიდი ხანი არ დასჭირებია. ბეგლარმა თავის მხრივ თქვა, რომ ვერაფერ წუნს ვერ ვღებ სასიძო ახალგაზრდა ქამუშაძესო. მასთან ერთად პელაგიაც, რასაკვირველია, თანახმა შეიქნა.

— აბა რალაზე ვანვალეთ იმ კაცს! — თქვა პორფირი. — შევახალისოთ ახალგაზრდები, ღმერთსაც იამება! — და მოცინარი სახით გავიდა ზალაში.

მას მიჰყვნენ ბეგლარიც და პელაგიაც. პორფირი სიცილით მივიდა სონიასთან და თავი დაუკრა.

— ნება მოგვეცით, ქალბატონო, მოგილოცოთ! — დაიწყო პორფირი...

— რას მილოცავ? — გულუბრყვილოდ ჰკითხა სონიამ.

— ხა, ხა, ხა! — გადიხარხარა პორფირი. — ხა, ხა, ხა!.. შენი გაბედნიერება, ჩემო სონია!..

— ჰმ!

— მოგილოცავ, ოჯია!.. ურა, ურა!.. იცოცხლეთ და იძრავლეთ! — შესძახა პორფირი.

— რას სულელობ! — წყნით შეუტია მას ქალიშვილმა.

— კი, შვილო, კი, გენაცვალე! — მიუახლოვდა პელაგია.

ქალი აირია; ერთი თვალი გადაავლო ყველას და ოთახიდან გაუარდა. პორთურიც და პელაგიაც უკან დაედევნენ. ოგია გაშრა სირცხვილისაგან.

— დედა... რა ამბავია?! — უცნაური ხმით მიმართა ყმანვილმა ქალმა დედას.

— შენი ბედნიერება, შვილო, შენი ბედნიერება! სხვა რა გვენდომილება!.. სონია გაუთვრდა.

— კაი კაცია, შვილო... თვალადაც, შეძლებითაც... გვართაც... კაი აზნოუშვილი... ძვირფასი ხასიათის კაცი... — მოჰყვა პელაგია.

— არ მინდა!.. არ მინდა, არა, არა! — გადაწყვეტილად წამოიძახა სონიამ.

— ხომ ვერ დაბერდები, შვილო, შენი ძმის ოჯახში!.. ხომ უნდა მონახო, ერთი დღე იქნება, შენ გენაცვალე, შენი საკუთარი სახლ-კარი?! უარს რაგომ უნდა ამბობდე, როცა ამისთანა კარგი ბედი და ილბალი მოგანიჭა უფალმა!

— გაგიგონიათ ასე?! გაგიგონიათ ასე ჩემდა დაუკითხავად? — გაცხარებით იძახდა სონია.

— კაი, კაი, შე ქალო!.. რაგომ იცით ქალებმა გათხოვებაზე ამისთანა ამბები... ვითომ და არ უნდა გათხოვება! აი, შე ეშმაკო, შენა!.. — ხუმრობა დააპირა პორთურიმ, მაგრამ ამ უადგილო შეხუმრებამ ქალიშვილი მხოლოდ მეტად გაანინმაგა.

— თავი დამანებეთ, თავი დამანებეთ ყველამ! — წამოიძახა სონიამ.

— თავი როგორ უნდა დაგანებოთ, რას ამბობ, შვილო! — შეუტია პელაგიამ.

— ოჰ, ღმერთო! გითხარით, არ მინდა-თქვა!.. არ მინდა... არ წავყვები... არა-თქვა, არა! რა გინდათ ახლა ჩემგან?.. მომკალით... რას ჩამციფებინართ!.. რა არის ეს, ღმერთო ჩემო!.. პორთური გაიპარა ოთახიდან და ბეგლარი შემოგზავნა. ოგია აცყობდა, რომ ქალის მხრივ წინააღმდეგობა უნდა ყოფილიყო და შენუხდა:

— ბატონო პორფირი! — მივიდა იგი პორფირთან. — ბატონო პორფირი... ეგებ იმას არ ნებადდეს... და ძალას ნუ დაატანთ, შენი ჭირიმე... ნუ შეანუხებთ!..

— ეჰ, ერთი შენ კიდევ! გულჩვილობას დამიწყებ!.. ქალის ამბავი არ იცი?... გულით რომ უნდოდეს, არ შეიძლება ერთი-ორი არ შეიკვინტრიშოს... აცალე, ძმის სიტყვას უფრო გეიგონებს ის... ხომ ჭობია ქველიძის ქალს, თუ ღმერთი ვნამს?... ა?..

— ჰჰ! რა საკადრისია! — ჩაიცინა ოგიამ და ამავე დროს ოთახის კარიც გაიღო და ზალაში შემოიყვანეს დედა-შვილმა თვალეზანითლებული, თავჩალუნული სონია.

— ასე არ ჭობია, შე ქალო! — მიიღბინა მასთან პორფირი. — ოგია, მობძანდი! მალე, შე კაცო, ანი დროცაა ნითელი წვენით ღონე დევიბრუნოთ, რაც ამ თქვენს დავიდარაბაში მივალიეთ!

პელაგიამ გულში ჩაიკრა სიძე და უსურვა ყოველივე ბედნიერება და დიდი ხნის სიამტკბილობით სიცოცხლე. მიულოცა ბეგლარმაც, რომელმაც გამოაცხადა, რომ რაც უნდა დამართოდა, უსათუოდ უნდა დამთვრალიყო ამ სასიამოვნო შემთხვევის გამო.

— შენ ახლავე ერთი რიგიანი ვახშამი გაგვიკეთე, ხელად! — უთხრა მან დედას.

სონია კი გარეგანებულებით იჭდა. ვერც ოგია გრძნობდა თავისუფლად თავს, რის გამოც პორფირი დასცინოდით, რომ მეტად ადრე ჯდებით ნეფე-დედოფლადაო.

კარგა ღამე იყო, რომ ოგია და პორფირი სახლისკენ მიდიოდნენ, რიგიანად ღვინონასვამები.

— ჰო, ასე ვიცი მე... კაცს რომ ვიცნობ, მისთვის თავს მოვიკლავ, ჩემო ოგია! თავს შევაკლავ და არც წააგებს ჩემთან მეგობრობით!..

— იცოცხლე, იცოცხლე უკუნითი უკუნისამდე ჩვენისთანა საწყალი და მართალი გზაგოუგნებელი კაცისათვის... ხომ ამისთანა სიკეთე მიყავი, კაცი გამაცოცხლე, გამაცოცხლე კაცი, თვარა იმ ვირი ქველიძის გამო მკვდარი ვიყავი... მინასთან გასწორებული ვიყავი!.. შენ გამაცოცხლე ახლა, სიცოცხლე დამიბრუნე ხომ, და ერთს კიდევ გთხოვ, შენი ჭირიმე... ამასაც ნულარ დამაკლებ და მერე თქვენი ჭირი წამიღია, თუ გინდა!

— ჰო!.. რა გინდა? — შეჩერდა პორფირი.

— რომ გული მოვუკლა იმ ოხრიშვილსაც და ზოგიერთებს სხვებსაც... თქვენთვის ეგ არაფერი იქნება, ჩემთვის კი ძვირად რადმე ეღირება. — იყოს ისე თქმულობად, ცარიელ სიტყვად, რომ ვითომც ბეგლარს ღისთვის ხუთასი მანეთი მიეცეს მზითვად... ცარიელი სიტყვა ქვეყნის გასაგონად, თორემ თულის თხოვას როგორ გოვუბედავ... ისიც არ კმარა ჩემს თავზე?! ქვეყნის გასაგონად ითქვას ოღონდ!

— კი, ბატონო! მაგაზე ადვილი რაა... მე რაღაც სხვა მეგონა, ისე გრძლად მოჰყევი... ხა, ხა, ხა! — გაღიხარხარა პორფირიმ. — ექვსასი იყოს, შე კაცო, შვიდასი!..

— არა, არა! მეტი რაც იქნება, ეჭვში შეიყვანს... არ დეიჯერებენ! — მიუგო ოციაძე.

— ხუთასი იყოს! იყოს ხუთასი!.. — მხიარულად შესძახა პორფირიმ. — ერთი სიტყვით ჩესტიანი ბიჭები ვართ, ჩესტიანი!.. ყველაფერს მოვახერხებთ! — და ორივე მეგობარმა ხითხითით და სიცილით განაგრძეს გზა სახლისკენ.

V

ერთ წამში მოედგა სოფელს ოციასაგან ქალაქელი ქალის დანიშვნის ამბავი. ეკვირინეს სიხარულს საზღვარი აღარ ჰქონდა. ორგვარი იყო მისი სიამოვნება: ერთი იმით ხარობდა, რომ ოჯახს არც ახლა მოეშალა ჩვეულება, განსხვავებული ქალი შემოდიოდა და ამასთანავე ნიშნი ეგებოდა სარდიონ ქველიძესაც და ბევრს იმათაც, ვინც მის შვილს ფასს არ სდებდა.

— გვერდში ამოუყენოს ჩემს რძალს მათი სოფლის ნაცარში ამოქიქნილი ქალბატონი!.. თავისი ცყედნასული შვილი გოუგოლოს ბეგლარ ჯინჯარაძეს! მაგათმა სიცოცხლემ! დეესხათ მაგათ თავსლაფი!

უმეტესობა მეციხორობაში ართმევდა ოციას მის საქციელს და ამცყუნებდნენ — ქალაქ ადგილას გაზრდილი ქალის სოფელში მოყვანა სისულელეა, რითი უპირებს შენახვასო. ზოგიერთები კი დასცინოდნენ და ამბობდნენ, რომ უსათუოდ ვინმე ოხერი შეაჩჩეს ხელში, თორემ რიგიანი ვინ გაიმეტებდა თავს, ქალაქს მიატოვებდა და ოციას წამოყვებოდა სოფელშიო.

— ვნახავთ, ყველაფერს მალე ვნახავთ! ხომ მოიყვანს და! — ამბობდნენ დაინტერესებული მეზობლები.

ოციამაც მალე დააკმაყოფილა ამათი ცნობისმოყვარეობა. იგი, რაც შეეძლო, დატრი-

აღდა; როგორადაც ეხერხებოდა, მოაწყო სახლი, ოჯახი, მოემზადა თავის გუნებაში საქორწინლოდ და მეორე თვეზე ჯვარიც დაინერა და ქალიც მოიყვანა სახლში. აქედანვე დაეცყო მას, რომ ქალაქელებს დაემოყვრა. სოფლად რომ იცინან, ჯვარს დაინერენ და ქალს არ წაიყვანენ, სანამ ქალის პატრონი დაპირებულ მზითვეს მთლად არ მოაგროვებს და სიძეს არ ჩააბარებს, და ამასობაში ეს უკანასკნელი წაწაღდა და თრევაში სახლსა და მოყვარეს შუა — ამისთანებს აარიდა თავი ოციად. თუმცა ესეც უნდა ითქვას, — სიმართლეს არც სოფლელებს დაუგუარგავთ და ყველაფერში არ გააამტყუნებთ,

— ოციას ამ შემთხვევაში გარემოებაც ხელს უწყობდა, რომ ჩვეულებაც უკუეგლო და საქმეც გაეადვილებინა. იმის მიღება, რაც მან იშოვა, მაინცდამაინც არც ისე საძნელო იყო: „ხმელი სიგყვით“ ხუთასი მანეთი და ქალაქელი ქალი და, კიდევ თუ მივათვლით, ასი მანეთი პელაგიამ რომ, ვითომ თავის მხრივ, აჩუქა ქალიშვილს, თუ რამე დასჭირდებოდა, დასახარჯავად.

სხვის თვალში, შესაძლებელია, ეგ არათფერი ყოფილიყო, ქამუშაძეებმა კი დაათვასეს და ისე მიეგებნენ ამ ამბავს, რომ სწორედ მათ თავზე ეგ მეტიც იყო. არათფერი არ დაუშურებიათ, სტუმარიც ბევრი მიიპატიჟეს, ლხინიც კარგი გადიხადეს და მხიარულებაც სამახსოვრო იყო. ქალის მომყოლებმაც ერთობ მოილხინეს. ბეგლარი, რომელსაც მასპინძელი თავს ევლებოდა, ერთობ მხიარულად იყო და სხვებს არ რჩებოდა უკან ღვინის სმაში და თუ რამე აწუხებდა ეგ იყო, რომ ეკვირინე წამდაუნუმ მორბოდა, ებოდიშებოდა ყველაფერზე, ევედრებოდა, არათფერი წყნოდა უბრძელი სოფლის კაცისაგან და ისე მოეღვინა როგორც მას სურდა. ამისთანებით მოსვენებას არ აძლევდა მოხუცებული ქალი, თორემ კაცს რომ ეყურებია, იცოდა, რომ იგი ერთობ აღტაცებული და მოხარულია ყველაფრით, რასაც თავის გარშემო ხედავსო.

ბეგლარმა ეს კიდევაც გამოსთქვა სიგყვიერადაც თავის დასთან და ახალ მოყვრებთან, როცა მესამე დღეს, წასვლის წინ, ესენი ცალკე გაიხმო და, გამოთხოვების წინ, უთხრა:

— ერთობ მოხარული ვარ... მეტი აღარ შეიძლება, რომ ამ ოჯახთან შეგყვარა ბედმა და აწი შენ იცი, ჩემო ძვირფასო დაო... როგორც ჩვენთან იყავი, გამრტყელი და ჯკვიანი, მე დარწმუნებული ვარ, ამ შენს ქმართან და ამისთანა ძვირფას დედასთან კიდევ უფრო გააორკეცებ შენს გამრტყელობას!..

— უიმე! — შეჰკვივლა ეკვირინემ. — ნეტავი ჩემს თავს, თუ მაგი გაგსარტყე რამეზე და მე ქე დავბძანდი!.. მაგის მოსამსახურე უნდა ვიქნე სიკვდილამდი, მაგას ვენაცვალე!

— არა, რაგომ? რაგომ? მე რომ ვიცნობ მაგას, მაგიც არ იზამს, რომ თქვენ გიმსახუროთ!.. — სიტყვა ჩამოართვა ისევ ბეგლარმა. — კიდევაც ქე გეისარჯოს, ოჯახს მოეკიდოს. გეიხედ-გამოიხედე, ყველაფერს დაუკვირდი, ძვირფასო დაო, და თუ გასაჭირი შეგხვდეს...

— ვინ შეახვედრებს მაგას! ღმერთო, ნუ მომასწრებ იმ დღეს! — ჩაურთო სიტყვა ეკვირინემ.

— თუ გასაჭირი შეგხვდეს, კიდევაც მოითმინე და შენითვე შეეცადე, მეორედ აღარ შეიხვედრო!.. შენი კაი ქალობით ჩვენც გაგვახარებ... დედაშენსაც სიცოცხლეს შემაგებ... ანხელი და კაპასი იქ არ ყოფილხარ და, იმედია, არც აქ იქნები.

— უიმე! — კიდევ წამოიძახა ეკვირინემ.

— მორჩილი იყავი ქმრისაც და ამ პატიოსანი ადამიანისაც, შენი დედამთილის... ამით სახელიც კაი გექნება და ქალობაც ამით დაგიშვენდება... იმედია, ყველაფერში ასე მოიქცევი და ყველას გვასიამოვნებ... ახლა კი ნახვამდის!.. — და ბეგლარი თავის სიცოცხლეში პირველად გადაეხვია დას და გამოსათხოვრად გადაკოცნა.

სონიამ, რომელიც აქამდის ხმაგაკმენდილი იდგა, თავდახრილი, ტირილი დაიწყო. ცრემლები წამოუვიდა ეკვირინესაც.

— რა გატირებს, შე ქალო!.. სუ!.. არ გრცხვენია!.. სატირალი რა გაქვს... ქმარი კაი იშოვე, დედა და ოჯახი ისეთი, რომ...

— არაფერი მას აქ არ მოაკლდება, შენი ჭირიმე, არაფერი! — წამოიძახა გულაჩვილებულმა მოხუცებულმა. — ვაი ქალის ბრალი!..

— სუ, ნუ ტირი, ნუ ტირი, სონია!.. შენ ნუ მომიკვდები, მე ხშირად ვივლი, თუ თავს არ შეგანწყენთ და მიმიღებთ!.. — იხუმრა ბეგლარმა.

— ნეტავი კი ინებებდეთ და! — ერთხმად შესძახეს ორივე დედაშვილმა.

— ტირის?! — წამოიძახა პორთურომ, რომელმაც ის იყო მათთან მოიბრბინა. — არ გრცხვენია, სონია? კაი, შე ქალო!.. შენ ნუ მომიკვდები, ყოველ კვირა გინიკავ შენი სახლის ამბავს, როგორც კაი თაჩგალიონი!..

— მშვიდობით ბძანდებოდეთ!.. ღმერთმა პირნათლად გვამყოფოს ჩვენ თქვენთან და თქვენც ჩვენთან! — ღიმილით თქვა ბეგლარმა და მიუბრუნდა ეკვირინეს: — მადლობელი ვარ პატივისცემისათვის, ღამათვრეთ, ღვინოში კინალამ ჩამკალით, მარა მემართოს!.. ხათრი ვეღარ გაგიტყხე, იმიტო რომ დღეიდან დედა ხართ ჩემიც, მეორე დედა... ისეთივე ძვირფასი და საყვარელი, როგორც მშობელი. უფალს ვთხოვ, რომ კიდევ დიდხანს მენახოთ მშვიდობითა და მხიარულად!.. — და ბეგლარმა ხელზე აკოცა.

მოხუცებული ქალი ამას სრულიად არ მოელოდა და კინალამ ჭკუიდან შეიშალა გაოცებული.

ყველანი გამოეთხოვნენ მასპინძელს და გაუდგნენ თავთავიანთ გზას. პორფირის სიცილად არ ჰყოფნიდა გზაში ბეგლარის საქციელი ქამუშაძის მოხუცებულთან და ბეგლარიც ყოველ ამის გახსენებაზე იქით-აქეთ იპურჭყებოდა და ტუჩებს ინმენდავდა ცხვირსახოცი.

— კაია, თუ ძმა ხარ, ნულა გამახსენებ, იმნამსვე გულს მეყრება!.. რა სისულელე ვქენი მეც!.. ფუ!.. — ამბობდა ბეგლარი და პორფირი ისევ ხარხარებდა და სიცილით კვდებოდა.

ამასობაში კი ეკვირინე აღტაცებით ეუბნებოდა შვილს:

— ღმერთს ყვარებისარ, შვილო, სწორედ ყვარებისარ და შენტვის კაი ნდომებია, ამისთანა კეთილები რამ შეგაძენია!.. რა პატიოსანი, ჭკვიანი, კეთილი და რა თავდაბალი თავის ღირსებასთან!.. ნეტავი თუ მეორე იყვეს ვინმე მაგის მსგავსი?! ვაჰ, ნეტავი დედას, ამისთანა შვილი რომ ეყოლება, ნეტავი იმას! რარიგად მოუყვა, რა დარიგება მისცა, ვენაცვალე მას, რეები უთხრა?! იმას მიეცა ყოველივე სიკეთე და სიხარული!.. მე რა მიქნა, მე... ხა, ხა, ხა! ღმერთო მომკალი, რა მისი საკადრისი იყო, მისი ღამაში ტუჩები ამ ჩემს დამჭვანარ ხელებს შეხებოდა!.. კი არ შეიზიზღა!.. ნეტავი თუ რამე ჯობდეს შესმენილსა და განათლებულ კაცს... თავისათვისაც კარგია და შენც გაგაკეთებს და გაგანათლებს, თუ მივიახლოვა... ბედნიერი კაცი ყოფილხარ, შვილო, ნამდვილად ბედნიერი!.. ან იხილარაფრის შიში ნუ გაქვს... არაფერი არ უნდა იდარდო, როგორც კი არ გიდარდებია! ახლა კიდევ უფრო!..

— ეგ კი, მარა... ხარჯიც ბევრი მოგვივიდა, დედა! — მისდა უნებურად ამოხდა სიცივა გულის სიღრმიდან ოცნას.

— რა ვუყოთ, შვილო?! მართალია, მარა არ უნდა იხანო... ღმერთი მოგცემს... ღმერთი მოგცემს... აბა რა გზა გქონდა მეტი, შვილო. შენი თავის შერცხვენა — შენი მოყვრების

შერცხვენა იქნებოდა... არა, შვილო, ასე ჯობია, ყმანვილ ქალსაც გული გოუკეთდება, ამ თავიდანვე მზირულად და იმედიანად შეხედავს მომავალს... იმას რა სჯობია, რომ ყველა კმაცოთილი ნევიდ-ნამოვიდა და შენი მატებარი... არათერია, შვილო, ღმერთი მოგვცემს, ღმერთი მოგვცემს!. იმის იმედით ვართ ყველანი! — ანუგეშებდა ეკვირინე შვილს. — რავარც კაი ცოლს შეგყარა, ისე სხვა სიკეთესაც ბევრს შეგყარის, შვილო... ახლა მიდი, შენ გენაცვალე, იმ შენს ცოლს ხმა გაეცი... სანყალი ჯერ კიდევ უცხოდ არის... არ მოსწყინდეს... მე კი სადილს მივადგები... მიდი, მიდი, შვილო, შენგან ყველათერი იამება იმას... მარტოდაა, ვენაცვალე მის სახელს!..

სონია მარტო იყო ოთახში და მუთაქაზე მიწოლილი მართლაც მონყენილი მისჩერებოდა კვამლისაგან გაშავებულ ოთახის დაბალ კედელს. ეს ყოველ მხრით მარტოდ ყოფნა იმ სიჩუმესთან, რომელიც მის გარშემო სუფევდა, ეს დაბალი გახრიგნილი ოთახი სანახევროდ ჩამობნელებული, ყოველივე ეს სულს უხუთავდა და გულს უწუხებდა. იგი წამოდგა და ნელი ნაბიჯით მივიდა კარებთან, კარის ჩარჩოს მიანვა და ებოში მზერა დაიწყო. კარგა ხანს იდგა ასე სონია, მაგრამ ვერც იმ სურათმა, მის თვალწინ რომ იშლებოდა, თავის სილამაბით გული ვერ გაუხსნა და სევდა ვერ გადუყარა. ეს სიჩუმე, ეს მიყრუებულობა-მივარდნილობა უფრო უმძიმებდა გულს და აღონებდა.

— ღმერთო ჩემო, ამ მიყრუებულში უნდა დავლიო ჩემი სიცოცხლე? — გაითიქრა მან და რაღაცამ თითქოს ყელში წაუჭირაო და თანვე თვალეებში ჩამოებინდა. სცადა თავს შებრძოლებოდა, თავი შეემაგრებინა, მაგრამ ვეღარ მოახერხა და ცრემლები ნაკადულივით წამოსკდა თვალეებიდან. მიტრიალდა და ტახტზე მილაგებულ ქვეშავებში ჩაჰყო თავი.

ოგია მოდგა კარებთან, დაინახა სონია თავჩარგული ბალიშებში, იფიქრა, რომ უსათუოდ სძინავსო და გაბრუნდა უკან.

— დაღალულია, შვილო, დაღალული!.. იძინოს, იძინოს, ვენაცვალე!.. ღონებე მოვა! — ტკბილად და სიყვარულით წარმოთქვა ეკვირინემ და თუსუტიას, რომელიც ერთი თვით მოიყვანა რძლის ხელზე მოსამსახურედ პირველ ხანებში, მიამახა: — სუ, ჩუმად გააკეთე საქნარი!

რამდენიმე ხნის შემდეგ, როცა სადილობის ალომ მოანია, ეკვირინე თვითონ შევიდა რძალთან. ის კარებთან დაუხვდა სახედაღონებული.

— გამოიღვიძე, შვილო? კარგად თუ გეძინა მაინც?

— არ მძინებია, ბატონო! — მიუგო სონიამ.

— ჩემმა ოგიამ მითხრა, ძინავსო...

— ისე ვინევი...

— არ მოინყინო, შენ გენაცვალე!.. დაღალული ხარ, შენი ჭირიმე, ერთი გუნებითი ძილი კიდევაც გამოგაბრუნებდა, შენ ნუ მომიკვდები!.. არ მოინყინო ჩემო მალხაზო და გვრიცო!.. მოსანყენი არათყერი არა გაქვს... აქეთ გეიხედე, იქით გეიხედე, შენი ლამაზი თვალი გადაავლე აქაურობას და გუნებაზე დადგები... იმას ნუ შეუშინდები, შვილო, რომ ამისთანა პაგარა სახლი დაგახვედრა შენმა ქმარმა... ბევრს არც ამისთანა აქვს, შენი ქმრის ნათესავეებს კი არა, სხვებსაც... ღმერთი ღონეს და შეძლებას მოგცემთ და კიდევაც გაადიდებთ და უკეთესად მოაწყობთ... კარგი ქალი, შვილო, — გაიღიმა ეკვირინემ, — ბევრ რამეს შემატებს ოჯახს... ქმარიც, ღვთის მადლით, კაი გამრჯელი კაცი შეგხვდა... ჩემი შვილობით არ ვაქვებ მე იმას... ყველაფერი ეს თქვენია, გაუყოფლად, საკუთრად, შვილო. რა გიჭირთ!.. იხარეთ, ისიამგვბილეთ, იცხოვრეთ ბედნიერად!.. ასე, ჩემო სიცოცხლე! და ახლა თუ არ გეზარება, სადილობამდის, შენთვის მაინც ცოგათი ადრეც არის სადილი, გვეიარ-გამოვიართ იმ ჩვენს გარშემო, ნახე ეს შენი საცხოვრებელი, გულიც გაგიხალისდება, გაგიმხიარულდება და მერე უფრო მაღიანათაც ჭამ სადილს.

სონიამ უარი არ უთხრა ამაზე. ეკვირინემ მიიბრინა მეორე კარებთან და გოგოს მიადახა, რომ არათყერი წაახდინო ჩვენს მოსვლამდისო, გაიბერცყა ნაცარში ამოსვრილი კაბა და ისევ მიიბრინა რძალთან.

— აბა, წამოდი, შენ გენაცვალე! — და წაუძღვა სონიას.

ეზოს ერთ კუთხეში მაღალი და ფართო შტოებ გაშლილი კვინცხა იყო. ეკვირინემ რძალი წამოიყვანა.

— აქანაი, შვილო, ჭურები გვაქვს, — ანიშნა მან ხის ქვეშ ყავრებით გადაფარებულ შეყრილ მიწაზე. ამ ყავრებს უნდა დაეთარა, რომ წვიმის დროს წყალი არ ჩასულიყო ჭურებში... — იცოცხლე, შვილო, ამ ჭურებში შარშან ღვინოები ჩაისხა!.. საპალნე რაგომ ოცი მანეთიც არ ღირდა, ისეთი რამ მშვენიერი იყო... აძლიეს კიდევაც თექვსმეტი მანეთი, მეგსაც მისცემდნენ, მარა არ შეეღია... ძნელი შესალევია, შვილო... კაი ღვინო ოჯახის დამამშვენებელია... წრეულსაც, იმედია, ღმერთი უფრო უკეთესს მოგვცემს... ღვთის მადლით, ვენახი

კარგი გვაქვს, თუ არა შენი ლამაზი თვალებით ნახავ ეხლავე... ისეთი მტკვნელები ასხია, თითოსაგან რაგომ ბოთლი ღვინო არ გამოიწურება...

რადგანაც აქ მეტი სანახავი აღარაფერი იყო, მოხუცებულმა პატარა, დაბალ მოლობილისაკენ წაიყვანა სონია. აქ გააღო გადასაბიჯზე ღვლერჭით ჩამოკიდებული პანია წუნელის ჭიშკარი, ჯერ თვითონ გადავიდა და მერე რძალი გადაიყვანა.

აქ ბოსტანი ჰქონდა ეკვირინეს. ვინრო, გრძელ, კოლბოხებით სავსე კვლებზე მოჩანდა ზოგან ხახვი, ზოგან ნიახური, თხრახუში, პრასა, ქინძი, საბამთრო, თხალი, სალათა და აქა-იქ გრძელი ბადრიჯანი.

— ბოსტანი მქონდა, შენ გენაცვალე, ისეთი ბოსტანი, რომ მარტო ერთი შეხედვით გული გაგეხსნებოდა... ქალი უკეთეს ვერ დეიჩემებდა, მარა რად გინდა, ვერ დევიცევი, ასე გამითხარეს ქათმებმა, — ჩემმაც და სხვისმაც!.. ვერაფრით ვერ შემოვუარე!.. იცოცხლე, ეს ხახვი, ეხლა ამას რომ ხედავ, ეს რაა იმასთან, შარშან რომ იყო... გადვირია, ბატონო, გადვირია, მარა რანეირად!.. ვიღამ მოლია!.. ექვსი ბათმანი სულ ამხელ-ამხელა თავები შევინახე საბამთროდ... და ეს სალათა... ჰმ, იმდენი იყო, რომ მთელი მემობლობა გავაჭერე მაგიტ... წრეულს კი ასე დაემართა ველარც სალათაა იმისთანა და ველარც ხახვი... ამ ჭლაკვამაც თავზე ლაფი დაისხა... რუსული პატრიჯანი რომაა, მანილორას რომ უძახიან, იგიც მქონდა, წრეულს კი, რა დაემართა, აღარ ვიცი, სულ აღარ ამოსულა... მაგივრად ნესვი, კიგრი იყო იმდონი, რომ კინალამ დევიხაშმეთ!.. შეგვეშინდა, რომ ავადმყოფობა არ გაეჩინა და სულ ავთხარეთ და გადავუყარეთ ღორებს... გაისადაც ძალიან ბოსტანი გაკეთდება, შეილო. კიდევ უკეთესი, ცოცხალი ვიყვეთ და!.. ცხენებით ვანიკვიებთ ოციას შენს სახლში აქაურ მწვანის... მათთვის ეგ არაფერი იქნება, საყიდელი საშუალება ბევრი ექნებათ, მარა აქიდან მისული მაინც იამება დედაშენს... კი, ჩემო სიცოცხლე!

დედის გახსენება სწორედ ვერ მოუვიდა დროზე ეკვირინეს. მისი რძლის გულს ვერაფრად ახალისებდა, რასაც ხედავდა ამ წამში. ნამეტურ ეს ყოველ სიტყვაზე შარშანდელი წლის ხსენება ცუდად მოქმედებდა მასზე და რაღაც ეჭვში შეჰყავდა აქაურ გაჭირვებულ ცხოვრების შესაძლებლობაზე, თუმცა ასე აიძულებდა მისი დედამთილი. ამას ზედ დაერთო დედის გახსენება, რამაც კიდევ უფრო დაუძძიმა გული. მოხუცებული კი ისევ რაღაცებს ლაპარაკობდა. ამ ლაპარაკით გადმოვიდა ბოსტნიდან, დაეშვა ქვევით და, ბოჭვებზე შეპოლიკებულ პატარა მონწულს რომ მიუახლოვდნენ, თქვა:

— ეს სასიამოვნოა, შეილო! ამ ცოცხალი ხნის შემდეგ თავამდინ ავაგებთ მაგას

ვერცხლისფერი სიმინდით. სულ გადენა ამ თეთრმა სიმინდმა წინანდელი ყვითელი, — მეც წყალს ისხამს ზელაში და უფრო ხვათიანია გამოცხობაში. იცოცხლე, შარშან მაგამი ჩეიყარა და რამდენი მოგვრჩა კიდევ, რომ ადგილი ვეღარ ვუშოვეთ, — სულმოვყარეთ ოთახის თავი! წრეულსაც ასე იქნება!

მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ეკვირინემ მაინც არ ჩაახედვინა რძალს სასიმინდეში, ქვეით ჩაატარა და ვენახში გადაიყვანა. ეს ადგილი, სულ ცოცხა რომ ვთქვათ, იქნებოდა ნახევარი ქცევა. ვენახი კარგად გამოწმენდილი და მოვლილი იყო; ფოთოლზე ეტყობოდა, რომ ნაწამლიც იყო შაბიამანით; აქა-იქ ფილოქსერის ნამოქმედარიც ეტყობოდა — ამოჭმულივით იყო გამხმარი ვაზის ამონათხარ ადგილებზე. ვაზს მართლა კარგად ესხა, მარცვალის კარგი იყო, მაგრამ ერთის კი არა, ვერც ოცი მტევნის გამონაწერი გაავსებდა ბოთლსა, რადგან მტევნები პატარები იყო.

— ოჰ, რა ღვინო იცის ამან, რა ღვინო! ამას შეხედე ერთი! რას ჰგავს, რას! — აღტაცებით გაიძახოდა ეკვირინე. — მე და დედაშენი ერთი ისე თავისუფალ ღროს, ცალკე, უნდა დავთვრეთ ამის ღვინით, ჩემო სონია! უსათუოდ, ხა, ხა, ხა! — გადიხარხარა მოხუცებულმა. — და შენც, შენც ჩვენთან... — შენც უნდა გამოიმეტო თავი!

ამ სიცილით ბოლომდის ჩაიარა ეკვირინემ და როცა მიადგა ღობეს ვენახის ბოლოში, გადაღმა გადიხედა, სიცილიც შესწყვიტა უცებ და ერთი ღრმად ამოიოხრა და თავი გაიქნია.

— ეს ადგილიც... ამ ნაჭერს, რასაც ხედავ, შვილო, ესეც ჩვენი იყო, მარა ბიძამისმა ომანმა წაართვა შენს ქმარს. რაც იმან იდავიდარაბა, ილლიცა — ღმერთი არ დააყრის ბარაქას მას! რა არ ჩეიღინა, რა საშუალება არ იხმარა! დიდი ცოდვილიანი კაცია ის უბედური და კიდევაც ისე უბედურად მიდის მისი ცხოვრება... ყოველ წელიწადს ნაადრევობებიდან მშვიერი უყრია ოჯახობა. ისე გაოხრდა, რომ ყაბახებში ვერ გამოარჩევ და ნურც გაგაცნოს მისი თავი ღმერთმა... ჩვენ აღარც კი ვეკარებით ერთმანეთს. ახლა იყვეს საქმე, ნახავდა რაუა წაართმევდა ჩემს შვილს მაგას და აწი ხომ სულსაც ვეღარ დაბერავს! სამი ძირი სიმინდი მოდიოდა ხანდახან, ასეთი ადგილია! გული მეტკვინება, ახლოს რომ გვევილი იმ ადგილთან... ჰაი, ჰაი, ჰაი! სად იყვნენ მაშინ ამისთანა შემწეები, ახლა რომ ჰყავს ჩემს შვილს! ვინ რას გოუბედავდა!!

ახლა უკან გამობრუნდა ეკვირინე და ისევ დაიწყო რძლის გასახალისებლად იქაური ამბებისა და მდგომარეობის გაზვიადებით მოთხრობა, ასე რომ მისი ზომამზე გადამეტებული სიცივა ნამეტანი ცხადი იყო. ერთი თითქმის გამხმარი ლელვი ისეთად გამოჰყავდა, რომ

თითქოს მისთანა მთელ სოფელში არ ყოფილიყო; ჰანტა-ვაშლი წრეულს მოუბმელი იყო — ისეთი ვაშლის მომსხმელი, მისი სიგყვით, რომ ორ წელიწადს გაიტანდა მითი თავს კაციო... ქლიავი, ბალი, ჭანჭური, უნაბიცი კი...

— ყველაფერია, შვილო, ყველაფერი... ხილი, სულ ნარჩევი და საგანგებო რამ! ყველაფერი საკმაო გაქვთ, შვილო! გული მხიარულად იქონიე, ნურაფრის დარდი ნუ გექნება! ყველაფერია, ღვთის მადლით... სხვას, ზოგიერთს, ამისი ნახევარიც არ მოეძებნება, თქვენ ვინ შეგედრებათ! ეს ხომ ასე, რასაც ამას ხედავ შენი ბედნიერი თვალებით, და ამას გარდა გადაღმაცა გვაქვს კიდევ ადგილები... სარჩოს მომგანი ადგილებია. ასეა, შენ გენაცვალე!

მოხუცებულის სიგყვები ახლა უსიამოვნოდ ხედებოდა სონიას გულს, ატყობდა აშკარად გაბერვით ლაპარაკს, სწყინდა, რადგან ამაში ხედავდა დედამთილის განზრახვას, მოეცყუებინა იგი. ნამდვილად კი ეკვირინეს ღრმად სწამდა თავისი ოჯახის კეთილმოყოფელობა და ახლა მხოლოდ ნატრულობდა, ეგვევ რწმენა ჩაენერგა რძლის გულშიაც. მაგრამ მცვადინეობა ამაო იყო; ყმანვილი ქალი არამცთუ ვერ დაარწმუნა, რომ მას არაფერი უჭირდა, არამედ უფრო დააღონა და ეჭვში შეიყვანა.

„თუ ის გადაღმა ადგილებიც ამგვარივეა!“ — თქრობდა იგი და შემანუხებელი, გამორკვეველი სევდა აწვებოდა მის გულს.

— ბატონურად იცხოვრებთ, შვილებო! თქვენისთანა ბედი ძვირია ჩვენობაში და ბერისათვის სანატრელია... სოფელიც თქვენია, შვილო, და ქალაქიც! — ლიკლიკებდა ეკვირინე. — აბა სხვებსავით კი არ გაქვთ საქმე, ნახევარი წლობით უჭადლოთ რომ აგდიან!

„ნახევარი წლობით უჭადლოდ აგდიან!“ — გაიმეორა სონიამ გუნებაში...

გახალისების მაგივრად ამ გადათვალეირებამ უარესად ჭავრში ჩააგდო ყმანვილი ქალი. ამ თავის შეუძლებლობის გაცნობამ მისი გონება სულ სხვანაირად აამუშავა, ვიდრე ეს ეკვირინეს ეგონა. სონია ახლა მხოლოდ ერთმა დარდმა გაიტაცა: თუ ეს იყო მთლად მისი ქმრის ქონება, მხოლოდ ამის პატრონი იყო, ამაზე იდგა მარტო, რარიგად შეიძლებენ შემდეგში კმაყოფილ ცხოვრებას, რა სახით უნდა მოეხერხებინათ ოჯახის გამოგანა?

„რისი იმედითაა? რა აქვთ კიდევ საიმედო?“ — ეკითხებოდა თავისთავს სონია გუნებაში და მთლად მისი თქრი ახლა იქით მიმართა: — გაეგო, თავის თვალთ დაენახა ყოველივე, რაც ამ ოჯახს ღონეს აძლევდა, მას ამავრებდა და საშუალებას აძლევდა მომავლისათვის.

„ანდა შეიძლება მომატყუეს და მოტყუებით ჩამომათრიეს“, — გაურბინა ერთმა აზრმა ყმანვილ ქალს.

და ეს მდგომარეობა მით უმეტეს დღიდან დღე და უფრო და უფრო იმიტომაც მწვავე და შემანუხებელი ხდებოდა მისთვის, რომ ეზოს გადაღმა ფეხის გადადგმა არ შეეძლო. წირვაზე წასვლაც კი მოუხერხებელი იყო, სანამ, სოფლის ჩვეულებისამებრ, ვისიმე ჯვრის წერისათვის არ აყურებინებდნენ და, ამ პირობებში მყოფს, რარიგად შეეძლო ვისმეს დაახლოებოდა, ვისმესაგან ცოცაოღენი მაინც მართალი სიტყვა გაეგონა ამ ოჯახზე, ამ პირებზე, რომელთა შორისაც იგი ასე მოულოდნელად ჩამოვარდა.

ოციამ ვითომ მოინადინა ამ დატყვევებულობისაგან ცოლის განთავისუფლება, მაგრამ მისი დედა ერთობ წინააღმდეგი იყო და ოციამაც არჩია არ ეწყენინებინა მოხუცისათვის, მით უფრო, რომ, მისი აზრით, მომავალშიც ბევრი რამ შეხვდებოდათ ორივე ცოლ-ქმარს მასთან სადავო, როგორც ძველი ჩვეულების ადამიანთან.

— ყოველისფერი ჩვეულება კი არ უნდა დაგმობთ, შვილებო!.. ამისთანაებში ყველა დაგძრახავთ და ღმერთსაც აწყენინებთ... ისე შეჰყევით ამთავიდანვე, რომ ნურავის ნუ გეირისხავთ, ნუ, შვილებო... ამას უნდა ერიდოთ!.. მოთმინება იქონიეთ!..

კარგა ხანს დასჭირდათ ამ მოთმინებით ყოფნა და ცოლთან დარცხვენილმა ოციამ, ის იყო, კიდევაც გადანწყვიტა მეტხანს აღარ ედარაჯებინა ჩვეულების ასასრულებლად, რომ ერთ საღამოს ამბავი მოუვიდათ, — ვილაც ერთი იქაური გლეხი ქალიშვილს ათხოვებსო. ჯვრისწერაზე დასასწრებლად საღამოს ორივე რძალ-დედამთილი მოენწყვნენ და ეკლესიისაკენ გაემართნენ.

ბნელ საყდარში უკვე ხალხი ფუსფუსებდა; შიგ ერთი ხმაურობა, ხმამაღალი ლაპარაკი და სიცილ-ხითხითი ისმოდა. შემოსილი მღვდელი უნაყოფოდ თხოულობდა დანყნარებულისყვნენ, დამშვიდებულისყვნენ და ეცლიათ მისთვის საიდუმლოების აღსრულება, სანამ, გაგულისებული მათი გაუგონებლობით, არ შეუწყრა და დაემუქრა ყველას გარეთ გაყრას, თუ კიდევ ვინმე ხმის ამოღებას გაბედავდა.

— ყველას გარეთ გაგყროთ, ყველას, იცოდეთ! — გაიმეორა მღვდელმა და ხალხს გადახედა. — უჰ!.. უკაცრავად, უკაცრავად, ბატონო! — წამოიძახა მან უცებ, რადგან თავის გვერდით მდგომნი ეკვირინე და სონია მხოლოდ ახლა შენიშნა. — უკაცრავად, ბატონო, უკაცრავად თქვენთან!.. უცნაური ხალხია, ბატონო, უცნაური... ნამეგანი შეუსმენელი ხალხია...

ღვინით, ღვინით!.. არ გესმით, თუ როგორაა! — იძახოდა პატარა, ჩია მღვდელი, მაგრამ ეცდებოდა, რომ ხალხი არათურად ებუებოდა და მაინცდამაინც დიდ ყურადღებას არ აქცევდა მის წყრომას.

— აქეთ მობძანდით, ბატონო, აქეთ, მანდ შეგანუხებენ! — თავაზიანად და ღიმილით მიმართა სონიასა და ეკვირინეს და საკურთხეველთან ანიშნა მათ ადგილი. — აქეთ მობძანდით, თვარა ზურგზე შეგდგებიან, ისეთი მოურიდებელი ხალხია!.. ღვინო დავენყებია შეჩვენებულ მნათეს... გავაქციე მოსატანად... შევაჩერე საიდუმლოება... ხომ მშვიდობით ბძანდებით? ხომ არ მოგწყინდათ, ბატონო? — მიმართა მან სონიას, რომელთანაც გაცნობილი იყო მის მოყვანით. — ღვთის მადლით, არც სულ ისე ურიგო გახლავთ, მგონია, ჩვენი სოფელი, რომ კაცმა აქ ვერ გაძლოს!.. მერე რაკი ბედი და იღბალი იქნება, მით უფრო ადვილი შესათვისებელია! — დაატანა მან სახეზე ღიმილმორეულმა.

ხალხი ცოცხალი ხნით დანყნარდა, უფრო უცხო ქალის ხატრით, მაგრამ მალე ისევ ახმაურდა; ისევ ერთი ხითხითი და სიცილი ისმოდა, ნამეგურ როცა აქლოშინებულმა მნათემ ღვინო მოარბენინა და მღვდლისაგან მიწვდილ სასმისს დედოფალმა ოდნავ შეახო ტუჩები, მეფემ კი მთლად გამოცალა, ასე რომ მღვდელმა შენიშვნა მისცა, რიგაზად უნდა მოიქცეო.

ამ ყრიაძულსა და ყიჟინში გათავდა ჯვრისწერაც. ნეფე-დედოფალი ახმაურებულ ხალხში ძლივს გამოიყვანეს ეკლესიიდან. შეიქნა ღამეში დამბახებისა და რევოლვერების ბათქაბუთქი, რითაც დაშინებული ხალხი, — მარცხი რომ არ მოსვლოდათ, ვინმე არ დაშავებულიყო, — ახლა ისევ აყაყანდა.

— ნელა, ნელა... კაცი არ მოჰკლათ!

— დაანებეთ თავი ამ რჯულ-ძალს!.. თავი დაანებეთ, ცოდვა არ მოხდეს რამე! მაგრამ გამგონი მაინც არავინ იყო. ამ ხუმრობით და ხრიალ-ღრიალით ნეფე-დედოფალს გაუძღვნენ სახლისაკენ და კიდევ კარგახანს ესმოდათ შინისაკენ გაბრუნებულ ეკვირინეს და მის რძალს მაყრების ხმა და მათი სიმღერა.

— აი, ახლა, შვილო, ამ კვირას წირვაზედაც შეგიძლია გახვიდე და კიდევაც გავალთ, როგორც რიგი და წესია... კაცი ვეღარათყვეს იცყვის, თვარა, შვილო, სოფელი ოხერი მიმთქმელ-მომთქმელია... კი, მართალია, შენზე ვინ რას გაბედავს თქვას ან დაგძრახოს, მარა მაინც ასე ჯობია, ასე ჯობია, შვილო.

შაბათ საღამოს ადრინადად ჭამეს ვახშამი, რადგან ბევრი რამ საქმე ჰქონდათ ხვალისათვის, ეკვირინეს სიტყვით: წირვაზე პირველად გასასვლელად უნდა მოემზადებინა რძალი. ნავახშამს მან თავის ხელით დაუსხა წყალი სონიას და სურნელოვანი საპნით, თავისავე ხელით, შეუფუთა თავ-პირი, რომ ღამის ასე გათევით ლოყები გაბიჟინებოდა და უფრო პირსუქნად ჩვენებოდა; თუმცა ისედაც გვიანობამდის არ იძინებდნენ, მაგრამ იმ დღეს ეკვირინემ ჩვეულებრივად უფრო ადრინადად დააწვინა რძალი და თხოვა, შეევედრა, ყველაფერი დააფიცა, ადრე ნუ ადგები, ძილი, რაც შეიძლება, მოასრულე, კაი გუნებაზე ადექი და კარგი ფერიც გექნებაო. დილას შუშით თავისი უმარული მოურბენინა პუდრის მაგიერ. ეს უმარული, — ამბობდა ეკვირინე, — საგანგებოდ მომიტანეს საჩუქრად და ერთობ ათეთრებს პირსო. წარბებზე კაკლის დამწვარი გული გადაასმევინა წარბების გასამშვენებლად და ასაბზინებლად. ზოგიერთი ამგვარები წინათაც იცოდა სონიამ, მაგრამ დედამთილმა მანაც ბევრი რამ ასწავლა და უჩიო. ერთი სიტყვით, ეკვირინემ ყველაფერი გაიხსენა, ყველაფერი მოიგონა და არ დააკლო რძალს მისი თავის გამოსაჩენად.

— ხალხს ისეთი უნდა ეჩვენო, შვილო, რომ მტერს თვალი დოუდგეს, გული მოუკლა და ენა მუცელში ჩაუგდო!.. ძალათი, რომ არ უნდოდეს, მანაც ათქმევინო შენი თავის ქება, აბა!..

ამაზე სონიასაც კი გაეცინა. ამოდენა ფუსფუსისა და მზადების შემდეგ მასაც სხვანაირად უცემდა გული და ამ გულის ფანცქალით გაემართა იგი, ყოველ მზადებას გადარჩენილი, ეკლესიისაკენ. ეკვირინეც ისე გამოეწყო და ისე გამოიყურებოდა, რომ თითქოს გაყმაწვილებულაო.

— შენ გენაცვალე, გვრიტი ხარ, გვრიტი!.. დავასხი თავსლაფი, ვინც შენ არ მოგიწონოს!.. თავსლაფი დავასხი! — იძახოდა იგი, რძალს რომ თვალს აავლებ-ჩაავლებდა.

ეს თავსლაფის მიძღვნა ვისზედაც ყოფილიყო, რასაკვირველია, არ შეეხამებოდა და არ შეეფერებოდა ამგვარად გამოწყობილ კრებულს, მაგრამ ადვილი მისატყვებელი უნდა ყოფილიყო, რადგან ეკვირინეს სავსე გულის ამონახეთქი იყო და ამ დროს კაცი თავს აღარ ემორჩილება ხოლმე.

ოციაც თავმოძონედ მოჰყვებოდა უკან ცოლსა და დედას, თეთრ ჩოხაში, საგინის ახალუხით, ახალი წულა-მესტებით და დაბალი კვარაჭინა ქუდით. რომ რიგიანი შეხედულება ჰქონდა, ამას თვითონაც ჰგონებოდა, და რადგან წინაც ისეთი ცოლი მიუვიდოდა, როგორც სონია, მისი თავმოძონეობა ადვილი მისახვედრი და გასამართლებელიც იყო.

გზა სულ ორღობეებში მიდიოდა. მარჯვნივ და მარცხნივ ჩანდნენ მოსახლეები: ზოგან დაბალი, პატარა ოღები, ყავრით დახურული; ზოგან ისლით ნახური ძელუღები, იქვე მიკრუნჩხული; ხშირად, ბევრგან ჩალის სახურავით დახურული სასიმიღებებიც მოჩანდა. დაუკვირვებელი თვალისთვისაც ადვილი შესამჩნევი იყო, რომ ამათში გაჭირვება და შევიწროებული ცხოვრება უნდა ყოფილიყო დახუღებული.

რადგან მზადებას ბევრი დრო დასჭირდა, ქამუშაძეებმა მხოლოდ შუა წირვას მიუსწრეს. პატარა ეკლესია შიგნით ხალხით იყო სავსე, მაგრამ ეკვირინემ იმდენი იმეცადინა, მისნი-მოსნია ქაღები იქით-აქეთ მოურიღებლად, რომ წინ გაიყვანა რძალი და თვალსაჩინო ადგილზე წააყენა.

მწირველი მღვდლის გაურკვეველ მეტყველებასა და დიაკვნის ზანტ ლიღინზე ჩათვლემილი ქაღები ამათმა მოსვლამ გამოათხიზლა. ყველა ცდილობდა პატარძლის თუ კარგად დანახვას არა, ერთი თვალი მაინც რომ მოეკრა. მოშორებით მყოფნი ცერებზე ღვებოდნენ და ცდილობდნენ შეეხედნათ სონიასათვის და დაეკმაყოფილებინათ თავიანთი ცნობისმოყვარობა. სონია გრძნობდა მასზე მიჩერებულ მრავალ მსინჯავ თვალს და უძრავად იდგა დამორცხვებული.

ეკვირინე გულმხურავლედ ლოცულობდა, რამდენჯერმე მეტანია გააკეთა და გულმოდგინედ პირჯვარს ისახავდა, თითქოს ამით უნდოდა ყველასათვის დაენახვებინა, უფალს მადლობას ვწირავ იმისთვის, რომ ასეთი კარგი რძალი შემახვედრაო.

გათავდა წირვა, ხალხი გაღავანში გამოეთინა. ეკვირინემ კი რძალი ევლოგის ასაღებად მიიყვანა მღვდელთან, რომელმაც ამის ბოძების შემდეგ მარჯვნივ ანიშნა, სადაც კანკელზე, ხატების მაგიერ, ქალღღებზე აჭრელებულად დახატული წმინდანების სახეები იყო მიწებებული აქა-იქ და ამათ შორის ესვენა ეკლესიის მფარველი წმინდანის ძველი ხატიც, რომლის წინაშეც რძალ-დედამთილმა მუხლები მოიყარეს, ემთხვივნენ და ფული მიართვეს, შესაწირავი, რის შემდეგ გამოვიდნენ საყდრიდან და პირდაპირ გაემართნენ ნიგვზებისაკენ, სადაც ჩრდილში, ჩვეულებისამებრ, საფლავის ქვაზე ჩამომსხდარნი იყვნენ აქაური აზნაურის ქაღები.

რძალ-დედამთილის მიახლოებაზე, უცნობი ქალის პატივსაცემლად, თითქმის ყველანი წამოდგნენ და შეეგებნენ უცხო პატარძალს სიგყვანუქმელად, მხოლოდ ხელის ჩამორთმევით. ხელის ჩამორთმევის შემდეგ სონიას და მის დედამთილსაც დაუთმეს ადგილი და ყველანი ისევ ჩამოსხდნენ.

ჩამოვარდა სიჩუმე, ხმას არავინ იღებდა.

— მომილოცავს, ბაგონო ეკვირინე, შვილის გაბედნიერება! — გადასწია თავი ეკვირინესკენ პირსაფსე, წითურ ლოყებიანმა, თაქიზად ჩაცმულმა დარბაისელმა ქალმა: — დიდად სასიამოვნოა, ღვთის წინაშე!

ეს იყო სარდიონ ქველიძის ცოლი, მათათი.

— მოგვილოცავს, მოგვილოცავს! — აჰყენენ ამას სხვებიც.

— მადლობელი ვარ... მადლობელი! — და იქით-აქეთ თავის დაკვრით მადლობას ეუბნებოდა ეკვირინე.

— ბედნიერი ქალი ყოფილხარ, ეკვირინე ჩემო! რა რძალი გიშოვნია! — უთხრა ეკვირინეს ხმადაშვებით მის გვერდიო მჯდომმა, შაგებიანმა გამხდარმა ქალმა, — ბედნიერი ქალი ყოფილხარ!.. სახეზე ეცყობა ღვთისნიერი ადამიანობა, სახეზედვე!..

— ვმადლობ უფალს!.. რაც რომ იყოს, ჩვენზე დიდია და ვერც ვიფიქრებდი, თუ ამისთანა რამეს მაღირსებდა ღმერთი!.. — ხმამაღლა თქვა ეკვირინემ.

მათათის ოღნავ შესამჩნევმა ღიმილმა გადაუთამაშა სახეზე და ამავე ღროს მისკენ მოინია უკან მჯდარმა გრძელკაფებიანმა, ლოყებჩავარდნილმა ქალმა, რომლის თვალები წინ წამონეულ წარბებქვეშ მოუსვენრად ტრიალებდნენ. მოინია და გადმოუჩურჩულა ტუჩების აბზუებით:

— მაგას ღოუდგა თვალები!.. უკეთესი არ მიძებნიაო და არ ვიფიქრებდიო!.. ასე ურცხვად!.. მაგას გოუსკდა თავი!.. კაი მაგას დაემართოს, კაი მაგას მოუთრევიან!..

— მაინც არაფერი არ უჭირს, ჩემო მანანა! — თქვა ხმადაბლა იქვე მჯდომმა შუა ხნის ქალმა, რომელმაც ყური მოჰკრა მანანას ნათქვამს.

— რითი აქვს, შე ქალო? — მოუბრუნდა ამას მანანა. — თუ საქები რამ აქვს, ამას ჩვენც დავინახავთ მერე და ასე ჩაჩხირვა გამიჯონია!.. საქები! გადმოუდღლაზავს თვალები, ცხვირი ჩემხელაზე გაზდია... და ახლავე გადაამეცა ყველას!.. — გესლიანად წაულაპარაკა მანანამ.

მოსაუბრე ჩაჩუქდა. მან იცოდა ამ ადამიანის შხამიანი ენის ამბავი და გასწყვიტა სიტყვა, რომ უარესები არ ეთქმევინებინა გამოსარჩლების ღროს.

სონია იჭდა მორცხვად ამ უცნობ ქალებში, რომელნიც ერთმანეთში თუჩუნობდნენ, ხმა დამეგებით ლაპარაკობდნენ და რომელთაც საერთო ლაპარაკი როგორც წინათ, არც დღეს ეხერხებოდათ, მხოლოდ ისევ ქველიძის ცოლი თუ რამე ორიოდე სიცივით მიმართავდა მას და ამბზე ხმას ამოიღებდა, რაბედაც ეკვირინეს გული მოსდიოდა. მისი აბრით, მათათი სცდიდა და განგებ ალაპარაკებდა სონიას, რომ, მორცხვად მყოფს, რამე შეშლოდა და მერე სასაცილოდ აელოთ იგი. მან ვეღარ მოითმინა და როცა მათათიმ ჰკითხა სონიას, როგორ მოგნონს სოფელიო, ეკვირინემ აღარ აცალა რძალს ხმის ამოღება და დაასწრო პასუხი:

— რატომ არ მოენონება, ჩემო ბატონო, სოფელიც მაგისია და ქალაქიც!

— თშშ! — ისე წაითრუტუნა მანანამ, რომ ეკვირინეს ადვილად შეეძლო ყურიც მოეკრა. ამ ქალის საქციელს ადვილად შეეძლო უსიამოვნება გამოენვია აქ. მათათი წამოდგა.

— აწი სახლში წასვლა სჯობია, ვისაც შორი გზა აქვს! — და გამომშვიდობება დაიწყო. — წინო, სახლში მივდივართ, შვილო! — მიუბრუნდა იგი თავის ქალიშვილს, რომელიც იქვე მხიარულად ესაუბრებოდა ქალიშვილებს.

— კი, ბატონო, გიახლებით! — მიუგო წინომ და თავის მოსაუბრეებს რომ გამოეთხოვა, მერე სონიასთან მივიდა პირგალიმებული, იმასაც ჩამოართვა ხელი და თავისი სასიამოვნო ხმით უთხრა, მშვიდობით ბრძანდებოდეთო, და დედას გაჰყვა. სონიამ თვალი გააყოლა.

ეს ყმანვილი ქალი მართლა და ლამაზი იყო და ამ სილამაზესთან მიმზიდველობაც ახლდა. მან ამ პირველ დანახვისთანავე და უბრალო გაცნობისთანავე მიიზიდა სონიას გული. ნელ-ნელა სხვებმაც იწყეს წასვლა.

— ჩვენც წავიდეთ, სონია ჩემო! — წამოდგა ეკვირინე. — გლახუა, გლახუა! — იხმო მან შორიახლოს მდგარი გლეხი. — ჩემო გლახუა, ოცია ნახე და უთხარი, სახლში მიდიან-თქვა! ოჰ, წინო, წინო! მოდი, მოდი, შე ქალო! — წამოიძახა ეკვირინემ და ხელი გაუნოდა განზე მდგარ გლეხის დედაკაცს, რომელიც სიყვარულით მისჩერებოდა სონიას და, ეცობოდა, ვერ უბედავდა მიახლოვებას.

— მოდი, წინო!.. ეს ჩვენი ნათლიდევბა, სონია ჩემო... ჩვენი კეთილი და მირონი. სონიამ ხელის ჩამორთმევა მოინდომა, მაგრამ დედაკაცი უცებ დაათრინდა ხელზე და მოწინებით დაუნყო კოცნა. სონიას შერცხვა და უცბად გამოჰგლიჯა ხელი. დედაკაცი კი, რაც სიცივა შესწევდა, ხელაპყრობილი ლოცავდა მას და ღმერთს სთხოვდა მათ ბედნიერ შვილიერობასა

და გამრავლებას.

ამასობაში ოციაც მოვიდა და მათ თანამგზავრებთან მხიარული მუსაითით, გამარჯვებულებივით, ქამუშაძეებმა ჩამოიარეს გზა და სახლში მოვიდნენ.

— სულ შენდა სანახავად იყო გამოსული ამდენი ქალი, რაც დღეს იქ იყო, სონია ჩემო, თვარა სხომის ამის მესამედსაც ვერ დეინახავ წირვაზე. და მე შენ გეცყვი, ცუდი რამეც ნახეს!.. იო!.. კი შემოგხედონ და დაგაკვირდნენ, შენ გენაცვალე, ეგებ ჩაცმა მაინც შენით ისწავლონ... თვარა მოიჩანთრებიან, თითქოს ცომრებში იყვნენ გახვეულები!..

ამ ხალხში გართობამ სონიაც სხვანაირ გუნებაზე დააყენა; ამ პირველ ხანში თითქმის სრულიად გადაავიწყა ამასწინათ განცდილი და ნაგრძნობი უსიამოვნება.

მან გამოკითხვა დაუწყო დედამთილს იმათზე, ვინც, ასე თუ ისე, მიიქცია მისი ყურადღება, და ეკვირინე და ოცია დაწვრილებით უამბობდნენ ყველას ამბავს. ეკვირინე ნამეტანს უბზუებდა ტუჩს უმეტესობას; ამგვარადვე მოიქცა, როცა ქველიძის ცოლზე ჩამოვარდა ლაპარაკი. და როცა სონიამ მისი ქალიშვილი სიყვარულით მოიხსენია და აღტაცება გამოთქვა მისი სილამაზის შესახებ, მოხუცებულმა ქალმა ერთი ხელები გადაშალა, ქვედა ტუჩი გადმოუშვა წინ და წაილაპარაკა.

— მარტო სილამაზემ რა გაუკეთა, შვილო? ვის რა შემატა? სილამაზე დაჰკლებოდა და მის პაგრონს მისი გასაძლომი ქონებოდა, ის ერჩია, ჩემო სინათლე!

— რატომ, დედა, რატომ? ეცყობათ, კარგად უნდა იყვნენ, კარგად ჩაცმულები არიან დედაც და შვილიც! — წამოიძახა სონიამ.

— ზევიდან გადაცმულს ნუ ღოუჯერებ, შვილო! — წაართვა სიტყვა ეკვირინემ. — შენ კიდევ არ იცი ქვეყნიური ამბავი. ვაი, შვილო, იმ კაი კაბის ქვეშ რამდენი ძონძი აცვია და რა მშიერი კუჭია! შენსავით კი არ არის ყველა, შენ დაგენაცვლე! მაგენიც მასე არიან: სახლში ტიტვლები ყრილარიან და გარეთ რომ გამოვლენ, მოგაჩვენებენ თავს, თითქოს რაღაც იყვნენ! ვისი, ვისი, და მაგათი ამბავი კი ვიცით!

სონიას აღარ მოეწონა დედამთილის ასეთი ლაპარაკი; აშკარა იყო, მას რაღაც ჯავრი სჭირდა ქველიძის და ამიგომ ასე აზიზლებდა მათ თავს. მაგრამ წინომ ისეთი შთაბეჭდილება მოახდინა მასზე, რომ ეკვირინესაგან ნათქვამი საწყენად თუ ურჩებოდა, თორემ დაჯერებით ვერ დააჯერებდა, რომ ეს ნათქვამი მართალი იყო. მას არ უნდოდა ქველიძეებზე ელაპარაკ-

კებინა დედამთილი და უცბად წამოიძახა:

— ის ვინაა, ის, ბატონო? კინალამ ვადვირიე მისი შებედვით! რა ამბავში ის იყო, რაც ის ცმუტურობდა და რაღაცას გულისობდა! რა უცნაური რამაა! მეც ვადმომბღვირა ერთი... რა დავუშავე ნეტავი! — სიცლით დაათავა სონიამ მანანაზე სიცივა.

— სეფე მარუშიძის სიდერია! — წამოიძახა ეკვირინემ. — იმას კი აქვს საცმუტურებელი საქმე! აზნოუშეილი ვარო, სარს ეხვევა და საცოდავი, ორ დღეში ერთხელ თუ გეიკეთებს ცხელ საჭმელს. ხანდახან ცივი ჭადიც ენატრება საღირღნელად!

— რავა, ბატონო? — იკითხა ვაოცებულმა სონიამ.

— არათერი აქვთ, შვილო, მტერსა და ავს, არათერი!

სონია ჩაჩუღდა. მისი გული ამ სიცივების ვავონებაზე უცნაურად მოიკუმშა და ეტკინა. ყოველივე ხალისიანობა უცრად დაეკარგა.

„ჩვენც რომ არათერი ვვაქვს, მგონი...“ — ვაურბინა მას თავში და ამის შიშმა რეტი დაასხა.

— დეიღალე, შვილო გეტყობა. გირჩეენია მაგ კაბა ვეიხადო, დროზე სადილი ვჭამოთ და მერე ერთი თავისუფლად და გულიანად მოისვენე! — უთხრა ეკვირინემ. — ე, რა ფერმა ვადგვრა... დღღალულობისაა მაგ, შენ ვენაცვალე!

და სანამ სონია თავის ოთახში ტანისამოსს ვამოიცვლიდა, ეკვირინემ ფუსუტიას მომზადებული სადილიც ვამოიგანა და სამივნი მიუსხდნენ სუფრას. ვოვოც იქვე დასვენს კუთხეში.

VI

ამ დღიდან სონიას ცხოვრებაც გამოიცვალა. ახლა იგი თანდათან ეცნობოდა ქმრის ნათესავეებსა და მეზობლებსაც. ზოგიერთნი კიდევაც ჰპატიჟობდნენ და პატივისცემლად სადილით უმასპინძლებოდნენ. მასთან ყველანი დიდი მორიდებითა და პატივისცემით იყვნენ. სადაც მიდიოდა, ყველგან მეცადინეობდნენ, რაც გაეწყობოდათ, ქალაქურ წესზე გარკილიყვნენ და მასპინძლობა-ბოდიშებს დასასრული არ ჰქონდა, რადგან თითქმის ყველგან ნამეტანი ხელმოკლეობა და მოუწყობლობა ჩანდა.

— სოფლურად ასე ვიცით... მეტი არ გვეხერხება, რა ვქნათ, რა ვუყოთ! — თითქმის ერთნაირად ესმოდა ყველგან, სადაც კი მისულა სონია. ზოგიერთნი კი მიპატიჟებოდაც ვერ ჰხედავდნენ შეუძლებლობის გამო და, სხვადასხვა მიზეზის დასახელებით ეკვირინესთან, მარჯვე დროისთვის სდებდნენ მისი რძლის პატივისცემას. ერთხელ, ოციას ბიძის ლევან ქაშუშაძის ცოლი, ეფროსინე, პირდაპირ, დაუმაღავად მოუყვა სონიას თავის ამბავს:

— ჩვენ ნუ დაგვემდურები, შვილო, ნუ დაგვემდურები, რომ ვერც გპატიჟობთ და უპატივემლოდ რომ ხარ ჩვენგან. რითი დაგპატიჟო, შვილო, რანაირად გცე პატივი?... შენ რომ ჩვენი ამბავი და მდგომარეობა იცოდე, შეგვიცოდებ და შეგვიბრალებ... სირცხვილია, თავის მოჭრაა, შენ გენაცვალე, ამას რომ გეუბნები, მარა რაღაზე დაგიმალო, შვილო, რაობით დეიმალება ჩვენი ამბავი? ამასაც შევესწართ, ჩემო ანგელოზო, უფალმა ასე მოილო ჩვენს თავზე!... მადლობა უფალს, მადლობა უფალს, მადლობა! — და ამ სიტყვებთან მოხუცებულმა ქალმა ამ შარა გზაში, სადაც იგი შეხვდა სონიას, აღაპყრო ხელები ზეცისაკენ და მისი თვალებიდან ცრემლები გადმოსცვივდნენ.

— მარა, შენ რომ კაი ქალი ხარ, შესმენილი და გაგებული, ნუ დაგვეკარგავ, შენ გენაცვალე, ამ ჩვენი გაჭირვებულობისათვის... შენ მაინც დაადგი შენი ბედნიერი ფეხი შენი ბიძიას ქოხში... ნახე გაჭირვებული, გაახარე, დაგლოცავს, დაგიმაძლებს... სანყალი ველარსად მიდი-მოდის... რცხვენია ქვეყნის, ასე სანყლად და უბედურად რომ ჩავარდა... სახლის გარეთ ველარავის ეჩვენება...

სონიას გული აუჩვილა ამ უცნაური ქალის ნაამბობმა. თვითონ ეს დედაკაცი, სახეგამხდარი, დახეულ კაბაში და დახეულ ბაშმაკებით, შესაბრალისი და საცოდავი რამ იყო. სონიამ სიტყვა მისცა, უსათუოდ მოვალე და ვნახავ ბიძასო. როცა სონიამ დედამთილს უამბო ამ შეხვედრაზე და უთხრა, რომ მისვლას შეპირდა, ეკვირინეს არ ეამა ეს. რაც შეეძლო,

სონიას არიდებდა ქმრის გაჭირვებულ ნათესაობას და ეფროსინესთან მით უფრო საჭირო იყო, მისი თეძრით, შორს თავის დაჭერა.

— მისვლა კი არა!.. — ნაილაპარაკა მან. — რა შენი საქმეა იმასთან ახლოს გაკარებას კი!..

— რატომ, დედა? — გაუკვირდა სონიას.

— რატომ, და... რა ვიცი, შვილო, არათუ შეგამთხვიოს!.. ჰმ!..

— რა უნდა შეგამთხვიოს?.. — ეოცა სონიას მისი სიტყვები.

— ვინ იცის, შენ გენაცვალე... ცუდი სახელი აქვს ი უბედურს!..

— რა სახელი, დედა, ა?.. რა სახელი? — ჰკითხა სონიამ დედამთილს.

— მკითხავია და ამასთან უცნაურ რამე უბედურ საქმეებს აბრალებენ... ვითომ კუდიანიც კი იყოს... ათასი ცოდვა აწევს კისერზე მაგ უბედურს... ეგებ ტყვილიც იყოს ყველაფერი ეს, მარა ათასი რამე დაბრალებია და რა ვიცი, შვილო... ამიგომ ვითხარი, ჭობია, რომ ერილო მაგასთან დაახლოებას...

სონიას მეგად აკვირებდა დედამთილის ეს სიტყვები. რა უნდა შესძლებოდა ამ გათუქვებულ, მოტირალ, ერთი მუჭა დედაკაცს? დედამთილის ნათქვამმა გადაანყვევინა უსათუოდ მისულიყო ლევანისას და უფრო ახლოს დაენახა ეს საკვირველი ქალიც, მისი ქმარიც და ოჯახიც...

სონიამ არ გაუმხილა ეკვირინეს, ისე გასწია მეორე დღესვე ბიძასთან.

ჩაადგა სონიამ თუ არა ეზოში, ეფროსინემაც, სახლის წინ გადმოხურულში რომ იჯდა, დაინახა იგი, წამოვარდა, გაიბერცა კაბა მგვერისაგან და თავსათურის სწორებით, მომღიმარი სახით შეეგება სტუმარს.

— ვუი, შენ კი გენაცვალე!.. შენი ჭირიმე, შენი, ჩემო ანგელოზო! — მოეხვია ეფროსინე სონიას და გადაკოცნა. — მობძანდი, შენი ჭირიმე... მობძანდი, ჩემო თვალის სინათლე, ჩემო!.. კი არ მეგონა თუ აასრულებდი შენს სიტყვას! — რალაც გულდანყვევით თქვა მან.

— რატომ არა, ბიცოლა? რატომ იფიქრეთ, რატომ არ ავასრულებდი?..

— შენ კი გენაცვალა შენი ბიცოლა!.. შენ სხვა ქალი ხარ, სხვა ქალი ხარ, ჩემო მალხაზო!
— ეხვეოდა მოხუცებული ქალი სონიას.

— ბიძია სახლში ბრძანდება? — იკითხა ამან.

— კი, შეილო... სახლშია, სახლშია, ჩემო მგრედო! — მტირალი ხმით მიუგო ეფროსინემ.

ამ ლაპარაკში ისინი მივიდნენ სახლთანაც, რომელიც უფრო ქობს ჰგავდა. სახლის წინ მისავალი ისლით იყო გადახურული და დანარჩენი კი ყავრით; ყავარი მეტად გაშავებულიყო სიძველისაგან და ადგილ-ადგილ ჩამგვრეულიც იყო.

— როგორ უნდა მიგილო აქ, ჩემო სინათლე... სად უნდა დაგაჭინო, სად უნდა დაგაბძანო, შენს სულს ვენაცვალე! ისევ აქ ჯობია, ჩემო ბატონო! შიგნით სახლში ვერ შეგკადრებ შეყვანას, ვერა, შეილო, ვერა, შენ გენაცვალე! — და აწრიალებულმა ეფროსინემ მისნია იქით სიმინდის ფუჩეჩი, ერთი კალათა სიმინდიც, რომლის რჩევაში ის იყო სონიამ მოუსწრო, მონახა დაბალი სამფეხა ხის საჯდომი და სტუმარს მიართვა.

სონია დაჯდა. ეფროსინე შევიდა სახლში და კარი მოიგდო, ასე რომ სონიამ ვეღარ მოასწრო შიგ შეეხედნა და დაენახა იქაურობა. მან მიიხედ-მოიხედა, მაგრამ ამ ქობის მეტი ეზოში არაფერი არ ჩანდა, სასიმინდეც კი არსად იყო. სახლის ზემოთ შემხმარი სიმინდი იყო, ჩალა უღონო, დაბალი. იქედან ჰქონდა ეფროსინეს მოტანილი ეს სიმინდი, რომელსაც ის იყო არჩევდა.

ცოცხალი ხნის შემდეგ ეფროსინე ისევ გამოვიდა სტუმართან და მას გამოჰყვა მაღალი განის, ცოცხალი ბეჭებში მოხრილი მოხუცებული. ახალუხზე ყვითელი თასმის ქამარი ერგცა და ზემოდან გაშლილი, რამდენსამე ადგილას დაკვრებული ჩოხა ეცვა; ახალუხის შესწილ საყელოდან უჩანდა ჭუჭყისაგან ძალზე გაშავებული პერანგი. მოხუცებულს მეტად სასიამოვნო პირისახე ჰქონდა, ახალგაზრდობაში ლამაზი კაცი უნდა ყოფილიყო. ეს იყო ლევან ქაშუაძე, ოციას უფროსი ბიძა.

მან, შეშინებული კაცივით, გადმოაბიჯა ზღურბლზე, გაუბედავად მივიდა წამომდგარ სტუმართან, უნახავ რძალთან, და ხელი ჩამოართვა; მერე თვალებზე გადაისვა მარჯვენა ხელი, მიიხედ-მოიხედა და უცბად წამოიძახა, თითქოს მხოლოდ ახლა მოვიდა გონსაო:

— დაბრძანდით... დაბრძანდით, ბატონო! — და ისევ მიუჩნდა. ეფროსინე მისჩერებოდა ქმარს თვალებაცრემლებული. სონია დაჯდა. ცოლის სიცივეზე ჩამოჯდა ლევანიც.

— შენი რძალია, ლევან... შენ რომ ნაცრულობდი!.. — შემაღლებული ხმით მიმართა ეფროსინემ.

— ვიცი!.. — წყნარად ჩაილაპარაკა ლევანმა.

— შენ რომ ნაცრულობდი მაგის შეხედვას... ა, თვითონ მოვიდა ახლა შენს სანახავად!..

— ღმერთმა ყოველი სიხარული და სიკეთე ანახოს... ღმერთმა, ღმერთმა! — ხელები აღაპყრო მოხუცებულმა; მერე ისევ ჩაჩუქდა და გაბნეულად დაუნყო მზერა ხან ცოლს, ხან სონიას და ხმას აღარ იღებდა.

თვალცრემლიანი, მიწაზე მორთხმული ეფროსინე მისჩერებოდა ქმარს და თავსატერის ყურით ცრემლებს ინმენდდა.

— ასეა, შენ გენაცვალე, სულ ასეა... დილიდან მოკიდებული საღამომდინ ღამეც ერთს წეიძინებს და მერე ისევ ნათლად უნდა გაათენოს. — ათრთოლებული ხმით უთხრა სონიას და მერე მიუბრუნდა ქმარს: — ხომ გაგეხარდა, ლევან, ამის შეხედვა? ხომ გესიამოვნა?

— ჰჰ!.. — გააქნია მან თავი ღიმილით. — ჰჰ!.. — და ცოცა ხნის შემდეგ დაუმატა: — უკაცრავად ვარ, ბატონო, მე უნდა მენახეთ... მომელოცნა, მარა... — და მან მხრები აიშმუშნა, წარბები ზევით ასწია, მარჯვენა ხელი გაშალა და ისევ ჩაჩუქდა.

ეფროსინემ ისევ ცრემლები მოიწმინდა.

— აღარ არის, აღარ არის კაცი, შენ დაგენაცვალე! რა კაცი, რომ გენახა! — ხმა დაშვებით დაიწყო ეფროსინემ, რომელსაც თვალები მიაშტერა ლევანმა. — გაჭირვებამ ფიქრში ჩააგდო, სირცხვილმა, ყველასთან დარცხვენით რომ გრძნობს თავისთავს, გული მოუხარჩა და რაეარც ეხლა ხედავ, ასე მოაქცია. ბევრი ვებრძოლეთ სიღარიბეს, ბევრი ვითმინეთ, ბევრი ვიმაცადინეთ, მარა მაინც არათუ ვაგვენყო... რაც დრო გადიოდა, უარესი და უარესი ამბები მოდიოდა ჩვენს თავზე... უმაცადინო კაცი არ ყოფილა, შენ გენაცვალე, მაგ სანყალი, მეც ცოც-ცოცა შორიდან შემომდიოდა ხან ფულით, ხან ქათამი, კვერცხი, ღვინო, პური ნამლის ფასად და სამკითხაოში... მეც ვუნყობდი ამით ოჯახს ხელს... მარა ოჯახს ბევრი რამ სჭირია; ქალიშვილები გვყავდა დასათხოვრები, ცოდვა აღარ მოვიკიდეთ, თავთავისი ბედი ყველას მიუჩინეთ ჩვენს წესზე და რიგზე...

ვივინდარას, შენი ჭირი შემეყარა, ვერ ჩაუვგდეთ შვილი... ამას ბევრი მოუნდა...

ვეიქრობდით, მერე რამეს ვიშოვიდით, მარა კი ველარაფერი ვიშოვეთ... საშოვარიც რომ აღარ არის, რა უნდა გვეშოვა! შვილები ჯავრით კინალამ გადაგვერიენ, დაჰკრეს ხელი და ერთი აქეთ გადავარდა, მეორე იქით, ვითომ სოფლის გადაღმა, ეგებ ეშოვათ რამე, სახლში რომ აღარაფერი ეგულეობდათ... სად არიან, ჩვენთვის გოუგებელი შეიქნა!.. მოვალეებმა რომ შეგვანუხეს, ცოცხალი რიგიანი სახლი გვედგა, ის გავყიდეთ, მოვალეები ცოცხალზე შევანყნარეთ ვითომ და ჩვენ ამ ქობში შევიხიზნეთ დროებით, ჩვენის თქვით; მარა ამაში უნდა დავლიოთ ჩვენი წუთისოფელი, ცხადია. ა, შვილო, შეიხედე, რა საცოდავად ვყრივართ! ჩვენთვის არც სახურავია, არც საფარავი... თითქოს გარეთ ვეყაროთ... შენ შესმენილი ოჯახის შვილი რო ხარ, შვილო, შენი ბედნიერი თვალთ რომ ამ ჩვენს ამბავს შეხედავ, შენ მაინც ხანდახან შეგვიცოდებ და შეგვიბრალებ, თვარა უიძედოდ ვართ, შვილო, უიძედოდ! ქალიშვილებია და, ვერც ერთი გასახარებელ ცხოვრებას ვერ ეღირსა, იმათგან რა შემწეობას და ხელისწყობას უნდა მოველოდე! ვაჟიშვილები იყვნენ და, ორივემ ასე მოგვიძულა, რომ მშობელს კი არა, ძალღს არ მოიძულებენ, შენ გენაცვალე, ასე ძალღს არ მოიძულებენ!

ლევანი უკმაყოფილების ნიშნად ამაზე შეიმუშნა და წყნის გამოსათქმელად წამოიძახა: „ჰმ! ჰმ!“

— ეგებ არც იმათ ჰქონდეთ რამე, ბიცოლა? — თქვა სონიამ.

— რა ვიცი, შვილო! აბა რითი ირჩენს თავს, ასე ცოლშვილიანად რომ გადავარდა ჯერ უფროსი და მერე უმცროსიც?! ასე ამბის უკითხავად! ჩვენ რომ გვიყურო, ამას იტყვი, კაცისმჭამელს უნდა შეეცოდოსო, და შვილმა მიგვივიწყოს?! ა, ვარჩევ გამხმარ სიმინდს ყანაში თითო ტარობით და მომაქვს, დაგვაკლავ და ეგება ვინმემ სამონყალოდ წამიღოს ეს ერთი კალათა წისქვილში დასაფუქვავად. მრცხვენია, თავი მოვანყინე ყველას დაფუქელის თხოვით... ჩვენთვის, შვილო, არც საჭმელი, არც სასმელი, არც წყალი, არც შეშა... ცხელ საჭამადს ეგებ ორ-სამ დღეში ერთხელ ვეღირსოთ, თუ არა და ცივ ჭაღზე ვავდივართ, ჩემო შვილო! — და ეფროსინემ ისევ ტირილი დაიწყო.

ლევანი გაყუჩებული იჯდა. ახლა მას თითქოს არაფერი ესმოდა ეფროსინეს ლაპარაკიდან, ისე გულგრილად იმზირებოდა წინ.

სონია, გარეგებული იმით, რაც გაიგონა და რასაც თავის თვალთ ხედავდა, ძლივს იმაგრებდა ცრემლებს. ამ სურათმა გული მოუკლა. ძლივს მოახერხა პასუხი მიეცა ეფროსინესათვის, როცა მან ისევ თავისი თავი შეაბრალა და სთხოვა, ხანდახან ენახულა საცოდავი ბიძა.

— ეგებ შენთან მაინც ამოიღოს ხმა... ეგებ შენი შეხედვით გონს მაინც მოვიდეს, თვარა ეს უბედური ასე დავარდა, ასე დაეცა! ჯავრობს, დარდობს, რატომ მოვესწარი ამ დღესათ. თქვობს რაღაცას, თავის თავს რაღაცას ელაპარაკება... რა ვქნათ, ალბათ, ასეთი ბედი გვექონება უფლისაგან. ჯავრით და დარდით კაცი თუ სულ ხდება, თვარა რა საშველი ეძლევა, ჩემო გვრიტო!.. ველაპარაკები ამას, ვითომ ვამხნევებ, მაგრამ ვერაფერი ვერ შევასმინე... ამ ბოლო დროს ისე მოიქცა, რომ არ უნდა კაცს შეახედვინოს თავის თავზე... რა ვუყო, რა მოვახერხო, ჩემო სინათლე!.. მაგის მამხერალი მეც ვგირი და ვფივი... აბა რა ვქნა, რა შავ წყალში გადავარდე! ღმერთო, რა დავიშავეთ ამისთანა! ვაიმე, ვაიმე, ვაიმე!

და მოხუცებულმა ქალმა ისევ ტირილი დაიწყო. ლევანი ისევ მიაჩერდა მგირალს, წამოდგა, მიბრუნდა, ორი ნაბიჯი გადადგა სახლში შესასვლელად, მაგრამ თითქოს რაღაც გაახსენდაო, უცებ უკან დაბრუნდა და ისევ დაჯდა თავის ადგილზე.

სონიამ ვეღარ გაუძლო ამათ ყურებას. გულამღვრეული, სასონარკვეთილებით წამოდგა წასასვლელად.

— მიბძანდები? — ჰკითხა ლევანმა.

— უნდა გიახლოთ, — მიუგო ათრთოლებული ხმით სონიამ.

— მადლობელი ვარ, მადლობელი ვარ! ღმერთმა ბედნიერად გამყოფოს, ბიძიკო! ღმერთმა ყოველივე მწუხარება გაშოროს! მადლობელი ვარ ნახვისათვის! — მოხუცებული თითქოს გამოფხიზლდაო, რამდენიმე კიდევაც გაჰყვა მიმავალ სონიას, მერე ერთი შედგა, უცებ მოტრიალდა, გაბრუნდა სახლისაკენ, წავიდა აჩქარებული ნაბიჯით, შევიდა შიგ და კარებიდან დაუნყო მზერა სონიასა და ფეროსინეს.

გულმობარშული მიბრუნდა შინ სონია. ეკვირინეს არ გამოპარვია, თუ რა გუნებაზე დაეყენებია მამლთან ყოფნას მისი რძალი.

— გითხარი, შვილო, ნუ მიხვალ-თქვა... აბა რა კარგს ნახავდი!

— რა ვნახე, რას ვუყურე, შენ გენაცვალე, რა ამბავია! — იძახდა გულდათუთქული სონია. — რა მდგომარეობაში ჩოუგდია გაჭირვებას საცოდავები! ვაი, ვაი გაჭირვებული კაცის ბრალი! ღმერთო, რა მოგველის!

— ჰმ, გაჭირვება კი არა! — წამოიძახა ეკვირინემ. — კაცს, შვილო, შენი თავით მოგივა

ყველაფერი ბედნიერებაც და უბედურებაც. თავიდანვე უწმინდურობაში და ღმერთ-გამწყრალობაში რომ გვეხვევი, კარგს რაღას უნდა მოელოდე ბოლოში!.. ახლა გირის მაგ შავდღებზე გაჩენილი თავის საქმეს? აქამდისინ სად იყო? ყველაფერი, რაც მოუვიდა, მისივე ბრალია. თუ ჩემი პატივისცემა გაქვს, შეილო, შორს დეიკავე მასთან თავი. შენ ჯერ ახალგაზრდა ხარ, გამოუცდელი, და რაცხა არ მომინიოს შენს თავს...

სონიას გულში მეტისმეტი სიბრალოელი იყო აღძრული ეფროსინესადმი და ამის გამო ეკვირინეს გაფრთხილებებზე უკმაყოფილებით და თან შეცოდებით წამოიძახა:

— რა უნდა მომნიოს იმ საბრალომ და საცოდავმა, რას ბძანებთ მაგას, დედა?! დედაკაცმა, რომელიც მუშად ჰყავდა მოყვანილი ეკვირინეს და კეცის რცყმევით ლობიოს ფშენიდა გამხმარი ჩენჩიდან, ჩაიციხა და თავი გააჩნია.

— სალომე, სალომე! — დაუძახა ეკვირინემ. — ცყუილს ვამბობ, ჩემო სალომე, ცყუილს? არაფერი გაგიგონია შენ ეფროსინებზე?

დედაკაცმა კეტი დასდვა.

— თქვენზე მეტს მე რას გვევიგონებდი, ჩემო ბატონო! — მანჭვით წაილაპარაკა მან.

— რაფა არ გაგვეგონება, შე ქალო? ქვეყანას მოდებული აქვს მაგის ამბავი და ნამოქმედარი! დასამალავი რაღაა!.. ქმრის ასე მოქცევას, ახლა რომ იგია, ეფროსინესვე აბრალებენ... ერთხელ სულწასანყმედ გზას რომ დაადგა, კი აღარავის ზოგავს... თავისიც და გარემოც, ყველა შენუხებული ჰყავს თურმე... თვარა რა უჭირდა სანყალ ლევანს?! კაცური კაცი იყო, მარა მაგან აღარ გეიგანა, გული ამოაჭამა. გონება დოუბნია... კაცი დასანახავად შეიძულა. ყმად გეიხადა, რასაც უბრძანებს, ის არის, ის სანყალი!.. შეილლები, ერთი ცოლშვილიანი, ვინ იცის, საით გადაავდო, რომ თავისუფლად ყოფილიყო შინ... ყველაფერი თავის კუდიანობით ნაქნარი და ნამოქმედარი აქვს!

სონია გაშტერებული მიაჩერდა დედამთილს, სალომემ მიაგოვა მუშაობა და ეკვირინესთან გაება ლაპარაკში.

— ასე მოგახსენებენ, თურმე გული რომ მოუვა ქმარზედო, ფთებს გამოასხამსო და სახლის სახურავზე შეაფრენსო. ჰყავს იქ დაყუყული, სანამ გულს არ მოიჭერებსო და ატირებული კაცი თავს არ შეაბრალებს და ისევ არ დოუთქვამს ყველაფერში მორჩილად ყოფნას... იღლიებში ამოუსვამს თურმე, რაღაც წამალი აქვსო... სანყალს თურმე ამისი ეშინია

და ხმის ამოღებას ვეღარ ბედავსო, რამე არ ეწყინოსო.

— კი, კი, იმიტომ აქვთ ისე ჩათელილი და მიწეულ-მოწეული სახურავის ყავარი!

— გუშინწინ ეყურებინა თურმე კიკოლას გოგოს, სურბულის რომ უძახიან, კინალამ გადარეულიყო თურმე შიშისაგან! — საიდუმლოებით თქვა დედაკაცმა.

— მართალიც იქნება! — დაატანა ეკვირინემ. — იმიტომაც იქნებოდა ისე წყნარად და ხმის ამოღებაც ვერ გაუბედნია დღეს! მაგ რომ მართალი სულიერი იყვეს, ფარსადანა ცაბიძემ რომ შემოუთვალა, ლევანს მოვარჩენო, თუ შენ წინააღმდეგი არ გამიხდებიო და მკითხაობას თავს დაანებებო, რატომ უარით გეისტუმრა ის კაცი? რატომ?

— სხვების მეშინიაო... იმნამსვე მომკლავენო, შეეთვალა, თვარა თქვენ უკეთ მოგეხსენებათ.

— კი, კი, სწორედ მასე შოუთვლია! — დააბეჯითა ეკვირინემ. — ეგ თუ გინდ ყველაფერი თავისთავებდაა, მარა ომანს რას უპირებს, ჩემს მაზლს, მაგ სულწაწყმედილი?! ომანს რას უპირებს? თუ იმ სანყალ ბავშვს რამე დაემართა, ცოცხალი რავა გადურჩება, — ხომ იცი, რა მხეცია ის ვაჟბატონი, ჩემი მაზლი!

— მაგისგანაა, ვითომ, ქალბატონო, ის შენი მაზლისწული დასწეულელებული?

— ეშმაკებმა იცის მაგათი თავი! ხომ იცი, მე მაგათ არ ვეკარები. მაგას კი აბრალებენ თურმე და პირში ეუბნებიან, ვითომ ეგებ ამით მაინც ააშვებინონ; მარა ვითომც არაფერი, დეინყებს ტირილს, წამოყრის ცრემლებს, ააშვერს ხელებს და ინყველება: ვინც ჩემს გაჭირვებასთან ყოველ უბედურებას მიგონებდესო, იმას ღმერთმა ასე და ასე გაჭირვებაც მიაყენოსო, გამწარებაცო, და... ვის გაახსენდება მისი ენის გამონათქვამი! ამით უფრო ახელებს მომდურავეებს, ბავშვიც დღე-დღეზე თუ უარესად ხდება, თვარა გამობრუნებაში არ უდგა ფეხი.

— და მაგისგანაა კი ნამდვილად, ქალბატონო? — ისევ გაიმეორა კითხვა დედაკაცმა.

— უსათუოდ! — მიუგო ეკვირინემ. — აბა რალა მაგას დააბრალებდნენ?! სანამ მაგათ ლაპარაკი ჩამოუვარდებოდათ და რალაც სამდურავი ერთმანეთში, ბავშვი კარგად იყო და რომ წეიხუბნენ, მეორე დღესვე გახდა ის ბავშვი ავად და მას აქეთია წვალობს, აღარც მორჩა, აღარც მოკვდა! მაგას აბრალებენ, ბავშვზე იყრის გულის ჭაფრსო, ასე ამბობენ, და მართალია თუ ცყვილი, იმათ სულზე იყვეს, ვინც აბეჯითებდეს! რაც რომ იყვეს, მაინც

მოსარიდალია ამგვარი ადამიანი, ჩემო სალომე!

— კი, ბატონო, კი, შენი ჭირიმე! რაღა არაა მოსარიდალი? ვინაა, ჩემო ქალბატონო, თავის მტერი? — მიუგო სალომემ და ერთი მძიმედ ამოიოხრა.

სონია გატყუებისგან ყურს უგდებდა ამ უცნაურ ლაპარაკს, მაგრამ თანვე მისი გული საოცრად გოკავდა; ამათი ნათქვამი საშინლად სტანჯავდა და ეს ეკვირინემ მხოლოდ ბოლოს შეაგყო მას გაფითრებულ სახეზე. ეკვირინემ შესწყვიტა სიტყვა და სალომეს მიაძახა:

— კაია, კაი! თავი დაანებე მაგათზე ლაპარაკს, სალომე! კმარა, ფუი ეშმაკს! მაგ ლობიოს ღოუშინე შენ მაგ ჯობი, ის აჯობებს, მარა ლობიო არ გააბნო, ასაბოჭი გაგვიხდება მერე, თუ ნამეტანი მიაბნე-მოაბნე იქით-აქეთ!

დედაკაცმა, ეკვირინეს მაგვარად, სამჯერ გააფურთხა განზე და ისევ დაურთო კეტი ლობიოს ხმელ პარკებს, ისე რომ ყოველ მხრივ მიხტოდნენ გამსკდარი პარკებიდან ლობიოს მარცვლები.

სონიაც წამოდგა ღონემიხდილი, მოქანცული, შევიდა ოთახში და სასონარკვეთილებით ამოსკდა გულიდან:

— ღმერთო, ღმერთო ჩემო! სად ჩამოვვარდი?.. სადა ვარ? ღმერთო! — მორეულმა ცრემლებმა მეტი აღარ აცალეს; აქვითინებულმა ბალიშებში ჩარგო თავი და ნანახით, ნასმენით და გულზე შემოწოლილი წუხილით გაბრუებულს ლახვარავით ესობოდა, თითქოს მას ურცყამდნენ ლობიოს მრჩეველ დედაკაცის კეცს, ბრაგუნი რომ ესმოდა, და ეკვირინესაგან დროგამოშვებით შეძახებდა: „ღობიო არ დამიბნო, ლობიო არ დამიბნო, სალომე!“

VII

ამგვარი სურათებისა და ამბების ყურება სონიას ახლა თავისთავზე უფრო და უფრო ძალაუნებურად აკვირვებდა, თავის მდგომარეობაზე ანიშნებდა. ყველასაგან და ყოველი მხრიდან მხოლოდ გაჭირვებულ და შევიწროებულ ცხოვრებაზე ჩივილი რომ ესმოდა, იგიც შიშში ჩავარდა — ვაი თუ მეც ამათთანავე და ამგვარსავე მდგომარეობაში ვიყვეო და მხოლოდ ვერ ვამჩნევდეთ. ეს შიში მით უფრო იპყრობდა, რომ რასაც ჯერ ხედავდა ამ ახალ ოჯახში, საიმედოს არაფერს უქადიდა მომავლისათვის, ვერაფერ ბედნიერებას იგემებდა მასზე მოიმედვდ დაძყარებული ადამიანი.

— ნუთუ მეც განვალეული და გამწარებული ცხოვრება მომელის?! — გაურბენდა ღროგამოშვებით ყმანვილ ქალს თიქრი და მაშინ აუტანელი მოუსვენრობა და გულისწუხილი ერეოდა და ერთიმეორებზე უფრო უწუგემო სურათები თვალწინ ეხატებოდა.

მაგრამ კარზე მომდგარმა შემოდგომამ, ცოტა არ იყოს, გადაავიწყა ყოველივე ეს მოსეული ღარღები და თიქრები. მთელი სოფელი აფუსფუსებული იყო; ყველგან სიმინდის ტეხა, მისი ზიდვა, ვენახის კრეფა. ყოველი მხრიდან მოისმოდა ურმის ჭრიალი და ხარების გასამხნეველად მეურმეების შეძახილი. დილა ადრინად მოკიდებული შუალამემდის, მეტადრე მთვარიანში, განუწყვეტლივ იდვა ჰაერში ეს ხმაურობა, ჭრიჭინი ურმებისა და მუშების მხიარული ძახილი.

ამ საერთო მუშაობაში არც სონია დარჩენილა უსაქმოდ. იგიც გაიტაცა საზოგადო მოძრაობამ და უკან არ რჩებოდა არც დედამთილსა და არც ქმარს არავითარ მუშაობაში. თუმცა ეკვირინე თავს იკლავდა, რომ სიმინდის რჩევით ხელებს გაითუჭებო, მაგრამ სონია მაინც არ იშლიდა, რჩევას არ ერიდებოდა და ქმარს ეხმარებოდა ურმით მოტანილ სიმინდიანი ძარის გადაგორებაში, ზიდავდა ვენახიდან ყურძენს კალათებით საწნახლამდის, რომელიც უფრო როფს ჰგავდა. ხანდახან ჩათუთ ტკბილიც მიჰქონდა ჯერში ჩასასხმელად.

საწნახელში ჩამდგარი ოტია ღიმილით მისჩერებოდა ამ ღროს ცოლს და მეტად უხაროდა.

— აკი გეუბნებოდი, შვილო, რომ ყველაფერში მალე გეეჩვევა-თქვა! ხომ ხედავ: ოქროა, ოქროა, ოქროა, მაგას ვენაცვალე! — აღტაცებით იძახდა ეკვირინე და, ყურძნის მარცვლებით რომ ითვლიდა გამონურული ტკბილის რაოდენობას, თან უმატებდა თითო-ოროლა მარცვალს, რომ ბოლოს უფრო მეტი ეჩვენებინა რძლისათვის და ამით მისი გული

გაემხიარულებინა.

— ძვირფასი რამ ქალია, შვილო! ძვირფასი!

— ეგ აგრეა, დედა, მარა სირცხვილში ვართ მაინც! — თქვა ოციამ.

— რა სირცხვილში, შვილო?

— ნამეტანი ხელმოკლედ ვართ და...

— ჰმ!.. — წამოიძახა ეკვირინემ.

— ჩვენ შეჩვეული რომ ვართ ამ ხელმოკლეობაში ცხოვრებას, ჩვენ გვიჭირს და ვწუხვართ, მაგას კი... რალა ლაპარაკი უნდა...

— სუ, სუ! — შეუტია ეკვირინემ. — სუ! აბა რალას მოგყვებოდა, თუ შენთან მაგანაც ყველაფერი გაჭირვება და დაღბინება ერთად არ გეიზიარა?! არა, შვილო, მაგაზე ფიქრს ნუ ჩეივდებ გულში, თვარა ვინ იცის, სად არ წაგიყვანს, რას არ გათეიქრებინებს!.. სხვებს არც ჩვენოდენი აქვთ, მარა კი არიან დაწყნარებულად და დამშვიდებულად!.. შენ ნუ დეინყებ მაგისთანებზე დარღობას და მაგ თავისთავად ყველაფერს შეურივდება და შეითერებს!

ოციამ აღარა თქვა რა, გაჩუმდა, მხოლოდ თავი გაიქნია და მოჰყვა გულმოდგინედ ყურძნის ჭნეხვას. სონიაც დაბრუნდა ჩაფით ჭურის თავიდან.

ამკარა იყო, რომ ოციას გულში რალაც ხდებოდა, რომ მასში აღძრული იყო რალაც ახალი აზრი, რომლის გამოთქმა სრულიად ვერ მოახერხა დედასთან, რომლის გავლენის ქვეშ მყოფი ოციაც კი წინანდებურად ვეღარ გრძნობდა თავის თავს, წინანდებურად მოსვენებით აღარ იყო, თუმცა ამისი შემჩნევა მასში არც ისე აღვილი იყო. და ეს მანუხებელი ფიქრი იყო სწორედ ის ხელმოკლეობა და გაჭირვებაში ცხოვრება, რომელიც ახლა ამ ქალის ცოლად მოყვანის შემდეგ უფრო თვალსაჩინო ხდებოდა მისთვის დღითი-დღე და რაც ათასგვარ ფიქრებს ახვევდა თავზე და აქამდის უცნობ დარდებს ჰგვრიდა. მისმა სინდისიერებამ რომ დააკვირვა ცოლის მდგომარეობაზე თავის ოჯახში, ამ ოჯახის ამბავი სულ სხვანაირად მოაჩვენა, დაანახვა და, თითქოს ბრმად ყოფილს, თვალეტი აეხილა. ამან ათქმევინა დედასთან ის სიტყვაც, რაც ასე ეწყინა ეკვირინეს. ამ თვალთა ახილვას, ეკვირინესი არ იყოს, ვინ იცის, სად არ მიჰყავდა იგი და რა აზრებს არ უღვიძებდა, რომ გზა ეპოვნა თავისი ხელმოკლეობის და გაჭირვებული ცხოვრების, სულ თუ არა, ცოცხალი მაინც

გამოსაბრუნებლად.

ასე თვალი რომ აეხილა და ეს ფიქრი რომ დაეხატა გულში, სწორედ იმ წამიდან რაღაც დამნაშავედ ჩასთვალა თავისი თავი ცოლის წინაშე და მოვალედ გრძნობდა თავის თავს, საქმე გამოეკეთებინა და ამ მოცუვებული ადამიანის წინაშე მაინც რამოდენადმე პირნათლად გამოსულიყო. ოციას რცხვენოდა ცოლის, მეტად მორიდებით იყო მასთან და მუდამ რაღაც საქმიანობაში, მუშაობაში იყო.

წლის მონაწილე, ვერაფრად გაახარა მისი ცოლი. ახლა ოციასთვისაც ცხადი იყო, რომ ბევრის არათერის მქონეელი იყო. იგიც იმგვარადვე ჩათვლიდა შვიცხა, როგორც მისი ყმაწვილი ცოლი, რომელიც გატაცებით თვალს ადევნებდა ყველაფერს, რაც წლის სარჩოდ შემოდიოდა, რომელიც ყველაფერს მეტის დაკვირვებით სინჯავდა და რომლის გული ამ დაკვირვებამ ვერ გაამხნევა და ვერ შეამაგრა, მხოლოდ უფრო დაამწუხრა და ააშოთა.

როცა ორივე ცოლ-ქმრის გულში ერთნაირივე ცუდი ტრიალებდა უჩინარად, ეკვირინე თავისებურად ისევ გულგამხნეველად, ისევ უდარდელად და მხიარულად იყო.

— მაღლობა უფალს!.. მაღლობა უფალს!.. მართალია, შარშანდღეზე ნაკლები მოსავალი მოგვცა, მაინც არათურია, სამდურავი მაინც არ ითქმის! გაისათ ორი ამდენი მოვა!
— აიმედებდა იგი რძალს.

მაგრამ ამის ნაცვლად სონიას გულს უფრო მწუხარებას უმატებდა იგი. აშინი ლაპარაკი გაუცხლობას ჰგავდა, თითქმის დაუდევრობას ნიშნავდა და ამით მხოლოდ თავს აბებრებდა, მოხუცებული დედამთილი ახალგაზრდა ქალს. ყოველ სიტყვაზე წამოძახილი „ღმერთი მოგვცემს“-ო, მისი გულმხიარულება და ხალისიანობა, რომელსაც ეს მოხუცებული ქალი არა ჰკარგავდა ამ სისაწყლევში და ღარიბულ ცხოვრებაში, გულს უსერავდა ყმაწვილ ქალს და თითქმის აძულებდა მის თავს. ეკვირინეს კმაყოფილება სონიასათვის გაუგებარი რამ იყო, მას ვერ წარმოედგინა, თუ ადამიანს შეეძლო ასე გულმხიარულად ყოფნა იმ მდგომარეობაში, რომელშიაც მათი ოჯახი იყო. და ამ ხალისიანი, კმაყოფილი და თავმომწონე დედამთილის ყურება აჯავრებდა, უსიამოვნებას ჰმატებდა და გულს უკლავდა. გულის დასამშვიდებლად და დასაწყნარებლად სონია მირბოდა ოჯახიდან ქველიძისას, სადაც იზოვა მეგობარი, რომლის სიახლოვეს ავიწყდებოდა თავისი ოჯახიც, გულშემანუხებელი დედამთილიც და ყოველივე უსიამოვნობაც. წინა შეიქნა მისი მთარეველი ანგელოზი იმ დღიდან, როცა მას დაუახლოვდა. წინოსთან მეგობრობა უადვილებდა მისთვის მძიმედ ასატან ცხოვრებას ქმრის ოჯახში. ამასთან ახალგაზრდა ქალი სარდიონის ოჯახში ისევ

კეთილშობილად გრძნობდა თავის თავს, ისევე დანინაურებულად, რაც გადამეცებით შელახული ჰქონდა თავის საკუთარ სახლში.

ეს ოჯახი, რომელიც ასე საყვარელი შეიქნა სონიასათვის, ერთ დღეს მართლაც კარგი ოჯახი იყო. სარდიონ ქველიძე თავის კუთხეში რიგიან აზნაურებში ითვლებოდა ქონებითაც და დარბაისლობითაც; თავმომწონე აზნაურთაგანი იყო; და სწორედ ეს უკანასკნელი თვისება შეიქნა მიზეზი მისი კეთილდღეობის დარღვევისა. თავმომწონე აზნაურმა ფასი არ დასდვა ბატონყმობის გაუქმებისაგან შეცვლილ ცხოვრებას, მის ახალ პირობებს სრულიად წაუყრუა ყური, თითქმის ეჭიუტებოდა მათ ისევე ძველი ცხოვრების მიყოლით, სანამ ამ შებრძოლებამ რიყებე არ გააგდო ეს მედიდური, ჯიუტი მებატონე, რომელიც გლეხებს სიახლოვეს არ იკარებდა, როცა ესენი განთავისუფლებას სთხოვდნენ.

— მოიცადეთ, ძმობილებო, ნამეგანი ადრე მირბიხართ! — ეუბნებოდა იგი გლეხებს. მერე კი თავისთავად იძულებული შეიქნა ხვეწნა დაეწყო მათთვის, თავი დაიხსენით და ფული მომეცითო. ცოც-ცოცად, ნანილ-ნანილად აღებული ფული მალე შეიჭამა, ნელ-ნელა ადგილებიც გაიყიდა და როცა, მისივე დაუდევრობით, უკანასკნელი ქონება ბანკს გააყიდვინა, მშრალზე დარჩენილმა სარდიონმა მხოლოდ მაშინ წამოცქვიტა ყურები, მაგრამ გვიანლა იყო.

რაც ახლა ცხოვრებისათვის მოუძმადებლობას უნდა დაეკლო მისთვის, მან თავისი მხრით თავისი დაუდევრობა და ჯიუტობა დაამატა და ამის წყალობით დარჩა თითქმის ულუკმაპუროდ, ყოველ საღსარს მოკლებული. ახლა კი აწრიალდა სარდიონი; საჭირო იყო რითიმე ერჩინა თავისი ცოლ-შვილი, რამე ელონა, რამე გზა ენახა, ოჯახში ცოცაოდენი რამ შემოეგანა და წლიდან-წლამდის თავი გამოეგანა. იქით ეცა გაღარიბებული აზნაური, აქეთ ეცა, ბევრი იბრუალა და ბოლოს გადასწყვიტა, რომ სოფლის სასამართლოში ვექილობა დაეწყო, გლეხების საჩივრები ეწარმოებინა. ბევრს ვერაფერს მისცემდა ეს, მაგრამ მაინც სჯობდა სულ არარაობას.

გაერია წინათ ამაყი აზნაური გლეხებში, ჩარგო თავი მათ დავიდარაბებში, მოშივებული მგელივით აღარაფერს აღარ ერიდებოდა, ოღონდ კი რამე ეშოვა, რამეს გამოჩინებოდა; უკან აღარ იხევდა განგებ აგეცხნა სადმე საჩივარი, რომ ერთ-ერთი გლეხი ხელში ეგდო და საპურედ გაეხადნა; ხშირად, როცა მოსახერხებელი იყო, ორივე მხარეს არიგებდა და მომჩივანისაგანაც და მოპასუხისაგანაც სარგებლობას არ ჰკარგავდა. დიდხანს არ გაუვლია, რომ მისი ხასიათი და მოქმედება ყველასაგან გაგებული შეიქნა, მაგრამ მიძვლელი მაინც არ შემოჰკლებია; პირიქით, უფრო და უფრო ეგანებოდნენ, რაც ვრცელდებოდა მისი

ახლართულ-დახლართული ნამოქმედარის ამბები.

და, აი ამ გზით ნაშოვარით გამოჰყავდა მას თავისი ოჯახი; ამ ნაშოვარით ცდილობდა გაჰყოლოდა ცხოვრებას. ცდილობდა დაეფარა ოჯახის დაქვეითება, დაემალა სიღარიბე და დაეცვა ოჯახის კეთილშობილება, გარეგნულად მაინც.

მისდა იბლად ოჯახიც არა ჰყოლია დიდი ჩვენებურ პირობაზე; ორი ვაჟი ჰყავდა და ორი ქალიშვილი. ცოლი მისი მათათი იმ მხარეში ნახსენებ აზნაურ კაკაბაძეების გვართაგანი იყო, და მათათი, კრიალოსნით ხელში, ტახტზე მუხლმოკეცილი, მუდამ ამათზე ესაუბრებოდა შინაურებსაც და სტუმრებსაც, მუდამ იმათ ამბაეში იყო. შვილებსაც ძლიერ დასჩემდათ თავისი გვართი და ნათესავებით თავმოშონეობა, ესენიც თავისიანების სიმამაცისა, ვაჟკაცობისა და გამოჩენილობის ხსენებაში იყვნენ გართულნი. ნამეტურ ეს ხასიათი ემჩნეოდა ქველიძის უმცროს ქალიშვილს ოლიკოს, რომელიც დედის გასაოცარი მსგავსება იყო ყველაფერში.

სულ სხვა იყო უფროსი ქალიშვილი ნინო, სარდიონისაგან სხვა შვილებში გამორჩეული საყვარელი შვილი. განსხვავებულ სილამაზესთან, ბუნებას მისთვის და-ძმათაგან განსხვავებული ხასიათი მიენიჭებინა: გულ-ლმობიერი, ნაზი, თავმდაბალი, ხალისიანი, გრძნობიერი, იგი გასაკვირველად იზიდავდა, იახლოვებდა და ხიბლავდა ყველას, ვისაც კი გაეცნობოდა. მართალია, ნოდებრივი სიამაყე მასშიაც გამოსჭვიოდა, მაგრამ ისეთი საკვირველი მოხერხებულობით და წინდახედულად გამოაჩენდა ხოლმე, თუ შემთხვევა იქნებოდა, რომ სხვისი საწყენი და დამამდაბლებელი არასოდეს არ ყოფილა. და ეგ იყო სწორედ მიზეზი, რომ გლეხკაცობაშიაც კი განსაკუთრებული სიყვარული ჰქონდა მას ამით მოპოვებული. სიღარიბემ დაარჩინა იგი ოცდახუთ წლამდის გაუთხოვარი, მზითვის უქონლობამ, თორემ ბევრს კარგს მოუწადინებია მისი ცოლად შერთვა. და ამ მიზეზის გამო მას რომ დარჩენილად ხედავდა სარდიონი, დანაშაულად თვლიდა თავისთავს საყვარელი შვილის წინაშე. გულსა ხვდებოდა, რომ მის ბედნიერებას ვერ ხედავდა, რომ ქალიშვილის ამგვარი მდგომარეობა მამამისის წინდაუხედავი, გაუფრთხილებელი წინანდელი ცხოვრების შედეგი იყო.

ცეცხლი ეკიდებოდა მის შემხედვარე მამას, მორიდებულს მასთან, მზადმყოფს შეესრულებინა ყოველივე მისი სურვილი და ნანატრი, რამდენადაც გაუვიდოდა. რამდენჯერ გამწარებულ სარდიონს უფროსი ვაჟიშვილისათვის მიუმართნია, დახმარება უთხოვნია მისგან, რომ ეგებ ორივეს ძალ-ღონით ქალიშვილისათვის მისი საკადრისი გზა მიეცა!

— გადაადგი, შვილო, კარს გადაღმა გადაადგი, რაჟდენ, ფეხი! ეგებ შენც იშოვო რამე, კაცო, როგორც ბოგიერთები შოულობენ! გეინძერი, შე კაცო! ორივემ ეგებ რამე ვისაშვალთ

და მავ სანყლებს, ორივეს თუ არა, ერთს მაინც ვუშველოთ!.. ცოდვას და მერე შენტვისაც უფრო სამძიმო შეიქნება, მე ხომ მიდღემში არ გეყოლები! რა ვიცი, ჩემი ხნის კაცს ხვალინდელ ღღეს რა მომელის!

რავღენი მართლა ჩაიცვამდა, გამოენყობოდა, საღღაც კიღვევაც გასწევდა, ებოს გადაღმა ფეხს გადაადგამდა, მაგრამ მეორე-მესამე თვეზე შინ ბრუნდებოდა ისევ მამასთან, ღაღონებული, რომ საქმე ვერაფერი იშოვა; სხვებთან კი ღილიღან საღამომღის მხოლოდ იმის ამბებში იყო, თუ სად ღალია, რამღენი და ვის აჭობა ღვინოში ამ უკანასკნელ მოგზაურობაში, ან და ვისთან ღაპარაკი და ყაიღა შეხვდომია. სარღინმა იცოღა, რომ ასე იქნებოღა, გული მოსღიოღა, უწყრებოღა შეიღს, კაცად გამოუსადეგარობასა და ღაგღა-ხავებს უქაღიღა, მაგრამ ამით არაფერი კეთდებოღა.

— ქვეყანა მაინც ღაინახავს, რარიგად იცხოვრებ, ვაჟბატონო, მე რომ აღარ გეყოლები... ჰმ! უკვღავება ხომ არ მოუნიჭებია ჩემთვის უფალს, შე ღმერთგამწყრალო, ჩემი იმეღით რომ აპირობ შენი წუთისოფლის გატარებას?! ეგებ მე ხვალაც აღარ გეყოლო, რაღას შობი მაშინ?! რათი აპირობ გაუძღვე ოჯახს — ამას რაგომ არა ფიქრობ, შე უსინღისო ვაჟბატონო?! ოცღარვა წღის კაცს რომ ამის გახსენება და ჩიჩინი ჭირღებოღეს?! ჰმ!..

სიკვღიღის შიშმა ამ ბოღოს მაინც გასაოცრად ჩაიბუღა სარღინის გულში. იმისი წარმოღვენა, იმისი აზრი, თუ ვის უნღა ერჩინა, რითი უნღა ეცხოვრა ცოლ-შვიღს მისი სიკვღიღის შემღევ, საშინღად სტანჯავღა, სასონარკვეთიღებაში აგღებღა და სიცოცხღის ღღეს უმწარებღა. იგი უკვე ხეღავღა უიმისოღ ღარჩენიღებს, უკიღურეს გაჭირვებაში ჩავარღნიღოთ, ღამათხოვრებულოთ, ქვეყნის შესაბრალისად გამხღართ; მისი ძვირფასი, უწყინარი, ანგელოზის მსგავსი ნინო მშიერი, მწყურვალი, ღაკონკიღი ეხატებოღა, უპატრონო; მის ძარღვებში სისხღი ღგებოღა, თავბრუ ესხმებოღა და გაბოროტებული სარღინი მოუსვენრად ბორგავღა, ერთ აღგიღს ვეღარ რჩებოღა და ხან იქით მირბოღა, ხან აქეთ, თითქოს უნღოღა ამასობაში მიეფანტ-მოეფანტა შემოსეული, სუღის შემანუხებელი, გენიის ცეცხღის მომკიღებელი ფიქრები.

მისთვის ათასწიღად სამჭობინარი იქნებოღა, ამ მწუხარების აგანის გამაადვიღებელი, რომ ეს შეიღი სრულიად არ მისცემოღა, ან და ამისთანა მშვენიერება არ ყოფიღიყო. მისი სიღამაზე, მისი გულკვეთიღობა, სინაზე, ტკბიღი ხასიათი, მორიღებულება ღედ-მამასთანაც და სხვებთანაც, ისიც, რომ იგი ყვეღას უყვარღა, ყოვეღივე ამის პატრონი არსება თითქოს ღმერთმა განგებ გაუჩინაო ამ კაცს, რომ მისით ჩაეხეღნა თავის სინღისში, ღაენახა ახღა

მანც, რისიც მქნელი ხდებოდა თავის დაუდევრობის გამო, თავის ამაცობისა და გაჯიუტებით რა ცოდვაში ჰქონდა ჩადგმული ფეხი, როგორ საგანჯველს უმზადებდა თავის სისხლს-ხორცს. თავისი ცოდვის სამაგიეროს მოძღვნილად ღებულობდა სარდიონი ყოველივე ამას და როცა ამასთანავე ნინოსაგან არ სმენია არა რაიმე საყვედურის გამომთქმელი სიტყვა, მის მშვენიერ სახეზე ღიმილის მეტი რომ არა შეუძნეოდა რა, რომ მისი წარბები არ შეყრილა უკმაყოფილების გამოსახატავად, — ყოველივე ამისაგან უფრო იჩაგრებოდა მოხუცი, უფრო სტკიოდა გული და უფრო გამწარებული იყო.

ვერათერ ამას, რასაკვირველია, სონია ვერ ამჩნევდა ქველადისას, ვერ ხედავდა და არც შეეძლო გაეგო აქაური ამბავი, რადგან ოჯახის ყოველივე ნამდვილი და ჭეშმარიტი გარემოება, რაც შეიძლებოდა, იფარებოდა და მიმალული იყო იქაურებისაგან. სონია უმზერდა გარეგნულ ცხოვრებას, ესმოდა თავადამზაურობის ცხოვრების ამბები, წარჩინებულ პირებზე ლაპარაკი, სოფლამდე მოღწეული, მათი ნამოქმედარ-ნათქვამის ამბავი „შემოსული“ მოღების შესახებ და ამგვარები. რადგან კარგი ჭრა-კერვა იცოდა, ხშირად ეხმარებოდა ქალიშვილებს მათ საკერავში, რჩევას აძლევდა ფასონების ამორჩევაში, გულუბრყვილოდ ჰკვირობდა და იცინოდა, როცა ნინო სწყევლიდა უკანასკნელად შემოღებულ მოღებს, რომლისათვის მეტი ქსოვილი იხარჯებოდა და ისე იკვეცებოდა, რომ შემდეგ აღარათრად გამოსადეგი აღარ რჩებოდა გამონაცვალი.

— თავს დავანებებ ამნაირად შეკერვას!.. ორი არშინი აკლდება ორივე სახელოს... რა ვუყო ახლა? — იცოდა ხოლმე გულდანყვევით ნინო.

— ორი არშინი? — ჰკითხავდა დედა.

— აბა!

— აბა უნდა ვიყიდოთ, შეილო... — უნდა ვიყიდოთ... ვეტყვი მამაშენსა და ვიყიდის.

— არა. არა... იყოს, ისე შევიკერავ... არ დევქებ ამ მოღას! — გულდაკლებით წამოიძახებდა მაშინ ნინო.

— უბრალოდ როგორ შეიკერავ... საღა გამოაჩენ მერე! რაც მოდაა მოსული, შეილო, ისე უნდა გექნეს, რას იზამ!..

— არ ვიცი, ღმერთმანი!.. — წაილაპარაკებდა საკერავზე თავჩაღუნული ნინო. — როდის მომესწრება დასამატის ყიდვა, ვინ წავა ახლა მის საყიდლად?!

— გამგზავნს როგორ ვერ იშოვნის?! — სიცილით მიუგებდა ამაზე სონია, სრულიად დაშორებული იმ აზრს, რომ ნინოს სიციყვა მხოლოდ მიზეზი იყო; ნამდვილად კი იმაში მდგომარეობდა, რომ ამ შემოღებული მოდისათვის საჭირო ხდებოდა ფული და ის კი, მოდების დევნაში სახარჯავად კი არა, სხვა მოუცილებელი საჭიროებისათვისაც არ იყო. სონიას ვერ გაეგო ახალგაზრდა ქალიშვილის ყოყმანი, არ იცოდა, რომ ყოველი ახალი მოდა ამათთვის მეტი შემანუხებელი რამ იყო, რადგან თავს ვერ არიდებდნენ დევნას რაოდენადმე მაინც და ამის გამო, შევიწროებულ მდგომარეობაში მყოფთ, მეტი სამძიმო ხარჯი მოსდიოდათ. ამიტომ სწუხდა კიდევაც ნინო და ამიტომაც ინვევდა ამდენ ლაპარაკს ეს საკერავისათვის დაკლებული ორი არშინი ქსოვილი. და ამ მოუხვედრობის მიზეზი იყო, რომ სონია არ ეშვებოდა, თავის მხრივაც ურჩევდა საყვარელ ამხანაგს, უსათუოდ წემატებინა დანაკლისი და ამორჩეულ ფასონზე შეეკერა „რუბაშკა“.

— ღმერთს ვფიცავარ, გასაოცრად დაგშენდება!.. მაინც კარგი ხარ, მაგრამ ამ რუბაშკაში გასაგიჟებელი რამ იქნები, შენ ნუ მომიკვდები, ნინო ჩემო! — აღტაცებით ეუბნებოდა სონია, ასე რომ ოლიკოს გაცვინა კიდევ და თან წამოიძახა:

— არ გადარია ამ ჩვენმა ნინამ ეს ქაშუშაძეები, ცოლიც და ქმარიც?!

მათათიმ ერთი უნებურად გაიღიმა, მაგრამ მაშინვე მწყრომი სახე მიიღო და ქალიშვილს შეუტია:

— სად ისწავლე მაგნაირი ზრდილობა, შეილო? — და თავის უკმაყოფილების დასანახავად თავი გააქნია.

მაგრამ სონიას არ სწყენია ეს, როგორც კვლავაც, როცა ოლიკო აჯავრებდა მის დედამთილს ეკვირინეს, ბიცოლა ეფროსინეს და ბიძია ომანს, დათიას და მთლად იმათ კუთხის ქალებსა და კაცებს. სონია თავადაც გულიანად იცინოდა მაშინ, თავის მხრით ელიჩკას მასალასაც აძლევდა ამ დასაცინისათვის მეზობლების ამბების გადმოცემით. აქ ამ ოჯახში, თავის მაგვარ კეთილშობილებს რომ ხედავდა, ყოველ ხუმრობასაც ადვილად იგანდა. დაცინვაც სანწყენად არ ურჩებოდა ამ თავისი ცოლებისაგან და ყოველივე ხუმრობას სიამოვნებითაც ისმენდა. გარდა იმისა, რომ აქაურობა იზიდავდა მას თავისი კეთილშობილური შეხედულებით, რომ ამითი კმაყოფილდებოდა მისი წოდებრივი გრძნობა და თავმოყვარეობა, მის თავში ისეთი აზრი გრიალებდა ამ ბოლო ხანებში, რომლის აღსრულებითაც იგი სამუდამოდ დაუახლოვდებოდა ამ ოჯახსაც და სიკვდილამდის არ განშორდებოდა თავის ძვირფასს საყვარელს ნინოს, ეს აზრი იყო — ნინოს სარძლოდ აჩემება და სონიამ კიდევაც

ორჯერ-სამჯერ მისწერა ამაზე დედამისს და ურჩევდა, ყოველივე ღონე ელონათ და ბეგლართან ამის შესახებ მოელაპარაკნათ. საქმე მით უფრო ადვილად მოსახერხებელი უნდა ყოფილიყო, მისი აზრით, რომ ბეგლარსაც გაცნობილი ჰყავდა ქალიშვილი, როცა იგი ერთხელ დის სანახაგად მოვიდა და, როგორც მაშინ ეცყობოდა, ძლიერ მოეწონა ლამაზი ნინო. ამ აზრს შეხაროდა სონია და მოუთმენლად მოელოდა ამის აღსრულების დღის შესწორებას, მანამდე კი, რამდენადაც შეეძლო, ცდილობდა განუმორებლად ყოფილიყო ამ საყვარელ არსებასთან, რომლის სიახლოვეს ავინყდებოდა თავისი ღარიბი ოჯახი, თავისი დარდებიც, თავმოძაბებრებული მოხუცებული დედამთილიც და ყოველივე უსიამოვნება, რაც ხვდებოდა ამ ახალ ადგილას, სადაც მისი გულის გამხსნელს და გამაღონიერებელს თითქმის ვერას ხედავდა ჯერჯერობით და, შეიძლება, სრულიადაც ვერ დაენახა ვერც შემდეგში.

VIII

ზამთრდებოდა. ფოთოლგაცვივებული, გატივლებული ხეები აღარ მალავდნენ, უფრო გამოაჩინეს დაბალი, პატარ-პატარა ზოგან მერცხლის ბუდეებით ფერდებზე მიკრულ-მიკოსებული სახლები, სახურავებიდან ამომავალი კვამლის შავ ბურთავდადგმული.

დღითი-დღე გაღონიერებული სიცვისაგან უფრო და უფრო იკრუნხებოდა, იკუმებოდა ყველაფერი, სადღაც იპარებოდა და დამალვას ცდილობდა, გარეთ გამოხედვას ერიდებოდა. სულიერი თბილ ბინას აღარ შორდებოდა. სოფელი მინყნარდა, მიილუშა, ცხოვრება თითქოს შესწყდაო. კაცსაც ძვირად თუ დაინახავდა კაცი: ხანდახან თუ გაივლიდა ორღობეში წვივებამდის ფეხტიტველი, ძველებში გამოხვეული სოფლელი, ხან ურმით, ხან ცომრით ზურგზე წისქვილისკენ მიმავალი, როცა ნამეგან ამდგარი ცალახის გამო გზები შეიკვრებოდა ურმისათვის.

ტყვისფერ ცისქვეშ საცოდავად გამოიყურებოდა სიცვისაგან შეშინებული არემარე, მყინავი, ნემსებივით მჩხვლეტავი ცივი ქარი უსიამოვნოდ სისინებდა გათშეკვებული ხის შტოებში.

ვისაც ჯერ კიდევ არ ჰქონდა მთლად მომარაგებული საზამთრო შეშა, ახლა კიდევ შეეძლო თითო-ორილა გზობა მაინც მოეწყო ურმით და თუ სადმე ეგულებოდა მოსაჭრელი რამე, იჩქაროდა მოეგანა სახლში, სანამ თოვლი სრულიად შეუკრავდა ყოველგვარ მისვლა-მოსვლას.

ოციამ კარგა ძალი შეშა ჩამოზიდა საიდანღაც და ჯერ ისევ ზიდავდა. საცოდავი სანახავი

იყო იგი ამ ღროს — ვანუნული, ცალახში ამოთოხნილი, ქედის მაგივრად ძველ ყაბალახით ყურებიანად თავშეხვეული, სიცივისაგან აკანკალებული, სახლში რომ შემოვარდებოდა და თბუნებას დაუნყებდა დაძრულ ხელებს ცეცხლზე, რომელსაც დილიდან საღამომდის უსხდნენ ორივე რძალ-დედამთილი. ცეცხლისაგან შეხურებულ ძველ ტანისამოსს ორთქლი ასდიოდა და ბურში გახვეული ოცია ციბრუგით ცრიალებდა, რომ კარგად გამშრალიყო; წვივებზე შემხმარი ცალახიც სცილდებოდა და იქვე იყრებოდა ცეცხლის პირას მიწაზე. სონია თვალს არიდებდა ამ ღროს ქმარს, მისი თავმომწონეობა მეტისმეტად ილახებოდა, ამ სურათს რომ უყურებდა.

— აწი, შვილო, ხარებიც შემოიყვანე, ჩალა ჩოყყარე და ბარემაც სადილიც ვჭამოთ... მეორე გზობას მერე იზამ... — ეტყოდა ხოლმე ეკვირინე შვილს.

— მაცალე, მაცალე, თუ ღმერთი გწამს! ხელები წამართვა სულ სიცივემ... გვეითობ, ძვლებს გავაგებინებ... თითებს ველარ ვხმარულობ... უცნაური ქარ-ყინვაა დალოცვილი... იმ მთებში მაინც! — მიუგებდა ოცია, რომელიც ცეცხლს ველარ შორდებოდა.

მაშინ ეკვირინე თვით წამოდებოდა, შემოიყვანდა ხარებს სახლში, რადგან სხვა ბინის უქონლობის გამო საქონლისათვის ბაგა აქვე ჰქონდათ მოწყობილი, შემოათრევდა ორიოდე კონა ჩალას და თავის ხელით ჩაუტყვავდა ხოლმე მოძივებულ პირუტყვთ საჭმელს. მერე თავიანთ სადილს უბრუნდებოდა, რომელსაც აქვე სჭამდნენ ცეცხლის პირას, საქონლის ჩალის ხრამუნში და მათი ნეხვით აქოთებულ ჰაერში. რადგან უბუხრო მეორე ოთახში ცეცხლი არ იხთებოდა, — იქ გადამეტებული სიცივე იყო. მაგრამ სადილიც დიდხანს არ გრძელდებოდა, — ლობიოსა და ჭადს ხანგრძლივი შექცევა არ სჭირდებოდა.

დაიწყო თოვა და რამდენიმე დღის განმავლობაში სპეტაკმა თოვლმა მოჰყარა არემარე. სოფლისათვის რომ შეგვედნათ, იტყოდით, თითქოს განგებ ჩაურგავთ აქა-იქ პანანინა ხის კოლოფებიო, ისე მოჩანდნენ სახლები იმ ღრმა თოვლში. ახლა სრულიად მიწყდა ყოველივე მოძრაობა, მისვლა-მოსვლა, შეიკრა მეზობლებშიაც სავალი გზები. ყველანი დაიბუნდნენ თავთავიანთ სახლებში, უსხდნენ ცეცხლს და გარეთ გამოსვლას ერიდებოდნენ. ამგვარ დატყვევებულ-დამწყვდეულ მდგომარეობაში ჩავარდნილ სონიას სული უწუხდა; მისთვის აუტანელი ხდებოდა ქვეყნიერებასთან ეს დაშორება, თითქოს სადმე უდაბნოში იყო, თითქოს მის გარშემო სხვა სულიერი არაფერს ყოფილიყოს ასეთი მოწყვეტილი და განმარტოებული ცხოვრებით, რომელითაც იძულებული იყო ეცხოვრა. ეკლესიაში წასვლასაც დიდის გასაჭირით ახერხებდა სულმწუხებელი. არ დარიდებია ხანდახან გზის სიძნელეს,

ოღონდ კი ვინმე გარეშე ენახა, ვინმესთვის ხმა გაეცა; მაგრამ აქაც მხოლოდ მამაკაცები თუ იყვნენ, თორემ ქალები ძვირად გამოდიოდნენ.

რაკი ზამთარი დაიწყო, ნინოს ნახვის საშუალება სრულიად დაეკარგა სონიას. ხანდახან გარეშეთაგანი თუ შემოვიდოდა სიცივისაგან მოკრუნხული, ძველ კონკებში შეფუთვნილი ეფროსინე, რომ ოგიასათვის ეთხოვნა წისქვილში წაეღო დასათუქებად მისი ორი-სამი ბათმანი სიმინდი, თორემ ისხდნენ ორივე დედა-შვილი და სონია ცეცხლის პირას, ეფიცებოდნენ და ღროს ამოკლებდნენ ერთმანეთში თავიანთ მოგონებათა გაზიარებით. დღეები მიიზღაზნებოდნენ, მიჰყვებოდნენ ერთმანეთს ერთფეროვნად, განუსხვავებლად, გულის მომკვლელ მოსაწყენისად, განსაკუთრებით მიუჩვეველ ადამიანისათვის, რასაკვირველია. დილით ადრე ადგომა, ცეცხლის დანთება, გასათობად კერიასთან დაჯდომა, ცოცხალი ხნის შემდეგ სადილის თავდარიგი, სადილი, იქვე, როგორც შებინდებოდა, ვახშმის მზადება, ვახშამი და მაშინათვე ძილი; მეორე დღესაც იგივე, მესამესაც; ასე ატარებდნენ კვირებსა და თვეებსაც.

ეკვირინეც და ოგიაც კარგად ხედავდნენ, რარიგად უჭირდა ახალგაზრდა ქალს ამგვარი ცხოვრების აგანა; მათთვის ეს ადვილი წარმოსადგენიც იყო, რადგან იმათაც კი, შიშვეულებსაც, ეძძიმებოდათ ამნაირი მდგომარეობა; რამდენადაც შეეძლოთ, ცდილობდნენ გაერთოთ იგი სხვადასხვა ამბებით სოფლის ცხოვრებიდან, მაგრამ ეს ამბებიც მოსაწყენი ხდებოდნენ და გამართობელ სიცხოველეს ჰკარგავდნენ ამ გულის მომკვლელ ცხოვრებაში, მსმენელის დამძიმებულ გვინში შთაბეჭდილებას ვეღარ სტოვებდნენ.

ამ დაყრუბულებებაში მყოფ ქამუშაძეებს, ერთ დღეს, ის იყო სადილი რომ გაათავეს, უეცრად მოესმათ რაღაც ყვირილი, კივილი და ხმაურობა. ყვირილის ხმა თანდათან მაგულობდა, უფრო და უფრო მკაფიოდ მოისმოდა.

ოცია მივარდა კარებთან და გაიხედა, უნდოდა გაეგო, თუ საიდან მოდიოდა ხმა; იქვე დაყრუბულნი იყვნენ რძალ-დედამთილიც.

— ლევანისასაა ეს ხმა, ან და ომანისას! — წამოიძახა ცოცხალი ხნის შემდეგ ოციამ.

— ბავშვი თუ მოუკვდა ომანს! უსათუოდ!.. კი, კი! უსათუოდ ასე იქნება! — წამოიძახა ეკვირინემ.

— კი, მარა შეცხადებას რომ არ ჰგავს! — თქვა ოციამ. — რაღაც სხვა ამბავია... უცნაური

ამბავი! უყურეთ, უყურეთ!.. ყაბალახი მომე, დედა!.. ნაწილ ერთი, გვევივებ მაინც, რა არის...

— გევი, გევი, შენი ჭირიძე!.. აჰა, შეიხვიე კარგად, ყურებზე არ შეგცივდეს!.. ჩოხა შემოიხვიე კარგად, კარგად... სიცივემ არ შემოგკრას, ცეცხლთან ნაჯდომი ხარ!.. — მისძახოდა ეკვირინე ოციას, რომელმაც თავზე მოიხვია ყაბალახი, ამოიკრა ჩოხის კალთები და, რამდენადაც ესეხებოდა, მუხლებამდის თოვლში აუჩქარა ზევითკენ, თავისი ბიძებისაკენ, საიდანაც ხმა ისმოდა.

ხმაურობა სწორედ ომან ქამუშაძის შვილის გამო იყო ატეხილი. დიდიდან ცუდად შექმნილი ბავშვი, სადილობის ხანს უკანასკნელ მდგომარეობაში ჩავარდა და გამწარებულმა მისმა მშობელმა, სისხლმორეულმა, უცხად დაავლო ხელი უშველებელ კეცს და ერთი დამუქრებით და ქადილით გადავარდა იმისკენ, ვისაც ბრალს სდებდა შვილის სიკვდილის პირზე მიყენებაში.

ეფროსინემ ბედად თვალი მოჰკრა კეცით თოვლში მობაჯატგუნე თავშიშველა, თმაგაბურძგენილ მახლს და მიხვდა, რომ იგი მასთან მორბოდა გაბრაზებული, მიხურა ისევ კარი და შიგნიდან გადარაბა.

— სად დამემალეები, სად? — შორიდან მიაყვირა ომანმა. — სად გამექცევი, შე წყეულო, შე არანშინდავ... შე კუდიანო, უღვთო, ურჯულო, შეჩვენებულო! მოგვალი ეს-ეს არის, ოუშვი... თავი გაანებე ბავშვს, თუ არა, ეს არის გაგათავე, იცოდე! არ გესმის, შენ ეი!.. ეი! — საზარელი ხმით შეჰყვირა გამხეცებულმა კაცმა სახლთან რომ მივიდა და, რაც ღონე ჰქონდა, კარებს დაუშინა კეცი. — ურჯულო!.. ურჯულო! ოუშვი-მეთქი, ნუ მიკლავ შვილს, ნუ მიკლავ შვილს, მითქვამს შენთვის! თავი გაანებე, თვარა ეს არის გაგაცხებინე სული!.. ეი, ეი! მალე, მალე, მალე! — და ამ თავბარდამცემ ღრიალთან იგი ისევ უმონყალოდ სცემდა კეცს, რომ ჩამეტვრია კარები და ხელში ეგლო მისი გამამწარებელი დედაკაცი.

შიგნიდან არავითარი ხმა არ ისმოდა, თითქოს სახლში არავინ იყო. ომანი ისევ ღრიალებდა უცნაური ხმით, ისევ ცდილობდა კარების ჩამტვრევას. მოირბინა მისმა ორმა ქალიშვილმაც და მამასთან ერთად ახლა ესენიც გაჰკიოდნენ კარებთან და უყვიროდნენ ეფროსინეს, რომ მომაკვდავი ბავშვი აეშვა და სიცოცხლე დაებრუნებინა მისთვის.

ხმაურობაზე მოირბინა ორიოდე გლეხმაც, რომელნიც შეეცადნენ ომანის დანყნარებას, მაგრამ ვერაფერი გააწყვეს ვერც კაცთან და ვერც ქალებთან.

— მოითმინე, ომან, მოითმინე ღვთის გულისათვის! — ეხვეწებოდნენ და აწყნარებდნენ გაათვრებულ ომანს გლეხები.

— გარეთ გამოეთრეს მაგ კუდიანი! თვალთ დამენახოს მაგ ურჯულო, თვალთ დამენახოს!

— ოუშვას, ოუშვას, კონია ოუშვას!.. ნუ კლავს! — ჰყვიროდნენ ქალიშვილები.

— რა ვუქენით საამისო მაგ არანმინდას, ასე კბილი რომ ჩაასვა სანყალ ბავშვს?! ლაპარაკი ვის არ მოსვლია მეზობლობაში?! მოვკლავ, მოვკლავ, ამ ნუთში მოვკლავ, ჩემს ცოდვაში თუ ვის ნუ იდგამს!.. სად მემალეხა? სად მემალეხა მაგ დანყველილი, სად?.. სად?.. სა-ა-ააა! — და ომანმა ისევ დაუშინა კეტი კარებს, ისე რომ ფიცრების ნაგვეები აქეთ-იქით იფინებოდა.

ამ დროს ოგიამაც მოასწრო. რა თვალი მოჰკრა, რაც ლევანის კარებთან ხდებოდა, იგი გამოიქცა, რამდენადაც შეიძლო გამოჩქარება თოვლში, მოვარდა გადმოხურულში და ბიძას მიაძახა მწყრალად:

— რა ამბავია?! რას შერებით ამას, ხომ არ გადარეულხარ, ხომ არ გაგიყვებულხართ, მითხარით ერთი?.. — მისნი-მოსნია ქალიშვილები და მიეფარა კარებს.

— იქით!.. იქით!.. ჩამომეცალე! — შეჰყვირა ომანმა. — იქით, თვარა შენც მიგატყულებ მანდვე... გამეცალე!.. მითქვამს შენთვის!

— სად გაგეცალო?.. ადამიანს მოკვლას უპირობ და გაგეცალო?..

— თავი გამანებე-მეთქი!.. თავი, თავი!

მაგრამ ოგია ეცა ხელში და კეტის წართმევა მოინდომა. მაშინ ქალიშვილები მიაფრინდნენ მას; რამდენიმე გლეხი ჩაერია ამათში და მოინდომეს ომანის დახელცა-რიელება. შეიქმნა ერთი ყვირილი, ჭიგლიგი.

— ეფროსინე, ეფროსინე! — მივიდა კარებთან მოხუცებული გლეხი. — გამოიხედე ერთი... ერთი სიტყვა მაინც თქვი, დალოცვილო, კაცი დაამშვიდო ეგებ! არ გესმის?! ნუ გეშინია, აგერ ვართ ამდენი ხალხი!..

რამდენიმე განმეორების შემდეგ, რომლის განმავლობაში დანარჩენები ისევ ომანთან

ჯივლივში იყვნენ, კარი გაიღო და გამოჩნდა მინისტერ გადაკრული ეფროსინე.

— რა გინდათ?! — გადმოიძახა ერთი წელში გამართულმა, ღონისძიებულმა ლევანმა. — რა გინდათ?! — შეუყვარა წყნარად და, მეტის ჯავრისაგან ათრთოლებული, სიციხვას რომ ვეღარ ახერხებდა, შერჩა ერთ ადგილას გაქვავებულივით.

— გამიშვით! — დაიღრიალა ომანმა. — გამიშვით, დამალევივით მაგის სისხლი... მაგისი!.. ნუ მიკლავ, შე არანძინდავ, შეილს, ნუ, ნუ, არ გესმის, შე უღვთო?! ა, არა?! — მიაყვარა მებრძოლმა ომანმა, რომელსაც ვერას გზით ვერ მოუხერხეს ხელიდან კეტის გამოგლეჯა. ქალიშვილებმაც მონდომეს კარებისაკენ განევა, რომ სცემოდნენ ეფროსინეს, მაგრამ ორმა გლეხმა გზა გადაუღობა მათ, აღარ მიუშვეს და ისინი შორიდან ქაქანებდნენ.

— გაანებე თავი, ეფროსინე... თუ მართლა შენგან არის, შენი მიზეზითაა ის ბავშვი, მიუტოვე, აბატიე, ნუ ჩადგამ ფეხს ცოდვაში... რაც არ უნდა იყვეს, თქვენი სისხლ-ხორცი მაინც!.. — მიმართა მოხუცებულმა გლეხმა.

— მომკალით, მომკალით ახლავე!.. — შეჰყვარა ეფროსინემ.

— გაანთავისუფლე!.. იმხელა ოჯახს ორი ვაჟის მეტი არ ჰყავს!.. მუშა ხელს ნუ მოაკლავ, ეფროსინე!.. თუ შენითაა... ოუშვი!

— ოუშვი, ეფროსინე, თუ რამე შენგანაა! ნუ შერები მაგას! — მიაძახა კიდევ ერთმა-ორმა გლეხმა.

ეფროსინემ გადმოაბიჯა ზღურბლზე, აღაპყრო ხელები მაღლა ზეცისკენ და გამწარებით შესძახა:

— შენ მოჰკითხე, შენ მოჰკითხე, ჩემო გამჩენო, პასუხი, შენ მოჰკითხე პასუხი, ვინც მე ათასნაირ უბედურებასა და უცნაურობას მახვევდეს და მიგონებდეს, შენ მოჰკითხე!..

ღაღადი არ გაეთავებინა მას, რომ ებოში ღობიდან გადმოხტა პატარა გოგო, რომელიც თოვლში ეფლობოდა და თან გაჰკიოდა:

— მამა, კონია მოკვდა, კონია მოკვდა... მამა! მოკვდა კონია!..

ამის გაგონებაზე ერთი წუთით ყოველივე მიწყნარდა, მიყუჩდა.

— მოკვლა კონია, მამა! — ნამოიძახა თოვლიდან ნამომდგარმა გოგომ. ქალიშვილებმა ერთი უცნაური ხმით შეკვივლეს და ომანიც შეინძრა ისეთი ღონით, რომ ყველანი აქეთ-იქით მიჰყარ-მოჰყარა და ეფროსინესკენ ისკუბა.

ამ უკანასკნელმა გაქცევა დააბირა, შევარდა თოვლში, მაგრამ ცალკე თოვლი არ უშვებდა, ცალკე კაბაც ეხვეოდა ფეხებში; ათიოდე ნაბიჯი კი მოასწრო გადაედგა, რომ იქვე ჩაიკეცა, წაიქცა, და ამავე დროს მინეულ ვაბოროტებულ, გაათურებულ ომანისგან მოქნეული კეტი მარჯვენა ბეჭზე მძიმედ დაეშვა. ერთი კი შესწივლა საცოდავმა და თავი ჩაჰყო თოვლში.

— მოჰკლა, მოჰკლა! — ერთხმად ნამოიკვივლეს ეკვირინემ და სონიამ, რომელთაც გულმა ვეღარ მოუთმინათ ოციას დაბრუნებამდის ამბის გაუგებლობა, ხმაურობას ამოჰყენენ და ის იყო ლეევანის ეზოში შემოვიდნენ.

ომანმა კიდევ მოიქნია კეტი, უნდოდა მეორედ დაერცყა გრძნობამიხდილი მოხუცებული-სათვის და კიდევაც უსათუოდ იქვე გაათავებდა, რომ ისევ ოციას არ ემარჯვნა და ხელებში არ სცემოდა ბიძას და ორი გლეხის დახმარებით არ წაერთმია კეტი მისთვის.

ახლა ომანმა დაინყო ყვირილი და გინება უშვერი სიციყვებით; ისევ იმუქრებოდა და თან სტიროდა შვილს ცხარე ცრემლებით; ქალიშვილები ქაქანით და მოთქმით გაემართნენ ეზოდან. ცოცხალმკვდარი ეფროსინე ამოიღეს თოვლიდან და წაიღეს სახლისაკენ.

— ომან, სულის წანყმენდა მოინდომე?! ღმერთის აღარ გეშინია?! — მივიდა ომანთან ეკვირინე.

— სანყალი ბიცოლა! — გირილში ამოსკდა გულიდან სონიას.

— მაგია სანყალი, მაგ შეჩვენებული?! — დაიყვირა ომანმა. — მაგია სანყალი?! ოჰმე, ოჰმე... ცოცხალია კიდევ? ვერ მოუვალი, ვერა? მაგ უნდა შეიბრალოს ქრისტიანმა?! რა მიქნა, რა მიქნა?! ვაიმე, შვილო, შვილო, შენი ჭირიმე! შენ რა აწყენიე, შე უბედურო, შენგნით რა შეხვდა, რომ ასე მოვისპო დღე!.. ნამოდი, ნამოდი, შენი ჭირიმე... რა შვილს გამომათხოვა, რა საიმედო შვილს გამაშორა მაგ ურჯულომ, მაგან!.. სად წამივა, რითი გადამიჩნება, სით აპირობს გაქცევას, სით?! — მან მოჰკიდა ხელი სონიას და გასწია თავისი სახლისკენ.

შესაბრალისი შესახედავი იყო ეს მართლა დათვის მსგავსი უშველებელი კაცი,

ბავშვივით რომ ღრიალებდა და მოსთქვამდა. სონია მორჩილად მიჰყვებოდა; უკან

ეკვირინეც მისდევდა და რამდენიმე გლეხთაგანაც. ოცია და ორიოდე სხვა ეფროსინესთან დარჩნენ.

ომანის სახლიდან ერთი ღრიალი მოისმოდა. ამათ მისვლაზე ღრიალმა უფრო იმატა.

ცეცხლის პირას სკამ-ლოგინზე მდებარე ახლად მიცვალებულ ათი-თორმეტი წლის ბავშვს გარს შემოსეოდნენ დედა და დები და გულშემზარი ხმით დაჰკვიდნენ და დასწიოდნენ თავზე. ამათ ზრიალს ახლად მოსულების გირილიც შეემატა.

— ადექი, ადექი, შვილო!.. შენი ჯერეთ გაუცნობელი რძალი მოგივიდა, ხმა გეეცი, შე უბედურო! ხმა გეეცი, შვილო!.. ვაიმე, ვაიმე, ვაიმე, აღარათფერი ესმის, აღარათფერი! — შეჰყვირა გამწარებულმა დედამ და თავს ურცყამდა გაცივებულ გვამს.

სონიამაც და ეკვირინემაც მიუტირეს ჭირისუფალთ, ცოტა ხანს დარჩნენ და შინისკენ გაბრუნდნენ. გზაში კიდევ კარგა ხანს ესმოდათ გირილის ხმა.

— რა საცოდავად ყოფილა, ბეჩა, ეს უბედური ომანი! — მისდა უნებურად წამოიძახა სონიამ.

— საცოდავად არიან, აბა!.. მარა მაინც არ წყნარდებიან, ყოველთვის ერთს შფოთსა და უბედურებაში არიან. ვერათფერმა ვერ დაამშვიდა... ვერც სილარიბემ და ვერც სილატაკემ. ისევ ეგებ სიმდიდრეში შევლებოდათ რამე, მარა მდიდარი არც წინათ ყოფილან და აწი რალა უბედურობამ უნდა გაამდიდროს!..

ეს დაცინვასავით ნათქვამი ეკვირინესაგან უსიამოვნოდ მოხვდა სონიას გულზე და ლაპარაკი ეფროსინეზე გადაიტანა.

— ამ უბედურ ბიცოლა ეფროსინეს რალას ერჩოდნენ, მისი რა ბრალია, საწყლის? რა შეუძლია საცოდავს, რომ მისით ან მოკვდეს ან გაცოცხლდეს ადამიანი!.. ღმერთო ჩემო, ეს უგუნურობაა, მეგი არათფერი! — თქვა გულაჩვილებულმა სონიამ.

— ვინ იცის, შვილო, ვინ იცის!.. რავარც კი არ გითხარი, ათასწაირ უბედურებას სწამებენ მაგ შავდღებზე გაჩენილს და მაგ კერპი, გაუტყეხელი, მაინც არათფერს არ ერიდება და არ იშლის... მაინც მკითხაობს, რალაც წამლებს არიგებს. ვის რას არ ელაპარაკება, რითი არ აშინებს ზოგიერთებს. შეიძლება ყველაფერი ცუდი იყოს, განგებ სჩადიოდეს, რომ ხან რამე იშოვოს, ხან ვინმე შეაშინოს და მორიდებაში იყოლიოს. საწყენი მისთვის ვერავის

გაუბედურია... შეიძლება ასედაც იყოს, მარა მთლად სოფელს ასე აქვს ჩაგონებული მაგისი ამბავი, რომ ველარაგის ათქმევინებ, თუ ყველაფერი, რასაც კი მაგაზე ამბობენ, მართალი არაა... თავისთავს დააბრალოს... ხომ ნახე, რა ღლე დააყენეს? ყველაფერი თავისთავს დააბრალოს! შენ კარგად მყავდე და მაგათ თავი უტეხიათ, ერთმანეთიც ამოუნყვევით... წყლებიან ხომ მაინც! ღმერთო, ნუ მიწყენ და იმ ბავშვის სიკვდილი, კაცმა რომ თქვას, მადლიცაა — რა ცხოვრება მოელოდა სანყალს, რომ გაზრდილიყო... იმდენ სულში, რაც იმ ოჯახშია, რა უნდა რგებოდა მას, რა შეხვედებოდა სანილოში? მადლიცაა, ცხონდა ჩემი სული, მადლიცაა, რომ ასე უმანკოდ გაშორდა ამ სოფელს — სასუფეველი მაინც არ დაეკარგება მის ანგელოზად წასულ სულს, თვარა, რომ დაცლოდა და გაზრდილიყო, ვინ იცის, რა გზას დაადგებოდა... სიღარიბე და შიმშილი კუჭს გოუხურებდა... ცოცხალი ამის მაგალითი ახლა ჩვენში?!

სონია, რომელიც ძლივს ადგამდა ფეხს თოვლში და სიცივისაგან კანკალებდა, ეკვირინეს ამგვარმა ლაპარაკმა სრულიად მოლაღა, მოქანცა და განძრევის ღონე წაართვა;

გულდაღონებულმა სიარული ველარ შეიძლო და ბოლოს კიდევაც შედგა და ერთი ღრმად ამოისუნთქა... ამ მოხუცებული ქალის წინდაუხედავი ლაპარაკი, მისგან ამ ბოლოს ნათქვამი ახალგაზრდა ქალს საკუთარ მდგომარეობას აგონებდა და მისი შეხედულებით, მისი დაკვირვებით ეს მდგომარეობა ბევრით ვერაფრით განირჩეოდა სხვების მდგომარეობისაგან, რომელზედაც ისე უყვარდა შებრალებით ლაპარაკი ეკვირინეს. სონია თავისთავს ხედავდა იმნაირსავე ყოფაში, რანაირშიც, ეკვირინეს სიტყვიით, მისი ქმრის ნათესავები და მეზობლები იყვნენ; თავზარდაცემული, შიმშილებილი სონია განძრევასაც ველარ ახერხებდა; გონება ეკარგებოდა, სიცივისაგან სხეული უცახცახებდა და გული უნუხდა უნუგემო მომავლის წარმოდგენით. ამგვარ ყოფაში მოუსვენრად იმეორებდა:

„აბა რაღა ვქნა?! რაღა ვქნა?! რაღა ვქნათ, ღმერთო, ღმერთო!“ — მას სრულიად მოესპო განძრევის ღონე.

— გამოიარე, გამოიარე, შენ გენაცვალე!.. გამოიარე, ნულა შეჩერდები, თვარა ეს სიცივე უარესად შეგანუხებს... უიძე, რაღა კანკალობ, შენი ჭირი შემეყაროს! მოერიე თავს და მალე თბილ ცეცხლთან ისევ გამობრუნდები... ნეცავი სულაც არ წამომეყვანე... ვისერი უტეხიათ მაგათ — შენ რა გასარევი ხარ მაგათში, რომ მათი ამბავით თავი შეიწუხო!.. ა, შენ ღვიბიჯე ეს ჭოხი, გზას გაგიადვილებს... ა, შენი ჭირიძე! — და ეკვირინემ, ხელში რომ გრძელი ჭოხი ჰქონდა, სონიას გადასცა.

სითბომ, ცეცხლმა სიცივე დაავინყებინა სონიას, მართალია, მაგრამ წარსული და გაგონილი ზედ დაერთვნენ წინანდელ განაგონს, ნანახ უხალისო სურათებს და ამ კარჩაკეტილი სოფლის ზამთრულ ცხოვრებაში მუდამ მის გონებას ეხვეოდნენ, მასთან განუშორებლად იყვნენ, ესეოდნენ და თითქოს მისი ჟინი სჭირდათო, უცნაურად იმლებოდნენ, იმგვარად უხატავდნენ ყველაფერს, რაც მის გარშემო იყო, რომ მათგან დაჩაგრულს, გული უკვდებოდა და სული ეხუთებოდა. მასში იღვიძებდა შიში აქაური ცხოვრების წინაშე, და ყოველსავე ამას ხელს უწყობდა ეს მოსაწყენი, დამტანჯველი, სოფლის კაცისათვის დამატყვევებელი, კარის ჩამკეტავი, ქვეყანას გამაშორებელი სოფლის ზამთარი, რომელიც არა თუ სონიას, შეჩვეულ ეკვირინეს და ოციასთვისაც ძიმე ასაგანი ხდებოდა, და რომლის ძალე დათავებას თავმობებრებულნი, ცეცხლის პირას გდებულნი, დღე მუდამ ღმერთს შესთხოვდნენ.

IX

როგორც იქნა დასასრული მიეცა სულის შემხუთველ ზამთარსაც. გაზაფხულის დღეებიდანვე შემთბარ ბუნებასთან ერთად იღვიძებდა, სიცოცხლეს უბრუნდებოდა ყოველივე სულდგმული, წელში იმართებოდა ცყვევობისაგან განთავისუფლებული და მხიარულად გამოიყურებოდა. განახლებული ბუნება იმოსებოდა, ირთვებოდა და იკამბებოდა; მაყურებელს გულს უხალისებდა; განაოყრებელი მინა, მზის თბილი სხივების ქვეშ შემშრალი, სამუშაოდ ინვევდა ადამიანს და გულს უვსებდა მომავალი შესაძენის ათასნაიარი იმედით. ეს საერთო გამოფხიზლება, გაფურჩქვნა, სითბო, სინაზე, აგეხილი ჟრიაძული ფრინველთა, მათი ჭიკჭიკი, ეს საყოველთაო სიმხიარულე და ხალისიანობა ადამიანის გულსაც ახალისებდა, იერთებდა მას, ამას წინათ ცყვედ ყოფილს, და თითქოს რაღაცას ჰპირდებოდა მომავალში, ამხნევებდა, თითქოს უკეთეს მომავალს უქადიდა.

გულშეღონიერებული მუშა, შეხალისებული ამ იმედით, სამუშევრისკენ მიეშურებოდა — დროით დაეხნა და დაეთესა.

ოციამაც გაიგანა ყანაში თავისი სახნისი. დილა აღრიანად იგი მისდევდა უკან ხარებს და აღარათფერი ახსოვდა რა ამ თავისი საქმის გარდა, ისე გულმოდგინედ მუშაობდა. მინა რბილი იყო, კარგად იხვნებოდა, სახნისი თითქოს დასცურავდა მინაში, მისრიალებდა და ფშენიდა მინას. ოციას თითქმის ენანებოდა, როცა შემოსწრებული სადამო იძულებულს ხდიდა მუშაობა შეწყვიტა და გადაედო დილაძის. დაღლილი, დაქანცული, ოფლში განურული, ამ დაღალვას მხოლოდ მაშინ გრძნობდა, როცა სახლში ბრუნდებოდა, სადაც მას

ელოდებოდა ადრინა ვახუშტი — ცხელი ჭაღი და ამოლესილი ლობიო, ხშირად უმწვანო, რადგან ბოსტანი ის იყო ითვისებოდა მხოლოდ, და ვახუშტის შემდეგ იქვე ძილი, რომ დილით გათენებამდის ამდგარიყო და განეგრძო თავისი შეწყვეტილი მუშაობა.

მუშაობდა ოცნებით თავდაუზოგავად. სხვებსავით მისი გულიც მხოლოდ იმედით იყო სავსე. მუშა იგი წინათაც კარგი იყო, დაუბარებელი, მაგრამ ახლა აორკეცებდა თავის გამრჯელობას, რადგან თვითონ ხედავდა, რომ ახლა მეტი ეჭირებოდა, მეტი მოთხოვნილება ემატებოდა. მას იმედიც ჰქონდა, რომ გაუძლებოდა ამ შემატებულ საჭიროებას თავისი დაუბარებლობითა და ხელშეუწყებელი მუშაობა-მეცაითობით.

გარემოება ითხოვდა მეტის შექმნას და ოცნა ამას ეძებდა მინაში; ამიგომაც რაც ძალა და ღონე ჰქონდა აწვებოდა სახნისს, რომ ღრმად გადმოებრუნებინა მინა და ამოელო იქიდან თავისი საკეთილდღეო. იმედით სავსე გულიდან ამომავალი ხმით დაღლილ ხარებს ამხნეებდა მაღალი შეძახილით „ხი-ხი-ხიო! გასნი, გასნი!“ ეს მისი ძახილი გადაღმა გადადიოდა და უერთდებოდა მის მეზობლად, მისგვარადვე მომუშავე აზნაურთა და გლეხთა ამგვარსავე შეძახილებს. ამ დროს მას ყველაფერი დაფიქრებული ჰქონდა: თავისი წოდებაც, გვარიშვილობაც, სიამაყეც — იგი იყო მუშა, გულმოდგინე, თავდაუზოგველი მუშა.

და სწორედ ამგვარ მუშაობაში იყო გართული, — სვრელი გაიგანა, ღონივრად ამოჰკვლიდა სახნისი მინიდან, ხარები შემოაბრუნა და მძიმე ხე შემოაგრილა, რომ უკან გამოებრუნებულყო, — როცა ამ დროს ხმა მოესმა: ვიღაც ეძახდა. ოცნამ არ შეაჩერა მუშაობა და მხოლოდ თვალი ქნა იქით, საიდანაც დედამისის ხმა ისმოდა. მაგრამ როცა ეკვირინესთან ერთად სონიაც დაინახა, იგი შეჩერდა ცოცხალი ხმით. მას შერცხვა, რომ ამ სახით უნდა ჩვენებოდა თავის ცოლს.

— ოუშვი, ოუშვი, შვილო, ხარები და სადილი ჭამე. — მიადახა ეკვირინემ ხის ქვეშეიდან, სადაც პანია მოღბე მას კალათი ედგა, რომელშიაც ჩანცობილი იყო სადილი. — არ გესმის?... ოუშვი, ჰო!.. დაჯექი, შვილო! — მიუბრუნდა ახლა იგი რძალს. — ახლავე მოვა... გეყოფა, შვილო ოცნა!

— ახლავე, ახლავე! — მიუგო ოცნამ, რომელმაც ისევე განაგრძო მუშაობა, მიიგანა სვრელი ბოლომდის, ახსნა ხარები, მირეკა ისინი ეკლიან ბურდამდის და მხოლოდ მაშინ წამოვიდა ქალებისაკენ.

— შენ რამ ჩამოგიყვანა?! — ღიმილით უთხრა მან ცოლს, რომლის მიშგერებული

თვლების ქვეშ უხერხულად გრძობდა თავისთავს; ოციას სცხვენოდა, რომ სონია ხედავდა მას პერანგისა და მისი ამხანაგის ამარა, რომ ტიტველი წვივებით ცალახივით აბელილი მინით შეთითხნილს, ხელეხმოსვრილს.

— ჩამოყვევი დედას, — მიუგო სონიამ. მის ხმაში რაღაც გულდანყვეტილობა შეიმჩნეოდა.

— ჩამოვიდა!.. რა საკითხავია... ცოლი აბა არ ინახულებს ქმარს, რომლის წყალობითაც შემოდის ყოველი ნამუშევარი ოჯახში?! რა საკითხავია ეგ?... დაჯექი, დაჯექი, შვილო... საჭმელს ნუ გააცივებ... ჩვენც შენთან ვჭამთ, ჯერ არც ჩვენ გვისადილნია... იამება აქ შენთან, ყანაში, სადილი-მეთქი და იმიტომ აღარ ვაჭამე შინ.

ოციამ ნაიბანა ხელი და, მოშვივებული, დიდი ნატყებით გლეჯდა თბილ ჭადს, ამოუსვამდა ლობიოს, მაღიანად იღებდა პირში დიდ ლუკმას და, მოწყურებული, სცლიდა სტაქანს სტაქანზე წყალმაჭარას. სონია მისჩერებოდა მას და ცოც-ცოცას ჭამდა.

— რაგომ არ ჭამ? — მიმართა ოციამ ცოლს, რაკი შეამჩნია რომ იგი უგუნებოდ ევიდებოდა სადილს. — ჭამე, შე ქალო, არ გშია თუ?

— ვჭამ... რაც შემოიძლია. — მიუგო სონიამ.

— სულ არ იცის ჭამა! — წამოიძახა ეკვირინემ, — არ ვიცი, რა მოუხერხო!.. ჯვარი მკლავს, სხვა არაფერი; რომ გამიხდეს და გამხდარი ნახონ დედამ და ძმამ, რას იტყვიან? რას არ იტყვიან, რას! ჭამე, შენი ჭირიმე, ნუ ჩაგვაგდებ სირცხვილში. ასე ეგონებათ, ვერაფერი ვერ უშოვეს, რომ ეჭმიათო! ეგებ ეს არ გიამება და აბა მითხარი და შენს საამურს გაგიკეთებ... ოღონდ კი ერთი დაგინახო მადა მოსული, სხვა არაფერი მინდა... მე მეგონა, აქ უფრო შეხალისდებოდი, უფრო გამხიარულდებოდი და მაღაც ვაგელვძებოდა, შენ კი... ე! აღარ ვიცი, რა ვიფიქრო! ამას თუ აღარ ჭამს კაცი ამ მწვანებზე, ყანაში, აღარ ვიცი! ასე რომ მგონებოდა, აღარც კი გამოგარონიებდი ამხელა გზას. ეგებ მართლა გზამ დაგლალა და დაგიკარგა მადა? ასე მგონებოდა, ღმერთმანი, არც კი წამოგიყვანდი... გაგახალისებ-თქვა, ვიფიქრე!

გამახალისებელი ვერაფერი დაინახა სონიამ და სწორედ ამის გამო მაღაც დაკარგული ჰქონდა და გულმობარშული იჯდა. გამახალისებელს რას ხედავდა? როგორც იგი თავისი თვალით ხედავდა, ამ წამში, ამ ხანად, მისი ქმარი, სახელად ოცია, გვარად ქამუშაძე, წოდებით აზნაური, იყო ნამდვილი გლეხი, მუშა გლეხი, ყოველი მხრივ ისეთივე გლეხი, როგორც აი

გადაღმა ყანაში მომუშავე მათი მეზობელი პეტრია დინარაძე, სრული მისი მსგავსი, გარდა იმისა, რომ აზნაურიშვილად იწოდებოდა, აზნაურობისათვის სასაცილო ხასიათი ეძლეოდა და თითქმის უფრო ამცირებდა ოციას ამ გარემოებაში. ამას ხედავდა, ამას გრძობდა სონია და შელახული მისი თავმოყვარეობა უცნაურად ამუშავებდა მის გონებას. პირველ დღიდანვე, რაც მან თეხი შემოდგა ამ ოჯახში, ამჩნევდა ამას იგი, მერე თანდათან უფრო რწმუნდებოდა ამაში, რაც უფრო აკვირდებოდა, და დღეს კი, დღეს იგი უფრო თვალსაჩინოდ ხედავდა, რა გარემოებაშიც იყო ჩავარდნილი, ვისთან შეჰყარა ბედმა. თავს დაჩაგრულად გრძობდა და თავის თანდათან გაღვიძებულ თავმოყვარეობას — შელახულად. გულნატკენს ცრემლები ყელში ებჯინებოდა.

გულმოკლული, დაღონებული, გარეგანიებული დაბრუნდა სონია სახლში და თვალწინ მოუშორებლად ედგა მისი ქმარი — გლეხი, ყაზახი გარეგნობით, შეხედულებით, საქციელით, მოქმედებით და შეძლებით... შეძლებითაც.

ეს უკანასკნელი გარემოება დღითი-დღე უფრო თვალსაჩინო ხდებოდა მისთვის. და თუ ქმრის გარეგნობა თავმოყვარეობას უჩაგრავდა, მისი სიღარიბე კი შიშის ზარსა სცემდა, სასონარკვეთილებში აგდებდა, ყოველ ნუგეშს უკარგავდა და თითქოს ჩასჩინებდა, რომ თუ მდგომარეობა ამ მხრივ არ გამოიცვალა, უბედურების მეტი არა მოგველის რაღა მომავალში. ამგვარმა მდგომარეობამ გასაოცრად იმოქმედა ყმანვილ ქალზე, გასაკვირლად გამოაფხიზლა მისი გონება, დაკვირვებულად შეახედვინა მომავლისათვის, გაათვალისწინებინა სანინაო, და აქამდე მოსვენებული სონია მოუსვენრად შეიქნა და თითქმის მებრძოლ ადამიანად გახადა თავის ანწყოსთან.

სონიას გულს უწყალავდა და თანაც აშინებდა ის მომავალი, რომელიც თვალწინ ეხატებოდა. გაჩუმება აღარ შეიძლებოდა. მისი აზრით, მას ხმა უნდა ამოეღო და ქმრისათვის დაენახებინა თავიანთი მდგომარეობა, თუკი იგი თავად ვერ ხედავდა. ეს უსათუოდ საჭირო იყო მათი მომავალი კეთილდღეობისათვის.

სონიამ შეარჩია ისეთი დრო, როცა თავის მდგომარეობით კმაყოფილი ეკვირინე სხვაგან იყო წასული და არ შეუშლიდა ქმართან მოლაპარაკებას. მან გადასწყვიტა, მოელაპარაკა ოციასთან, ეთქვა მისთვის, რომ ებრუნა მათი ცხოვრების გაუმჯობესების საჭიროებისათვის, მათი პატიოსანების დაცვისათვის; მიეღო ყოველივე ღონე, რომ მათი შვილი ყაზახად არ გაზრდილიყო, სამარცხვინოდ არ ჰქონებოდა მიკერებული აზნაურიშვილობის სახელწოდება, აეცილებინა მისთვის გაჭირვება, უკიდურესი გაჭირვება, რომელიც მას უსათუოდ მოელოდა.

მერე ეს საზრუნავები — ერთი ეკოლებათ, ორი ან სამი...

სონია გაცხარებით ელაპარაკებოდა ამას და ეკითხებოდა ქმარს, რას აპირებ, რა აზრს ადგიხარო, რა ღონეს იღონებო.

— ჰო, ჰო, რას აპირობ, რას?... რას უპირობ ამას, აგერ რომ შემოგვემატება?..

ოციას უხაროდა იმის გავონება, რომ მალე მამა შევიქნებო, რომ შვილს დავინახავო, მაგრამ სიამოვნების, სიხარულის ღიმილი მოუსპო ცოლის სიტყვებმა.

— ჰო, რას უპირობ?

— რას უნდა უპირობდე, შე ქალო! — მიუგო მან წყნარად — შენ თვითონ ვერ ატყობ, რომ ის, რაზედაც ახლა ვდგევართ, ჩვენთვის ვერაა სამყოფი? ვერ ატყობ?

— ვატყობ... რაღა არ ვატყობ! — წაილაპარაკა დამნაშავესავეთ ოციამ.

— „ჰოდა, ვინც ჩვენ მოგვეყვება, იმათ რა ცეცხლში უპირობ ჩაგდებას? მე შენ გეკითხები და, ოცია, პასუხი უნდა მომცე ამაზე!“

— არ ვმუშაობ თუ? რომ ვხედავ ყველაფერს, იმიტომ თავს არ ვიზოგავ... თავს აღარ ვიბრალებ... ასე არაა, შენ თავად არ ხედავ ამას, სონია?!

ეს ისეთი უწყინარი და გრძნობიერი კილოთი თქვა ოციამ, რომ სონიას უფრო აუღუღდა გული. რასაკვირველია, იგი ხედავდა ოციას მეცადინეობას, ამჩნევდა, რომ ეს კაცი მიხვედრილია თავის მდგომარეობას, ხედავდა, რომ იგი მართლა თავს არ იზოგავდა, არავითარ მუშაობას არ ერიდებოდა, ოღონდ კი შეეძინა რამ, ხედავდა მის სინდისიანობას და კაცობას და როცა ყოველი ამის მიუხედავად, არა ემატებოდათ რა ოჯახში, თუ არ აკლდებოდათ, მით უფრო ამინებდა მომავალი, მით უფრო აწუხებდა მომავლის წარმოდგენა. აი ახლაც ამგვარად იმოქმედეს ოციას სიტყვებმა მასზე — ოცია თითქოს უნდა დარწმუნებულიყო, რომ ამ ნიადაგზე მათი კეთილდღეობა შეუძლებელი და მოუხერხებელი რამ იყო.

— კიდევ უფრო მეტს ვიმუშავე, თავს შევაკლავ! — გაიმეორა ოციამ იმავე კილოთი.
— უფრო ვეცდები კიდევ!

— რას ეცდები, ოცია? რას შეაკლავ თავს? მაგით რომ არაფერი გამოდის?!

— აბა, სხვა რა ვქნა, შენ გენაცვალე! შენ მითხარი, მირჩიე... მიმხვედრე და ისე გვეირაჯები, ისე მოვიქცევი, მირჩიე!

— მე რა გირჩიო? მე რა გირჩიო, ღმერთო ჩემო! — წამოიძახა სონიამ და გულადულებული იქვე ჩაიკეცა, უღონოდ ჩალო მუხლებში თავი და ცირილი დაიწყო.

პირველ წამში ოტია სახგად დარჩა სონიას ასეთი მოქცევით; შემდეგ გონებადაბნეული მივიდა მასთან, მიუჭდა გვერდით, მოხვია მარჯვენა ხელი, მარცხენათი კი ხელში მოჰკიდა და სიყვარულით სავსე სიგყვებით დაუწყო ხვეწნა, დაძმვიდლიო, გული გაიმაგრეო, აღარ იფიქრო ამგვარებზეო; ჰპირდებოდა, ყოველ ღონეს ვიღონებ და საშველ გზას გამოვნახავო, — გამოვაკეთებ ჩვენს მდგომარეობასო.

— ოღონდ შენ ნუ მოიქცევი აგრე... შენ ნუ შემხედვიებ, რომ სატირლად გაქვს ჩემს ოჯახში ფეხის შემოდგმა, ჩემთან ცხოვრება... ყველაფერს ვცდი... ყველაფერს ვიღონებ... თავს გვეიტებავ და საცხა იქნება, მოვნახავ სახირო გზას... რაც რომ დამემართოს... ოღონდ შენ ნუ წუხარ... ჯერჯერობით მაცალე, მადროვე კი... შენი ჭირიმე, ჩემო სონია, ჩემო! მართალია, ღარიბი კაცი ვარ... მოგყუებული დარჩი ჩემით... მაგრამ ენდვე ჩემს კაცობას, ჩემს პატიოსნებას... რითაც იქნება, კი მოვნახავ გზას უკეთეს ცხოვრებისაკენ... ღმერთი მონყალეა, არ დაგვაგდებს, სულ არ მოგვიძულებს... რაგა დევიჯერო!... ვიქონიოთ მისი იმედი... კი, ჩემო სონია, კი, კი! ჩვენი შვილები ღმერთმა ნუ აცხოვროს ისე, როგორც ჩვენ ვცხოვრობთ. რაღა კაცი ვიქნები მაშინ! არა, არა, შენ არ მომიკვდე, შენ!

— და მან გადაუწია პირზე მიფარებული ხელი და სიყვარულით აკოცა სახეზე, ჯერ მოუხერხებლად, გაუბედავად, რადგან ეს პირველად იყო, რომ იგი ესიყვარულებოდა ქალს, პირველად ეალერსებოდა თავის ცოლს.

ოტიამ თითქოს დაუძმვიდა გული ცოლს, თუ სამუდამოდ არა, ღროებით მაინც; დააიმედა, მაგრამ თვითონ კი ამ დღიდან ძალიან შეფიქრებული შეიქნა. რაც ცოლისაგან მან გაიგონა, თავადაც ხედავდა, მაგრამ რადგან ხმამაღლა არ იყო გამოთქმული, ოტია თავს არიდებდა. ახლა კი საქმე და მდგომარეობა იცვლებოდა, აღარ იფარებოდა მათი ამბავი, მოსაფიქრებელი ხდებოდა და საჭირო იყო ღონისძიების მიღება.

ოტია ხარობდა, რომ რამდენიმე თვის შემდეგ შვილს დაინახავდა, მაგრამ თან ისიც ახსოვდა, რა ლაპარაკი ჰქონდა ცოლთან და რა უთხრა სონიას. ის ახლა ცდილობდა გაემართლებინა თავისი დანაპირები — ოჯახის შემმაგი გზა ეპოვნა, გამაუმჯობესებელი,

— ღა რომ ვერას ახერხებღა, ვერას იგონებღა, მოხუცებულ ღედასთან ღაღონებულ ი ამბობღა:

— რა მოვაგვარო, რას მოვეკიღო, არ ვიცი... აწი ხომ უფრო მეტი ღაგვჭირღება ყვეღაფერი...

შვილიშვილის მოლოღინით გულმხიარული ეკვირინე ამხწევებღა შვილს:

— ღმერთი მოგცემს, შვილო, ღმერთი მოგცემს! თავის გაჩენილს თავის ლუკმას გაუჩენს კიღეც. რაზე წუხარ, შენი ჭირიმე! გულგახსნიღად იყავი. ღმერთი მოგცემს ყვეღაფერს! ყვეღაფერი გვექწება... ბევრიც გვექწება... ბარე ათი ღეღალი მყავს ღამჭღარი; ისე რაუვა გაოხრღების, რომ ერთი ასი ფრთა მახწც არ გაზარღონ... ბაგიც ოთხი ზის, ათ-ათი კვერცხი უღევთ. ინღორია სამი... გულმაგრად იყავი!.. ღვთის წყაღობით არაფერში არ შვერცხვებით ღა უკლებღად ვიქწებით. კი, შვილო, კი!..

ასე აიმეღებღა მოხუცებულ ი ეკვირინე ოღიას, მაგრამ უკანასკნელი ხეღავღა, რომ ეგ ის არ იყო; ქათამ-ინღორით შვიღების მომავაღს არა თუ უზრუნვეღს ვერ ყოფღა, ერთ წელსაც ვერ გაუძღებღა. საჭირო იყო სხვა რამე საშუაღება, უფრო საიმეღო, უფრო საფუძღლიანი, იმისთანა, რომეღზე ღანღობაც შეეძღლო.

ბევრი ფიქრისა ღა მოსაზრების შემეღეგ ოღია იმაზე შეჩერღა, რომ თავისი შვილი მოენათვლინებინა მათივე სოფლის მცხოვრებ მღიღარ გლეხ სვიმონ სამაღაძისათვის. ოღიას აზრით, ეს პატივისცემა აზნაურისაგან გლეხისათვის მოვალეობად გაღაიქცეოღა, ნათლული-სათვის ეზრუნა ღა არ მოაკლებღა, უსათუოდ, თავის სიცოცხლეში თავის ღონიერ ლუკმიღან შეწვენას.

რასაკვირვეღია, სათაკილო იყო აზნაურისათვის თავის შვილის ყაზახის ხელში მოსანათლავად ჩავორება, მაგრამ აქ აზგარიში იყო ღა საფუძღლიანი აზგარიშიც. ამასთანვე ოღია მით უფრო ჩერღებღა ამ მოსაზრებაზე, რომ ამ ბოლო ხანს ამგვარი მაგალითი არა ერთი ღა ორი ყოფიღა, სწორედ იმავე განზრახვით, რაც ამასაც ჰქონღა. საჭირო იყო მხოლოდ სონიას ღათანხმება ამაზე.

X

სონიას ვაჟი ეყოლა. ეკვირინე იმ ზომამდის იყო გახარებული, რომ თავის ხელით დასცალა ორჯერ თუ სამჯერ ოციას დაუხანგებული ძველებური დამბახა, რაზედაც შეშინებულმა პელაგიამ, რომელიც შვილის მორჩენაზე დასასწრებლად იყო მოსული, კიდევაც უთხრა მძახალს:

— არათუერი მოინიოთ, ბატონო ეკვირინე!.. არ გასკდეს მაგ დალოცვილი!

— აწი რას ღვევებ ჩემს თავს... მაგას ენაცვალა მისი ბებია, რაკი მაგ ჩემი თვალით ღვევინახე, აწი რაც რომ დამემართოს, არათურად არ მივიძინე!.. აბა ერთი კიდევ, ერთი კიდევ გამიტენე... ჩემი ხელით ვისროლო!.. აბა, ქვეყანამ არ გევიგოს, რომ პანანინა ქამუშაძე ქვეყნად ღებდა?! მაგას კი ენაცვალა მთელი ქვეყნიერება, მაგას! — და სიხარულისაგან გარეგინებულმა ეკვირინემ არც კი აცალა ოციას ხერიანად გატენა დამბახისა, ხელიდან გამოთხლიშა და აივანზე გამოსვლისთანავე დასცალა.

— შეიგყონ, ყველამ შეიგყოს ოციას შვილის მობრძანება! — წამოიძახა მან ამაყად. ოციაც მეტად გახარებული იყო ვაჟის შეძენით, მაგრამ ამასთანავე იმას ფიქრობდა, თუ როგორ გამოეცხადებინა თავისი ნათქვამები სონიასთვის. რამდენიმე ხნის შემდეგ ბავშვის ნათლობაზედაც ჩამოვარდა სიცივა, რადგანაც პელაგიას ეჩქარებოდა თავის სახლისკენ. ერთხმად ნახსენები იყო ბიაშვილი, მაგრამ რადგან ერთი ნათლია ეცოტავებოდა ეკვირინეს, მეორეზე შეიქნა რჩევა. ამით ისარგებლა ოციამ და ღედას გადაულაპარაკა, რაც გულში ჰქონდა იმის შესახებ. სამადაძის ხსენებაზე თავდაპირველად ეკვირინემ ტუჩები მოკუმა და ხელები გადაშალა, მაგრამ მალე დაეთანხმა შვილს. მალე დარწმუნდა, რომ ეგ კარგი მონათქვამი იყო: მისი აზრითაც ამ ნათლიაში მისი შვილიშვილი, რასაკვირველია, თავის მოსამსახურეს იშოვიდა მხოლოდ.

— უთხარი სონიას... შენებურად მოუყევი... შენ ადვილად დაატერებ... მე ლაპარაკი არ შემიძლია და ვერც კი გავაგებინებ კარგად... მოელაპარაკე! — სთხოვა ოციამ ღედას.

სონია კინალამ გაღირია, როცა ღედამთილისაგან სამადაძის ნათლიობა გაიგონა.

— ამათ უყურე, ამათ უყურე!.. შენი ჭირიმე!.. ესლა მაკლია, რომ ყაზახს მოვაკიდინო ხელი შვილისათვის?! ღმერთო ჩემო, რას მოვესწარი ამას, რას, რას?! ღედა, უთხარი რამე, ნუ გვარცხვენენ, ნუ ოხრობენ... საბოლოოდ ნუ მუდრეგდებიან!.. მიშველე, შენ გენაცვალე!

პელაგისაც ეწყინა და სონიას შეჰპირდა, რომ ამის შესახებ მოილაპარაკებდა ეკვირინესთან და ოციასთანაც.

— ყაზახი ქვია, თქვენ გენაცვალეთ, თვარა რომელი აზნოური გოუტოლდება, ჩემო ბატონო! — მიუგო ეკვირინემ, როცა პელაგიამ ამ საგნის თაობაზე სიციყვა ჩამოუგდო. — მდიდარი, თქვენი ჭირი შემეყაროს, ზრდილობიანი, ისეთი შეხედულობა აქვს, თავადიშვილი გეგონებათ, უბრალო კი არა, ჩემო ბატონო! ჩვენ არათვერი მოგვაკლდება ამ მირონობით და ჩემს პატარა ბიჭუნის კი მოსამსახურედ გოუხდება... თავმოსანონად ექნება, რომ აზნოური-შვილი ნათლული მყავსო და, რასაც დაასაქმებ, ყველაფერს იმნამსვე გაგიკეთებს. ეს ხერხია, ჩემო სინათლე, და პატიოსან ადგილას ვერც კი ვერავინ გეიგებს, თუ ყაზახს ეკიდა ფეხში ხელი მონათვლაზე... შენც არ მომიკუდე!.. მოსახსენებლად მეორე ნათლია ეყოლება, და ამ მოსამსახურეს კი ნუ დოუკარგავთ ჩვენს ანგელოზს!

პელაგიამ არ დაინუნა ეს აზრი; იგიც მიემხრო ქამუშაძეებს და ამათთან ერთად მეცადინებდა სონიაც დაეყოლებინა, შეეჭერებინა, რომ ბავშვისათვის გამოსადეგი იქნებოდა სამადაძის ნათლიად ყოლა. სონია თუმცა ძლიერ უარობდა, რადგან ამაში ხედავდა შვილის ღირსების დამცირებას, დაბადებისთანავე მისი პატიოსნების შელახვას, მაგრამ დედისა და დედამთილის შეჭერებამ, როგორც იქნა, მის წინააღმდეგობასაც ბოლო მოუღო. დათანხმდა იგიც ბოლოს. ოციას ძლიერ უხაროდა; მას სწამდა, რომ შვილს ამ თავიდანვე კარგად გაუძღვა, ისე თუ ასე მოჭირნახულე მოუპოვა მისივე მახლობლად. ამავე დროს კი სონიას გული ნაღვლით ევსებოდა, რადგან ფიქრობდა, რომ ის დახმარება, რომელიც გლეხმა სამადაძემ ჩვენს შვილს უნდა გაუნდოს, ჩვენი თავის დამცირებით უნდა შევიძინოთო, რომ რამე რიგათ აეცილებინა ეს თავის დამცირება, მან საბოლოოდ ბიაშვილზე მიიგანა სიციყვა.

— თქვენ კი გადასწყვიტეთ, მაგრამ ეგებ იმ კაცმა არ ისურვოს სამადაძესთან ერთად ბავშვის მონათვლა. ჯერ ჰკითხეთ იმ კაცს! — თქვა სონიამ.

მაგრამ მისი იმედი ფუჭი გამოდგა. როცა პორფირის დაეკითხნენ ამის შესახებ, უთხრეს, რომ სამადაძე მდიდარი, შეძლებული გლეხთაგანიაო, მან რიხიანად წამოიძახა:

— დიდი სიამოვნებით! ნეგავი მეც მომნათლავდეს ის ოჯახდაქცეული, თუკი მართლა მდიდარია! ცოცა რამეს მაინც გამორჩებოდა კაცი!

ბიაშვილმა არა თუ იწყინა წინადადება, პირიქით, მას კიდევაც გუნებაში ესიამოვნა, რადგან მისი გამჭრიახი გონება ეუბნებოდა, რომ მდიდარ ყაზახთან ამ დაახლოებით მას

შეეძლო კიდევ თავისებურად ესარგებლნა.

თავი რომ არ შეერცხვინათ არც მოყვრებთან და არც მეზობლებთან, ნათვლა სამაგალითო გადაიხადეს. რადგან ბევრი ჰყავდათ დაპატიჟებულნი და მათ სახლში დატევა ყოველად მოუხერხებელი იქნებოდა, ამის გამო ეზოში გააკეთეს პატარა თანხატური, რომლისკენ სიამოვნებით გამოემუხრნენ სტუმრები, გაჭიანურებულ საიდუმლოების აღსრულების შემდეგ ჩია მღვდლისგან, რომელსაც, ალბათ, ამით უნდოდა თავი მოეწონებინა ქალაქელებთან.

— კი არ მოგვკლა ამ უღვთომ! — წამოიძახა სერაპიონ გორდელაძემ, რომელიც ერია სტუმრებში. — რა ღროს ამდენი ბურტყულია, ნერწყვი მიშრება, ათასი რამე სხვადასხვანაირი საჭმელი მომელის ამ ჩვენი კურთხეული მასპინძლისაგან დამზადებული!.. დამაჭინე, შენ გენაცვალე, ოცია ჩემო... თუ შეიძლებოდა მღვდელთან ახლოს — ვიცი, კაი-კაი ნაჭრები მიუვა; თავს რაღა შეირცხვენს, მეც არ მარგოს რამე თავის

ულუფისაგან!.. შენ არ მომიკვდე, სახლში წასაღებად არაფერი დავატოვებინო!

გარშემო იცინოდნენ ამაზე. ოცია, ეკვირინე და ორიოდე ყმაწვილი დაფუსფუსებდნენ, სთხოვდნენ დაბრძანებას სტუმრებს და თან მოჰქონდათ სხვადასხვა ნამზადი.

პორთერი და სამადაძე ერთად დასხდნენ იმ თავისკენ, სადაც ქალები ისხდნენ და მათ შორის ბევლარიც ქველიძის ქალიშვილებთან. ესენი იყვნენ სონიას სურვილით მონვეულნი და იგი განსხვავებული ყურადღებით ექცეოდა მათ.

— შენ აგერ დაბრძანდი, ბესარიონ, სერაპიონთან! — ანიშნა ოციამ თავის ბიძაშვილს, ლევანის შვილს, რომელიც ის იყო, რამოდენიმე დღის წინათ მოსულიყო სახლში იმდენი ხნის გადაკარგვის შემდეგ, მოსულიყო დროებით, რადგანაც სადღაც ადგილი ეშოვა და მსახურობდა.

— მოდი, მოდი, ბიძიკო, ამბავს მაინც მომიყვები. სად ინანნალე ამდენი ხანი! — უთხრა სერაპიონმა. — მარა ამ ხუცესს ნუ დოუნყებ ლაპარაკს, თვარა იმნამსვე დარიგებას დაგინყებს, წირვა უნდა გადაიხადო, რადგან მშვიდობით დაბრუნებულხარო...

— მართლაც სადა ხართ ახლა, ყმაწვილო? — შეეკითხა ბესარიონს მღვდელი. — სამშობლო მოიძულეთ!

— რა ვქნა, ბატონო, აქ წელში გავწყდი, ვერაფერს ვენიე, ახლა ცოცა-ცოცას რაიმეს ვშოულობ... თავი გამომაქვს მაინც.

— თქვენი ძმაც თქვენთან არის?

— არა. ვერ გვეიგე, სადაა ახლა... ამას წინათ კი რკინიგზაზე იყო, ბუტკაში იდგა... ახლა არ ვიცი, გადიყვანეს სადმე, თუ სამსახური გამოიცვალა...

— კაი დაგემართოთ, მარა ოჯახს მაინც არ უნდა ივინყებდეთ, თქვენს სამშობლოს, სალოცავს.

— რაუა ვქნათ, ოჯახმა ველარ დაგვარჩინა...

— კარგია, მამაო, კარგი, სული გიცხონდება! გამაგრდი, ბიძიკო, ახლავე წირვას დაგაკისრებს, არ მოგატყუოს, არ გაბრიყვდეს! მაგათ მიეცეთ ღლეგრძელობა, მაგათ მე კაი საქმე დამმართეს! შემომჩიოდნენ, სალოცავი გყავს დავინყებულო, იმიტომ მიგდის საქმე ცუდათო, არათერი გაბადია, წირვა გადაიხადეო, — ათასად შეიმატებო. დოუუქერე, გადავიხადე წირვა, რაც რომ მქონდა, სულ გამოუტანე. ვინც მენვია, შესვეს-შეთანთქლეს და შენს მგერს ისე შეემატა, რაც მე შევიმატე მერე! უიმისოდაც მუცელს თაყა-თუყი გაჰქონდა, ახლა კანი ხერხემლის ძვალს მიეკრა, ეს საჭმელი რომ ჩეცტეუბნება შუაში და დააცილებს ერთმანეთს! არა, ბიძიკო, შენ შენს საქმეს მისდიე, ამათ სიგყვას ნუ აჰყვები, თვარა ჩვენისთანა ღარიბ აზნოუშილს წირვა ვერაფერს უშველის... მე არ მოგიკვდე!..

— შენ არ მომიკვდე, ღარიბი აზნოუშილი, რატომ?... შევარცხვინე ღარიბი აზნოუშილი, შევარცხვინე, ვინც ღარიბი იყვეს!.. — წამოიძახა იქვე ახლოს მჯდომარე, ხანში შესულმა აზნაურმა, დაცრეცილი ძველი ჩოხითა და ჭუჭყიან ყაბალახით თავზე მობურვილმა, რომელიც დაჯდომისთანავე ისე მიეხალისა ღვინოს, რომ იქვე შეთვრა და რაც ლაპარაკი იყო მის გარშემო, კანტიკუნტად ესმოდა. — შევარცხვინე, ვინც ღარიბი იყვეს! შენ არ მომიკვდე, თქვენს ნიკოლოზს ყოველთვის გამოუღეველად ჰქონებია წულაც და მისი კალოშიც, ყოველთვის გამოუღეველად, გამოუღეველად! — და თანაც პირში იტენიდა ბორბა-ბორბად მოთლილ ხორცის ნაჭრებს.

ამასობაში სუფრის მეორე თავში სიმღერა ისმოდა; ცოლუმბაშად დაყენებული პორთერი გულმოდგინედ აძალეებდა ყველას ღვინოს და იმდენს ეცადა, რომ ერთი ყიჟინი ასტეხა ღვინოში შესულ სტუმრებს შორის. შეზარხოშებული ბეგლარი აღარ ეშვებოდა

ქალიშვილებს, სიმღერას სიმღერაზე ათქმევინებდა და იმ ზომამდის მივიდა, რომ თვითონაც დააპირა სიმღერა ნინოსთან და ოლიკოსთან. პელაგია აღტაცებით შეჰყურებდა თავის ვაჟიშვილს და ერთობ მოსწონდა მის გვერდით მჯდარი ქალიშვილიც.

— უფრო რომ გეცნობ, უფრო მოგეწონება, ისეთი რამეა! ანგელოზია, დედა, ანგელოზი!
— ყურში ჩასჩურჩულებდა სონია დედას.

— ნეტავი კი ისურვებდეს და მაგაზედაც ნაკლები იყვეს, შვილო, ნეტავი კი ისურვებდეს, მაგას ვენაცვალე! ერთობ კი ევლება, ეგებ ღმერთმა ჩაუდვას გუნებაში, ნეტავი მაგას მომასწრობდეს მამა-ბეციერი!

მთვრალეები თანდათან ემატებოდნენ. აცყდა ხმაურობა, ყაყანი; ყველანი აირივნენ. ქალები ადგნენ და ნელ-ნელა ებოს კუთხეში გაეფინენ დაირითა და მუსიკით. ამათკენ გამომართა ბეგლარიც ნინოსთან და ოლიკოსთან ხელიხელ გაყრილი.

— მაზურკა! — წამოიძახა მან, როცა მიუახლოვდა ქალებს. — მაზურკა — და ნინოს ხელი წაავლო მაზურკის სათამაშოდ. — მაზურკა! — მიაძახა მან ქალიშვილს, გარმონიკას რომ აწრიპინებდა.

ქალიშვილმა ვერ გაიგო, რას სთხოვდნენ და შეკითხვის ნიშნად გადახედა მის გვერდით მდგარ ქალებს.

— მაზურკა! — გაიმეორა ბეგლარმა. — მაზურკა დოუკარით! — და რადგან დამკვრელი არაეინ იყო, იგი გახტა წინ, კვინტებით ისროდა ფეხებს და მიათრევედა დარცხვენილ ნინოს, რომელსაც უფრო და უფრო ერეოდა სინითლე პირისახეზე, რადგანაც ესმოდა გარშემო ქალების შეკავებული სიცილი და ფრუტუნი, გამონწვეული მისი კავალერის უცნაური კუნტრუშით.

კარგა ხანს აპროწიალა ბეგლარმა ქალიშვილი, ხან იქით გაარბენინა, ხან აქეთ გამოარბენინა. ნელზე ხელის შემთხვევით რამდენჯერმე შემოაგრილა, ბოლოს ცალი მუხლი მოიდრიკა, თავზე შემოივლო, რამაც ერთი ხითხითი გამოიწვია, მერე კობცად წამოხტა, თავი დაუკრა და თან დაატანა:

— მერსი! მერსი!..

ნინო დარცხვენილად ილიმებოდა, ქალები კი მეტად გაართო ამ ამბის ყურებაში.

ბეგლარმა ისევ ხელი ხელში გაუყარა ნინოს და განშორდა ჯგუფს. ფანჯარებიდან კი ერთი ხმაურობა ისმოდა. — დამთვრალი კაცების ხრინწიანი ხმები, არეული სიმღერა. პორთიერი ჩამჯდარიყო ყმანვილებში და ერთი ამბავი ჰქონდა, აცინებდა, ხან ღვინოს აძალებდა, ხან მათთან მღეროდა, კოცნიდა და ამგვარ თავმდაბლობით შეხალისებული ყმანვილები თავზე ევლებოდნენ და თავიანთ სიყვარულს და პატივისცემას უცხადებდნენ მას.

ღვინისაგან გაბრუნებული მღვდელი, თითქოს ვისმეს დაეჭვებდა, ისე იჯდა უძრავად თავის ადგილზე, ხმასაც ვეღარ იღებდა და ხანდახან თვალებს გადმოაბრიალებდა. სერაპიონი ამ ქვეყანას აღარ იყო: წამომჭეხებულ პირისახეზე ეტყობოდა, რომ ზომამე გაცილებით მეტი დაეღია, მაგრამ მაინც კიდევ სვამდა და კიდევ ჭამდა გაუმადლრად. ოციას ბიძაშვილი, ბესარიონი, უკვე ვიღაცას წალაპარაკებოდა და წვიმზე იყო შემდგარი — ჩხუბის დანყებას ეპირებოდა. „წულა-კალომ გამოუღვევლი“ ნიკოლოზი სტოლზე დამხობილიყო, გონებადაკარგულივით რაღაცას ბურცყულებდა თავისთავად და გონს მოდიოდა მხოლოდ მაშინ, როცა ღვინით საფეხს სასასმოს მიანოდებდნენ და ჩასძახებდნენ, თუ რა სადღეგრძელო ისმებოდა. იგი თავს წამოსწევდა, გამოცლიდა ღვინოს ხმაამოუღებლად და ისევ ჩაემხობოდა ახალ სადღეგრძელომდის.

ნათლია სამადაძე დიდხანს იმაგრებდა თავს და ღვინოს ერიდებოდა, მაგრამ პორთიერი ეცადა და ბოლოს დაათრო; ადგილზე ვეღარ დგებოდა და, ზორბად მოსული ყაზახი, აქეთ-იქით დაბანჯალობდა. ბესარიონმა ის იყო უშოვა თავის გამაჯავრებელს საკბილავი, შეება და ატეხილ ყაყანში მოულოდნელად უნდა ეთხლიშნა მოპირდაპირესათვის, როცა აბანჯალე-ბული სამადაძე შუაში მოექცათ.

— სუთ, სუთ! გაუჩქდით! რა ამბავია? ეი, შენ, ბესარიონ ქამუშაძე, სუთ! — და მან ხელი დაარტყა მხარზე ბესარიონს.

ბესარიონი აინთო.

— განყინა პატივისცემამ, ყაზახო?! — შეუბღვირა მან და მისკენ გამონეულ სამადაძეს ისე ღონივრად წაჰკრა ბლიქვი გულმოსულმა, რომ ეს კაცი საცოდავად დაენარცხა მიწაზე.

დაცემული უცბად წამოაყენეს; ამან იგი თითქოს გამოათხიზნა, ათროთლებული, გაბრაზებული, მთელი სხეულით ცაცხახებდა და თავდაპირველში სიცივის წარმოთქმას ვერ ახერხებდა.

— ყაზახი ვარ! — შეჰყვირა მან, წელში გამართულმა. — ყაზახი ვარ, მარა შენისთანა შემოდგომის აზნოუშვილს კიდევ ვუბოძებარ!.. თუ ძალზე ხარ, მობრძანდი, ახლო მობრძანდი, ისე დაგებუნო, რომ ღობემდისაც ვერ მიგყვეს შენი დამშეული სული!.. შენისთანა შემოდგომის აზნოუშვილების რა მცოდნია?! ძალიან გულზე არაა, ჰმ!

შეიქნა ერთი ყვირილი. ამ „შემოდგომის აზნაურობის“ ხსენებამ ბევრი ააპილპილა.

— გაავდეთ მაგ... გაავდეთ მაგ ქინქლიანი ყაზახი!..

— მაგას ვაყურებიან შემოდგომის აზნაურს!..

— რაც რომ იყვეს, უბრძელ ყაზახს მაინც სჯობია! რაღა ბედავს მაგ მხეცი, მერე სად?

— ყვიროდნენ აქეთ-იქიდან.

გაბრაზებულმა ბესარიონმა იშოვა, მისი აზრით, მარტვე დრო და კაცასავით მიეპარა, ეცა სამადაძეს და წაქცევა მოუნდომა, რომ შემდეგ უფრო გაადვილებოდა მისი ცემა. მაგრამ გლეხმა დროზე შეასწრო თვალი, გაუმაგრდა, დაავლო ხელი და ის იყო შეაგდო მაღლა, რომ ღონიერად მიწაზე დაეხერცენა, როცა გარს შემოესვივნენ, ბესარიონი ხელიდან გამოსტაცეს, შეერთებული ძალით მიანგნენ მონინააღმდეგეს და მუშტები დაუშინეს.

შეიქნა ერთი ჭყვილი, ღრიანცელი; აკვილდნენ ქალები. გამოთხიზლდა მღვდელიც. ძლივს წამოდგა და მოხუბრებისკენ გასწია. დამშვიდება მოინდომა. რალაც შეესმა ნიკოლოზსაც, რომელსაც სერაპიონმა ურჩია ამდენი მოსვენების შემდეგ ძვალ-რბილი გაეძრია სამადაძის წინააღმდეგ „შემოდგომის აზნაურთან“ ხელის გამოღებით. მაგრამ ნიკოლოზი ისევ თავის ადგილას დარჩა და, ღვინისაგან გარეგანიებული, ბრწყინვალად იმეორებდა:

— შევარცხვინე... შევარცხვინე შემოდგომის აზნაურიცა და ყველაც!.. შემოდგომის აზნაური... ყველა... ყველა... შემოდგომის აზნაურიც და ყველა!..

ამავე დროს ამ საერთო არეულობაში ბეგლარს მაგრად ჩაეკიდნა ხელი ნინოსთვის და თითქოს ყველაფერი დაევიწყნა, თითქოს ამ ქვეყნიერებისა არა ესმოდა რა, აღტაცებული სიტყვებით უცხადებდა თავის გრძნობას მის სიტყვებზე შემკრთალ, გათავსიცილებულ ქალს, ბეგლარი იმ ზომამდის მისულიყო, რომ სხვების მოურიდებლად კიდევაც წაეძრო ხელიდან ბეჭედი, ძალათი ნინოსთვის წამოეცმევინა თითზე და ემუდარებოდა, — გამაბედნიერე შენი

სიყვარულით და გამიშუქე ჩემი მომავალი ოჯახი შენის ნაზის სხივებითაო.

— ხომ კი... ხომ კი?... მითხარით... მიპასუხეთ!.. რას გაჩუმებულხართ? ღმერთო ჩემო!..

— ემუდარებოდა ბეგლარი.

— მე რა უნდა გიპასუხოთ? — სიცყვანყვევით მიუგო ათახთახებულმა ყმანვილმა ქალმა.

— არა, თქვენ უარს ვერ მეტყვით... ვერა!.. არა!.. რასაკვირველია, არა!.. — აღტაცებით შესძახა ბეგლარმა.

მათკენ მოდიოდა პელაგია, მოჩხუბართა ცქერით შემკრთალი.

— მოდი აქ! — მიადახა მას ბეგლარმა. — აქ მო...

— შეილო, რომ აღარათფერი ეშველათ!..

— თავი უტეხიათ, რას დავეძებ! მოდი აქ! — ბეგლარმა მოჰკიდა ხელი, მიიყვანა ახლოს, დააყენა ნინოს პირდაპირ და უთხრა: — ხომ მოგნონს, შე სანყალო, ა?! მოგნონს ხომ?!

პელაგია შეიშმუშნა რაღაც სასიხარულო ამბის მოლოდინით.

— ანგელოზია, ანგელოზი! ნეტავი მაგის პაგრონს! — წამოიძახა მან. — ანგელოზია, გენაცვალე!

— შენი მთარველი ანგელოზი... შე სანყალო, ა! — და ბეგლარმა ნინოს ხელი ასწია და დედას აჩვენა ქალიშვილის თითზე წამოცმული მისი ბეჭედი.

პელაგიამ კინაღამ შეჰკივლა სიხარულისაგან.

ნინომ მოინდომა ბეჭდის წაძრობა, ხელის განთავისუფლება, მაგრამ ბეგლარი არ ანებებდა. აქეთ პელაგიამაც ჩაიხუტა გულში და კოცნა დაუპირა, მაგრამ მოაგონდა, რომ გარშემო ბევრი მაყურებელი იყო და ცოცხათი შენედა. ნინოს მაგივრად უცხად ოლიკოს დაუნყო ხვევნა, ალერსიანობა, თითქო ცდილობდა, სხვებს არ შეემჩნიათ და არ გაეგოთ მისი შვილისაგან ნინოს დანიშვნა.

ფანჩატურის იქით კი ისევ ერთი ალიაქოთი იყო, ისევ ჩხუბი და აყალ-მაყალი, ცემა-

ტყევა, ლანძღვა-გინება და ჯოხების ტრიალი.

XI

ბეგლარისაგან ნინოს დანიშნამ ყველაფერი უსიამოვნება დააფინყა სონიას. გადააფინყა ის სანყენი სახელიც, რომელსაც გულმოსული სამადაძე ისე დაურიდებლად იმეორებდა — ეს „შემოდგომის აზნაური“ ტყვიასავით ხვდებოდა გულს, მაგრამ ახლა ამისთვის აღარ ეცალა.

პელაგია თითქმის მინას თებს აღარ აკარებდა, სიხარულისაგან ზეზე დაფრინავდა. სულმა აღარ მოუთმინა და ქველიძისას მისვლა გადასწყვიტა, ოჯახად გაცნობა, მათთან სიხარულის გაზიარება. ეკვირინეს არათურად იამა ეს ამბავი, მაგრამ უკმაყოფილებას გუნებაში მალავდა და არ აცხადებდა, პირიქით, ისე ლაპარაკობდა მძახალთან, თითქოს ძლიერ მოხარულიც ყოფილიყოს.

— ასე რომ დანიშნა ბატონმა ბეგლარმა... მზითეგზე არ გამოელაპარაკებით, პელაგია ჩემო? — ვეღარ მოითმინა ეკვირინემ, რომ არ ეკითხნა.

— ეგ, შენი ჭირიმე, ჩემმა შვილმა იცის!.. რა ვიცი... ეგები, შენ გენაცვალე, არც კი თხოვოს რამე...

— ჰმ! უმბითვოდ?! კი, ქალი კარგია, მარა ბატონი ბეგლარი ყოველთვის იშოვიდა კარგ ქალსაც და მზითვიანსაც. ვინ დაუკავებდა?..

— იმან იცის... იმან იცის, ეკვირინე ჩემო!.. ერთობ გულის კაცია... როგორც შეხედავს გარემოებას, ისე მოიქცევა.

ქველიძეების გაცნობით ერთობ კმაყოფილი დარჩა პელაგია. მათმა მიღებამ ერთობ ასიამოვნა და კარგი შთაბეჭდილება მოახდინა მასზე.

— მშენიერი ოჯახი ქონებიან, კარგად ყოფილან, შვილო, და მეტად პატიოსნები... ნამდვილი კეთილშობილები, ნამდვილი! — აღტაცებით ამბობდა სახლისკენ მიმავალი პელაგია. — ნამდვილი კეთილშობილები, შენ ნუ მომიკვდე!..

ვმადლობ უფალს, ვმადლობ, ვმადლობ!.. ორივეს თქვენ გენაცვალა თქვენი დედა, ორივეს კაი ბედი გქონებიან... კი, შვილებო, კი, კი!

„შემოდგომის აზნაურის ცოლი!“ უნებლიეთ გაურბინა თავში სონიას, მაგრამ ამხანად ამას წინანდელი სიმწვავე აღარ ეტყობოდა.

პელაგიამ თავის სახლისკენ, №-ში აიჩქარა წასვლა. მან მოიბოდიშა ქველიძეებთან, რომ ჩემი ბეგლარი სამსახურის გამო დაბრუნდა მეორე დღეს და ამის გამო ვეღარ ინახულა თქვენი ოჯახიო, ვერ მოგელაპარაკათ წესისამებრო; მეც იმიტომ მივეჩქარები, რომ ამ მოკლე ხანში შეილიც გამოვგზავნო და ყველაფერი საბოლოოდ გადაწყდეს და საქმე აღარ გაგრძელდესო.

ამის გამო აღარც სონიამ დააკავა იგი; მასაც ეჩქარებოდა წინოს თავზე გვირგვინი დაენახა ბეგლართან ერთად.

დედისაგან დაჩქარებაზე ბეგლარმა მხოლოდ მიუგო, რომ სიჩქარით ქალაქი არ აშენდებაო.

— პასუხი, შეილო, უნდა მისცე. შენ გენაცვალე! ქალი დანიშნე, ხმის ამოუღებლობა, ასე გაჩუმება აღარ შეიძლება, ჭირისუფალს უნდა გააგებინო რამე! — უთხრა პელაგიამ.

— თავად მოიკითხავენ და პასუხსაც მაშინ მიიღებენ! — მოკლედ მიუგო ბეგლარმა. მართლაც, ამბავის მიუღებლობით შეწუხებულმა ქველიძეებმა კაცი მოუგზავნეს ბეგლარს, გაეგოთ მისგან თუ რას ფიქრობდა. ჭინჭარაძემ თავის მხრივ მოიბოდიშა დაგვიანება, გამოუცხადა, რომ იგი მზადაა ყოველ ნაშში ჯვარსანერად, თუ რომ ქველიძეც მზად არისო; ამისათვის კი საჭირო იყო სარდიონს ქალიშვილისათვის მზითვად მიეცა ფულად რვაასი მანეთი.

ამ პასუხმა საოცრად არია მათათი და სარდიონიც. მათი წარმოდგენით, ბედნიერი შემთხვევა ქალიშვილს ხელიდან აცლიდა იოლად; ახლა კი სულ სხვა გამოდიოდა. რვაასი მანეთი სად უნდა ეშოვა მას? რა მადანი უნდა გამოეთხარა ამისათვის? ასე რომ გონებოდა, მეორე დღესვე უკან გაუბრუნებდა ბეჭედს მის პატრონს და თავის შეუძლებლობას მისი დაწუნებით, მისი სიძედ უკადრისობით დაფარავდა. ახლა კი, ამდენი ხნის გავლის შემდეგ, ამ შემონათვლის შემდეგ, რარიგად მოახერხოს პატიოსნურად უკან დახევა, რომ ქვეყნის სალაპარაკოდ არ გახადოს თავისი ოჯახის საქმე, და სამუდამოდ არ დააფრთხოს სხვა სამცერმოყვაროდ. პირველი გაცხარების შემდეგ, სარდიონმა არჩია სხვა გზას დასდგომოდა ყმანვილთან მოლაპარაკებაში. მისი გადაწყვეტილებით, ბეგლარი ვალდებული იყო თავისი მოქმედება დაემთავრებინა ისე, როგორც დაიწყო: ქალი მისთვის არავის შეუძლევია, თავისი

სურვილით დანიშნული ჰყავდა, წინდანი არავითარი მოლაპარაკება არა ჰქონია, არ უკითხავს არაფერი მზითეზბე; არავისთან სიგყვაც არა ჰქონია ნათქვამი, ისე დანიშნა ქალი და ახლა პატიოსნება და წესიერება მოითხოვს, რომ უვაჭრობოდ, უკან დაუხეველად აასრულოს თავისი სიგყვა ქალთან; ასე გვიან გამოკიდება, ასე გვიან გახსენება სამზითვო ფულისა ნამეგან ურიგობად მიიხნდა და უწესობად. თავის აზრით, სარდიონს შეეძლო ამის გამო მოეთხოვა ჭინჭარაძისაგან ჯვარი დაენერა დანიშნულ ქალზე. ყოველივე დაგინყებულის უკან გამოკიდება კი უადგილო და სრულიად უნაყოფო იქნებოდა. ასე ფიქრობდა ქველიძე და ეს კიდევაც შეუთვალა სასიძოს.

მაგრამ ბეგლარისათვის ეს სრულიად უმნიშვნელო და უსათუძელო ლაპარაკი იყო. იგი ამაში ხედავდა მხოლოდ სარდიონის მხრივ ხრიკს, რომ ქალიშვილი იოლად გაეთხოვებინა. პატიოსნებისა და წესიერების ხსენება სიგყვების რახარუხი იყო მის თვალში. მან უკეთესად იცოდა თავისი საქმე, რომ ქველიძეს არ დაებრიყვებინა მისი თავი. უგუნურად არც იგი შებმია ამ საქმეს, მასაც მოსაზრებული ჰქონდა ყოველივე, როცა ქალს ნიშანს აძლევდა. ახლა გამაგრება იყო მხოლოდ საჭირო და ლამაზი ქალიც მისი იქნება და რვაასი მანეთიც! მეტი რა გზა ჰქონდა, მისი წარმოდგენით, ქველიძეს, თუ არ უნდოდა ქვეყანას დაენყო ლაპარაკი, რომ ჭინჭარაძემ ქალიშვილი მიუტოვა, რადგან მზითევის მიცემა ვერ შეიძლოვ!

— არც ჩვენ გვაკლია მოხერხებულობა! — თავის თავს ეუბნებოდა ბეგლარი.

საქმე ინენებოდა, არ ეწყობოდა. სონია ისეთ მწუხარებაში ჩაავლო ამან, რომ ვეღარ მოითმინა თვითონ არ მისულიყო ძმასთან და არ შეხვეწნოდა ამ უსიამოვნო მდგომარეობის გათავება. იგი ემუდარებოდა ძმას, დაუკელი ცოცა რამ მაინც. გაუადვილე სარდიონს ქალიშვილის გამზითვებაო; მაგრამ ყოველივე ამაო იყო, ბეგლარი თავისაზე იღვა.

— გვაცალეთ... გვაცალეთ!.. კი მოახერხებს ქველიძე ფულის შოვას... ნუ გემინიათ!.. იმას ისე უყვარს თავისი ქალიშვილი, რომ თავს გაიხეთქავს და მოახერხებს... თქვენ ოღონდ გვაცალეთ... ნუ ერევით საქმეში!..

— რვაას მანეთს, შენ გენაცვალე, ვიგინდარები თხოულობენ და შენმა ძმამ ესეც აღარ აიღოს?! სამართალი სადაა! — მხარს უჭერდა შვილს პელაგია.

სონიამ შესწყვიტა მოლაპარაკება. შეატყო, აქ არაფერი გარიგდებოდა. ეგრეც იყო. ბეგლარს უკვე გამოანგარიშებული ჰქონდა, თუ როგორ მოიხმარდა ამ ფულს: განანილებული ჰქონდა რამდენს რა სარგებელს შემოატანინებდა, როგორ აამუშავებდა,

რამდენად გაბრდიდა ამ თავის ოთხ-ხუთ წელიწადში, რამდენად აქცევდა; მისი შემცირება კი გამოიწვევდა, დაკლებასთან ერთად, ამ ანგარიშების გადაკეთებასაც, მათ გადასინჯვას, გადაცვლას და... რისთვის, ვისთვის?!

სოფელში დაბრუნებულმა სონიამ ახლა ქველიძეებთან დაიწყო მეცადინეობა, რომ ესენი დაეყოლიებინა, დაეთანხმებინა, მიეცათ მისი ძმისათვის, რასაც იგი თხოულობდა: ხომ უნდა მიეცათ მაინც ნინოსათვის თავისი მზითველი. მაგრამ აქეთ ესენი ჭიუგობდნენ: ქალი ისე დაინიშნა, რომ მზითველზე სიტყვაც არ თქმულაო და თუ საქმე ხელახლა დავიწყეთ, ეგ ვინ იცის სადამდის მიგვიყვანს, მით უფრო, თუ ამგვარები შეუსრულებთ.

— და გამოტყვით უნდა მოგახსენოთ, რომ სწორედ მოვალე ბრძანდებით ყოველივე ეს ოუხსნათ, ყოველივეს ამას მიახვედროთ თქვენი ძმა და დაიყოლიოთ; თქვენს ოჯახში მოხდა ეს ამბავი და ახლა თქვენვე უნდა გამოიყვანოთ ჩემი შვილი მწუხარებიდან, რომელშიაც იგი ჩავარდნილია ამის გამო. დიახ, დიახ, ეგ თქვენი ვალია!..

უამისოდაც გულდამწვარ სონიას სარდიონის ეს სიტყვები ლახვარივით ხვდებოდა გულში. იგი თვითონაც სთვლიდა თავისთავს დამნაშავედ ნინოს წინაშე. გული უდუღდა, რომ მისი საყვარელი, უძვირფასესი ნინო აუგანელ, სამარცხვინო მღვდმარეობაში იყო ჩავარდნილი მისი ძმისაგან, მის ოჯახში მომხდარი შემთხვევით; ნანობდა, ინყევლიდა თავს, რომ მისმა ენამ გამოსთქვა მისი რძეობა, ამტყუნებდა თავისთავს, რომ ასე წინდაუხედავად მიუთითა ძმას ამ ქალზე და ამით ჩააგდო თავისი საუკეთესო ამხანაგი ქარცეცხლში. და გულადუღებული სონია ეხვეოდა ნინოს, უკოცნიდა პირისახეს, გულს, ამხნევებდა, აიმედებდა, რომ ყველაფერი მალე გადაწყდებოდა, რომ გაჭიუტებულნი მალე შეთანხმდებოდნენ, მორიდდებოდნენ და სასიხარულოდ დათავდებოდა მისი ღღევანდელი მწუხარება. სთხოვდა, მასზე გული არ აეყარა, არ შეეძულებინა მისი თავი, რომ ბრალი მისთვის არ დაედვა.

— შენი ჭირიმე, შენი, შენი... ჩემო გვრიტო, ჩემო მალხაზო, ჩემო ანგელოზო, ჩემო მაცოცხლებელო, ჩემო! — კოცნიდა და ეხვეოდა სონია ნინოს, რომელიც თავისი ჩვეულებრივი სინაზით, სიმშვიდით, გვბილი ხმით და ღიმილით ამ სიტყვებზე შემდეგს მიუგებდა:

— შენი რა ბრალია, ჩემო სონია, შენი რა ბრალია? შენ რად უნდა შეგიძულო?... შენზე გული რად უნდა გამოვიცვალო?! ალბათ, ასეთი ბედის ვყოფილვარ!.. შენ რა?..

ეს სიმშვიდე, ეს გულში შეკავებული გამოუჩენელი მწუხარება ნინოსი უფრო გულს

უნყალებდა სონიას; ცრემლები მოაწვა თვალების უბეებს და შადრევანივით გადმოხეთქა.

ნინომ დაინახა ეს ცრემლები, მისი გულიც მონადინებული იყო მომბალიყო იმნაირივე ცრემლებით, მაგრამ ეშინოდა, რომ ამ დროს მას არ შემოსწრებოდა ან დედა, ან მამა, ეშინოდა, რომ მათთვის მწუხარება არ გაეორკვეცებინა თავისი სასონარკვეთილების დანახვით და ამიტომ ყოველსავე ძალ-ღონეს ხმარობდა, რომ თავი შეემაგრებინა და გულის სისუსტე არ გამოეჩინა, სონიას ცრემლებთან თავისი ცრემლები არ შეემატებინა.

— კარგია, შე ქალო! არა გრცხვენია!.. სონია, სონია!.. თუ გიყვარდე, დანყნარდი!.. რა გატირებს?.. ხომ არ მოემკვდარვარ. შე ქალო? რაზე მტირი ცოცხალს?! — და ნინომ აქ კიდევაც გაიციხა.

— მკვდარი მე ვარ, მე!.. მე, შენ გენაცვალოს ჩემი თავი!.. მარა ცოტა კიდევ მოითმინე... ცოტა ხანს კიდევ გოუძელი ჩვენს უგრძობლობას, ჩვენს გულქვაობას!

და იგი განმეორებით სიტყვას აძლევდა, რომ არ მოისვენებდა, ყველაფერს დაივიწყებდა და ამ მოკლე ხანში ორივე მხარეს მოარიგებდა, შეათანხმებდა და მას ააცილებდა მწუხარებას და განჯვა-წვალებიდან გამოიყვანდა.

XII

მართლაც, ყველაფერი დაივიწყა სონიამ ამ გახიხებული საქმის გამო; სხვას ველარაფერს უღებდა გულს, სხვაზე არაფერზე აღარ ფიქრობდა, ველარაფერს ვერ ამჩნევდა, რაც მის გარშემო ხდებოდა, რაც ამბავი იყო.

ამგვარობაში სრულდებოდა მეორე წელიწადი და ამ ხნის განმავლობაში სონია თითქმის გარეგანიებული იყო. წინანდებურად იგი აღარაფერს უკვირდებოდა, აღარაფერს აღევნებდა თვალ-ყურს და სწორედ ამის გამო ვერც ატყობდა თუ რა მდგომარეობაში იმყოფებოდა მისი ოჯახი და ამასთანავე მისი ქმარიც რა განამანიაში იყო.

ბევრი რამ იმეცადინა საწყალმა ოჯახმა, ბევრ რამეს მოჰკიდა ხელი საშოვრის საპოვნელად, რომ რამე ოჯახში შემოეგანა, მაგრამ ყოველივე მეცადინეობა ამაო ხდებოდა. ერთ წელიწადს მან მოინდომა ხარებით ვაჭრობა: ყიდულობდა იათად, ასუქებდა და მერე მიჰყავდა იარმუკებზე მოგებით გასაყიდლად, მაგრამ აქედან ისე ცოტა რჩებოდა, რომ პირუტყვს გასასუქებლად უნდებოდა თითქმის, და იძულებული იყო ამისათვის თავი

დაეწეებინა. მონდომა სიმინდით ვაჭრობა — მოსავლიან ადგილებზე ყიდულობდა და მოჰქონდა სოფელში გასაყიდად, რადგან ამ უკანასკნელ წლებში თამარნაშენში მოსავლის ნაკლებობა იყო. მაგრამ გაცდენა, მისვლა-მოსვლა, შრომა თითქმის უქმი რჩებოდა, ისეთ ნაკლებ ფასს იძლეოდნენ ხელმოკლე სოფლელები. სხვაგანაც მონდომა ოცდამ წასვლა, სოფლის გარეთ, ეგებ ამით მაინც შემოეგანა რამე, მაგრამ ვერც ამ გზით ეძლეოდა საშველი; ისეთ საქმეს ვერ ხედავდა, რომლისთვისაც მას შეეძლო გარეთ მოეკიდნა ხელი. ერთ ხანაზე, რამდენიმე თავის მეგვარესთან ერთად, ამხანაგობა გააწყო, ხეებს ყიდულობდნენ, ფიცრებად ხერხავდნენ და გასაყიდად მიჰქონდათ მახლობელ დაბაში; მაგრამ ვერც ამ ამხანაგობამ ასარგებლა რამე. უგზობის გამო საქონელი წყდებოდა მთიდან ხეების ჩამოტანით და დაბაში ფიცრების გატანის დროს. იმდენად გასაჭირი შეიქნა საქმის წარმოება, რომ ნახევარი წლის შემდეგ ამხანაგობაც დაიშალა.

სხვაც ბევრი რამ იყო ამგვარი, რასაც ხელს უწვდენდა ოცია, მაგრამ ხეირს ვერაფერს ხედავდა, თუმცა ყოველთვის თვითონ საქმე არ ყოფილა ისეთი, რომ კაცისათვის უსარგებლო ყოფილიყო — ოღონდ მის ხელში კი გამოუყენებელი ხდებოდა.

ეს უნაყოფობა ყოველივე მისი მეცადინეობისა, მისი მუყაითობისა, გულზე ხეთქავდა სანყალს. იგი აშკარად ხედავდა თავის უღონობას წარმატებაში ჩაყენებისათვის. ხედავდა თავის უძლურებას, მოუხერხებლობას ოჯახის ფეხზე დაყენებისათვის და აღარ იცოდა, რა ექნა, რა მოესაზრებინა კიდევ.

მით უფრო ცუცხლი ეკიდებოდა სანყალ ოციას, რომ მისი ცოლის სიახლოვეს საკმაოდ აეხილა თვალები. მისთვის ახლა თვალსაჩინო იყო, რომ ძველ გზაზე დარჩენა მეტ ხანს არ შეიძლებოდა, რომ მარტო მინა ვერ დააკმაყოფილებდა მისი ოჯახის მთელ საჭიროებას; რომ საჭირო იყო განსხვავებული გარჯა, განსხვავებული შრომა და მას კი ეს არ ეხერხებოდა, არ ემარჯვებოდა, და აღარ იცოდა, რა, ექნა.

სინათლეზე უფრო ნათელი შეიქნა მისთვის, რომ მარტო მინა, ის მინა, რომელზედაც იგი იდგა, ვერას გზით მას ვერ დააკმაყოფილებდა, რომ აქ შეჩერება მხოლოდ სამუდამოდ დაღუპავდა მასაც, მის ცოლ-შვილსაც და მომავალსაც...

— გადვიკარგები, სადღაც გადვიკარგები! მარა სად? სად? — გამწარებით ეკითხებოდა ოცია თავის თავს.

გული უტყდებოდა ოციას იმაზე, რაც აქამდე დიდ განძად და საიმედოდ მიაჩნდა. ამ

განძბე და იმედბე ფიქრი ახლა კი შიშსა ჰგვრიდა, დაღუბვას უქადიდა და ისე შეებოჭა იგი, რომ განთავისუფლება მისი უმონყალო კლანჭებისაგან საძნელო ხდებოდა.

ოგია გრძნობდა, რომ გაუკითხავად მიექანებოდა ძნელი განსაცდელისაკენ.

ამ უკანასკნელი წლების დაკლებულმა მოსავალმა და ბოლონდელმა მოუსავლობამ მეტად გააძლიერეს ოგიას გულში მისი გრძნობები. იმოდენა დაკარგულმა, ფუჭად გავლილმა შრომამ, რაც მან მინაში ჩასდო, მეტად გამოუცვალა გუნება. წლევეანდელმა მოუსავლობამ ხომ სრულიად წელი მოსწყვიტა. ამ მოუსავლობის დროს ოგიას ის გარემოებაც უმატებდა დარდს, რომ მისი ცოლი ფეხმძიმედ იყო.

ახლა სონია გართული იყო სხვა საქმეში და იმიტომ ხმას არ იღებდა, წინანდებურად თავიანთ გაჭირვებაზე აღარ შფოთავდა. მაგრამ ოციამ იცოდა, რომ, როცა იგი ისევ ოჯახისკენ მოავლებდა თვალს, მაშინ წინანდელზე უფრო, რასაკვირველია, აღშფოთდებოდა და გამწარდებოდა.

მთელი სოფელი შეწუხებული იყო, შიმშილობა კარზე მომდგარი იყო. ყოველი მხრიდან გულის ამრევი ამბები ისმოდა. ჭირნახულის ფასი დღე-დღეზე მაგულობდა, ხელმოკლე სოფლელებისათვის მიუნვდომელი ხდებოდა სარჩოს ყიდვა. ერთ დღეს ხმა გავარდა, რომ თამარნაშენის ზემო კუთხის გლეხი, ჰავლია მერაბიძე, ისე გამწარდა, რომ თავის ჩამოხრჩობა მოინდომა შიმშილის გამო, და ცოცხალმკვდარი ბანრიდან ჩამოიღესო, — დროზე მიესწროთ. რამდენიმე კაცი, — კიდევაც ასახელებდნენ, — სოფლიდან წასულიყო სამათხოვროდ ქალებით და ბავშვებით.

— წადი, წადი, შვილო, შენს ცოლის ძმასთან წადი! შეეხვეწე... გასესხებს ცოცაოდენ ფულს და გაისამდის თავს როგორც იქნება გავიგანთ. ნუ გრცხვენია, ნუ! რა დროს სირცხვილია! დამიჯერე, შვილო! — ჩასჩინებდა ეკვირინე ოციას.

— არა, დედა, მოვკვდები და იმასთან ვერ მივალ, ვერა, ვერა! — უპასუხებდა იგი. მაშინ, შვილისგან ნამალევად, ეკვირინემ გასწია სამადაძისკენ შემწეობის სათხოვნელად. უკანასკნელმა უარი არ უთხრა ნათლულის მოხუცებულ ბებიას; ღამით, რომ სხვას არ დაენახა, თავის ურმით გადმოუტანა ორი ცომარა სიმიწი და ბელელში ჩაუყარა. ეკვირინემ გული დაიმშვიდა — ერთ-ორ თვეს მაინც ოჯახს ექნებოდა ჭადი, თუ გასაძლომი არა, კუჭის დასამშვიდებელი მაინც; შემდეგ კი ისევ ღმერთზე რჩებოდა იმედი, რამეს გამოუჩენდათ.

მაგრამ რა საშინელი, თავზარდამცემი შეიქნა მათთვისაც, სხვებთან ერთად, როცა ხმა გაუარდა, რომ სოფელში ბოქაული მოვიდა საადგილ-მამულო გადასახადის მოსაკრებად და, ვისაც არ შეჰქონდა ფული, ბელელს უბეჭდავენო.

ეკვირინე და ოცია ეცნენ სამადაძისაგან მოგანილ სიმინდის ამოლაგებას ბელლიდან სხვა ადგილას გადასამალავად. გაკვირვებით შეჰყურებდა სონია დედა-შვილის კალათებით იქით-აქეთ რბენას და ვერ ხვდებოდა, აზრში ვერ მოდიოდა, თუ რას ნიშნავდა ეს ამბავი.

ერთი ათიოდე კალათის გადმოტანა თუ მოასწრეს, როცა ებოში რამდენიმე ცხენოსანი შემოვიდა.

ეკვირინეცა და ოციაც გაქვავდნენ.

— მობრძანდით, ოცია! — წამოვიდა მისკენ ცხენიდან ჩამომხტარი მამასახლისი. ცოცხალმკვდარი ოცია მიუახლოვდა ბოქაულს.

— ფული რომ ითვლება თქვენზე, სახელმწიფო გადასახადი, რატომ არ შემოგაქვთ, ყმანვილო?... ორჯერ დაბარებული იყავით ამის თაობაზე, ორჯერ გადაგიდევით, მაგრამ მაინც არაფერი გეშველათ... რატომ ნებულობთ ამას?... თქვენს თავსაც იჭირვებთ და ჩვენც პასუხისგებაში გვაგდებთ! — საყვედურით დაუხვდა ცხენიდან ჩამომხტარი პოლიციის მოხელე.

— უკაცრავად, ბატონო!..

— უკაცრავად კი ბრძანდებით, ეგ მეც ვიცი.. ეს ცოცხალი... ფული წარმოადგინეთ!.. ოცია გაქვავდა.

— არ გესმით თუ?! ფული წარმოადგინეთ ახლავე-მეთქი!.. ოცია ისევ ხმაამოუღებლად იდგა.

— არა გაქვთ?

— არა მაქვს!.. გთხოვთ, ცოცხალი ხნით...

— გადროვოთ... არა? ჰმ, არა, არა, უკაცრავად!.. ჩვენც მწარე დღე გვადგია ამის გულისათვის... აჰა, რა მონერილობებს ვლესულობთ და რარიგად გვემუქრებიან!.. დრო გქონდათ... მეტი აღარ შეიძლება... დაკეცე ბელელი, მამასახლისო! — დაიძახა ბოქაულმა.

მამასახლისი გაეყენა ბრძანების აღსასრულებლად.

ოცნა ამქვეყნად აღარ იყო. სონია გაფითრებული, სულგანაბული, ოთახის კარებს ამოფარებული მისჩერებოდა იმას, რაც მის თვალწინ ხდებოდა.

— ლუქი და ბეჭედი, თელიპე! — უბრძანა მოხელემ მწერალს, — ეგებ ამ გზით მაინც დაგატანოთ ძალა!.. — წაილაპარაკა მან.

ბელელის დასაბეჭდავად მისულმა მწერალმა, სანამ დაკეცავდნენ ბელელს, კარი შეაღო, ჩაიხედა შიგ, გადმოიხედა ბოქაულისაკენ მომღიმარი სახით და შეჩერდა. ბოქაული მიხვდა, რასაც ნიშნავდა ეს ღიმილი ხელქვეითის სახეზე:

— სულ ერთია... სულ ერთია! მიაკარი ბეჭედი, მიაკარი! — დაუძახა მან. მწერალი შეუდგა ბრძანების აღსრულებას.

— შიმშილით გვწყვეტ, ბატონო?... შიმშილით გვწყვეტ, ჩემო თვალის სინათლეგ?! —

— მიუახლოვდა ბოქაულს გარეგანიებული ეკვირინე.

— მეც ძალა მადგია, ჩემო ბატონო!

— ნუ ინებებთ! ნუ ინებებთ! — ძლივს ხმას იღებდა მოხუცებული ქალი.

— ფული, ფული წარმოადგინეთ და თავისუფალი იქნებით! არ შემოძლიან, ნაბრძანები მაქვს ყოველგვარი ზომა ვიხმარო ამ გადასახადის გადახდევინებისათვის. ჩვენი ბრალი არაა!.. გაათავეთ! აბა ახლა ვინაა აქ მახლობლად კიდევ?

მწერალმა სია გაშალა.

— ლევან ქამუშაძე! — წაიკითხა მან შემდეგ.

— აბა ამ ლევანისას ჯერ! — წამოიძახა მოხელემ და ცხენოსნებმა ხმაამოუღებლად გადაიარეს ეზო. მხოლოდ ცხენების ფეხების თხლაშა-თხლუში ისმოდა.

ოცნაც და ეკვირინეც მიკრულებივით თავ-თავიანთ ადგილებიდან არ იძვროდნენ. აივანზე ოთახიდან ბავშვი გამოვარდა და მას უკან გამოჰყვა სონიაც, რომელიც შეჩერდა და მათ მიაჩერდა გაოცებული.

მინა გასკდომოდა და შიგ ჩავარდნილიყო, ათასწილად ერჩია ოციას ამ წამში, ისე გრძნობდა თავის თავს.

— რა ამბავია ეს?! — დაბალი, უცნაური ხმით გადმოიძახა სონიამ.

— სიკვდილი მაგათი! სიკვდილი, შვილო! — ამოსკდა გულიდან ეკვირინეს. — მაგათი სიკვდილი!

ოციამ ველარც კი მოახერხა ცოლის თვალწინ დარჩენა; მინასთან გასწორებულმა, დარცხვენილმა, თავსლაფდასხმულმა ერთი მწარედ ამოიოხრა და გარეგანებული ნაბანცა-ლდა.

სონიამ გაიგო, რაც მომხდარიყო, გაიგო ყველაფერი, რაც მათ ოჯახში ამბავი იყო და რაც მისთვის შეუმჩნეველი რჩებოდა მისი ძმისა და ნინოს გამოისობით. დღევანდელი გაჭირვება უკანასკნელი გაჭირვება იყო, უკიდურესი გაჭირვება. აქ სად იყო დრო, რომ აღამიანს ეთიქრა თავისი ღირსების დაცვაზე, როცა კუჭის გამოსაძლომზე უნდა შეეღია მთლად თავისი ძალ-ღონე...

ქალი ეძებდა ოციას, ეძებდა, რომ ისევ წინანდებურად შეჰკითხოდა, გაეგო მისგან, თუ რას ეთიქრობდა იგი ამგვარი გაჭირვების ასაცილებლად, ამგვარ საშინელი მდგომარეობისაგან გასანთავისუფლებლად, რა გზას ადგებოდა, რომ შემდეგში კიდევ უარესი არ შემთხვევოდათ? ეს იყო, რომ გამოვაკეთებ ოჯახსო?! გამოკეთდა!

კარგა შებინდებული იყო, როცა ოცია შემოიპარა სახლში. მას ეგონა, რომ ყველას ეძინებოდა და ცოლთან ლაპარაკი აღარ შეხვდებოდა, ისევ თავის თავთან დარჩებოდა, თავის აზრებს მიეცემოდა. სონია კი მის მოლოდინში იყო.

— ოცია, შენ ხარ? — შეეკითხა ოთახში შემოსულს.

— მე ვარ! — მიღონებული ხმით მიუგო ოციამ.

სონიამ ბალიშის ქვეშიდან გამოაძრო მომარაგებული ასანთი, რაც მას მუდამ ეგულებოდა ბავშვის ღამე დასახედავად, მოუკიდა სანთლის ნაძნეავს და გაანათა ოთახი. მის წინ იდგა სრულიად სახეგამოცვლილი ქმარი. ოციას კიდევაც რცხვენოდა და კიდევაც გული უკვდებოდა, რომ ასეთნაირ გაჭირვებაში იყო ჩავარდნილი, მიუხედავად

თავისი მუყაითობისა და მეცადინეობისა.

ქალმა ის იყო დააპირა კითხვით მიემართა, გაემეორებინა თავისი „რას აპირობ? რას გვიპირობო?“, მაგრამ იგრძნო, რომ ამგვარი მიმართვით იგი მხოლოდ უარესად დაჩაგრავდა მას, უამისოდაც დაჩაგრულს. ეს მხოლოდ შეუბრალებლობა იქნებოდა ქმრისა, რომელსაც ვერასოდეს ვერ უსაყვედურებდა გაურჯელობას, ვერ უსაყვედურებდა უპატრონობას ოჯახის წინაშე. სონიამ შესცვალა ის კილო, რომელზედაც მომზადებული იყო მასთან ლაპარაკი დაეწყო.

— ოცია! ჩვენი აქ დარჩენა სიკვდილია, ოცია... სიკვდილი, ოცია! ამდენი ხანია გიცდი, გითხრა ეს... ჩვენ კიდევ უარესი თუ მოგველის აქ, თორემ უკეთესი არაფერი, ჩვენ უნდა წავიდეთ, უნდა გავშორდეთ აქაურობას, ოცია, უთუოდ, უსათუოდ, ოცია!

ამას ოციაც გრძნობდა, იგიც ატყობდა.

— სად, შე ქალო? სად შემოიძლია მე წასვლა?

— სადაც საშოვარი უფრო მეტია, ქალაქ ადგილას, **№**-ში! ოციამ მწარედ გაიღიმა.

— ჰმ, ჩემისთანამ რა უნდა იშოვოს ქალაქ ადგილას?

— რატომ არა... რატომ არა, ყველაფერს იშოვი!

— მაგასაც გაჩვევა უნდა! მე კი ფეხი არსად გამიდგამს... არსად ვყოფილვარ, ხალხიც არ მინახავს ერთად ბევრი. ქვეყანაში გაუსვლელმა რა უნდა გავაკეთო უცხო ადგილას?.. თორემ ვინ ოხერი, ვინ მუდრევი!

— უსათუოდ, უსათუოდ! ამას ლაპარაკიც აღარ უნდა, ოცია! ეს გადაწყვეტილია, იცოდე!
— მტკიცედ წარმოსთქვა სონიამ. — გესმის?

— ვნახოთ, ვნახოთ, შენი ჭირიძე! მაგასაც მოსაზრება უნდა, ასე ადვილი საქმეა განა?

მაცალე ცოცხალი ხანი, შენი ჭირიძე, შენი! თუ ცოცხალდები სიბრაღული გაქვს ჩემი! ოხ, ღმერთო, ღმერთო ჩემო! — წამოიძახა გულსაკლავად ოციამ, გაიხადა ჩოხა, წაღები და მიეგდო ტახტის ბოლოში.

სონიას შეეცოდა ქმარი, აღარ დაუნყო მეტი ლაპარაკი, მაგრამ გუნებაში კი გადასწყვიტა,

აღარ შემდგარიყო და ყველაფერი ღონე ეხმარა, რაც გაუვიღოდა, ქმრისათვის გაეხედვინებინა სოფლის მიტოვება, სოფლიდან გასვლა, სადაც მათ არავითარი სიკეთე არ მოელოდათ, მათივე აზრით.

XIII

ეკვირინეც ველარ იყო თავის გუნებაზე ახლა. იმასაც დაეკარგა ხალისიანი სიტყვა და რაღაც ჯავრს შეეპყრო. ეცყობოდა, მან გაიგონა რძლის ნალაპარაკევი იმ ღამეს და ახლა ოგისაგან უნდოდა უფრო დანწრილებით, ხელმეორედ მოესმინა, რასაც მას უმაღავდნენ.

— სად წავიდეთ, სადა?

— კაია, შენი ჭირიმე, თავი დამანებე!..

— შეილო, არ ამჩატდე! ფრთხილად იყავი, დამირიგებინარ... ფრთხილად იყავ... არ გაგაბრიყვონ!..

— თუ გიყვარდე, მაცალე, დედა, თუ ჩემი სიბრალული გაქვს... მე შენზე უკეთ ვატი, რა ამბავიცაა ჩემს თავზე!.. ვინ უნდა გამაბრიყვოს, შენც ლაპარაკობ კიდევ!.. გაბრიყვებაზე კი არაა აქ საქმე... იმდენად უგუნურებიც არა ვართ, ღვთის მადლით!..

ეკვირინეს არ მოეწონა შეილის ასეთი კილო. იგი ამაში აცყობდა ოგის, რომ მას ცოლის მხარი ეჭირა და მეტად ეწყინა ეს გარემოება. ის იყო უნდოდა ისეთი ლაპარაკი გამოეწყო შეილთან, რომ უსათუოდ ეთქმევინებინა მისთვის, რასაც გულში ფიქრობდა იგი, რასაც ორივე აწყობდნენ, როცა ეზოში შემოვარდა ჰატარა ფეხშიშველი გოგო და ამათ მიადახა:

— ბატონი კვდება, ბატონი... გთხოვეს, მობრძანდითო!

— ვინ ბატონი, გოგო? — ჰკითხა ოგიამ.

— ლევანი, ლევანი! ყველას გთხოვეს...

— არიქა, მიშველეთ! — წამოიძახა ეკვირინემ. — შეილო, სონიას შეატყობინე, ოთახშია... მალე, მალე!.. შენც, ცუცუკა, ჩვენ მოსვლამდის აქ იყავი... სახლს მიხედე, ჩემო ცუცუკა... ბავშვმა არათფერი მოინიოს!.. გამეიარეთ... გამეიარეთ! — მიადახა მან რძალს და შეილს, რომელნიც

უკან დაედევნენ მას, ლევანისაკენ ფეხაჩქარებით მიმავალს.

საწყალი „ბატონი“ უკანასკნელ მდგომარეობაში იყო. სკამ-ლოგინზე მწოლიარე, აღარც კი ჩანდა საბნის ქვეშ გაფითრებულ აბურძგვნილი თავის მეტი. ღრმად ჩავარდნილი თვალები ხანდახან გამოიხედავდნენ, მოვევლებოდნენ გარშემო მდგომთ და ისევ დაიხუჭებოდნენ.

— ლევან, ლევან, გამოიხედე, ეკვირინე მოვიდა, სონია, ოცია, გამოიხედე! — ჩასძახა ცირილისაგან თვალებანიტლებულმა ეფროსინემ.

ლევანმა გაახილა თვალები; ჯერ ერთს შეხედა, მერე მეორეს და შემდეგ მესამეს.

— რას შევები, ბატონო?... რას შევები, ლევან?... ნუ შეშინდები, ნუ შეშინდები! — უთხრა ეკვირინემ, რომელსაც ცრემლები ერეოდა თვალებში. — ნუ შეშინდები!

მომაკვდავმა ოდნავ თავი გააქნია.

— სიკვდილი ჯობია, რძალო!.. სიკვდილი!.. — ძლივს გასაგონი ხმით წაილაპარაკა მან.

— ყველა შვიდობით იყავით... ყველა... ყველა!.. — გაახილა თვალები, თითქოს რაღაც მოაგონდაო. თვალი მიმოავლო იქ მყოფთ და, რა შენიშნა სონია, ანიშნა მას მიახლოებულყო. თვალებაცრემლებული იგი მიუახლოვდა; ლევანმა სიყვარულით მიაპყრო თვალი.

— ღმერთმა შვილი გაგიზარდოს... ღმერთმა!.. შეუნუხებლად... თქვენდა სასიამოვნოდ... აგაშორეთ უფალმა უბედურება... უბედურება... ბიძიკო!..

მისი ტუჩები კიდევ ცმაცურებდნენ, ალბათ რაღაცას ამბობდა კიდევ, მაგრამ სრულიად მისუსტებული ხმა აღარ ისმოდა და ამასთანავე თვალები ისევ მიხუჭა.

ისევ სიჩუმე, ისევ შეკავებული ქვითინი ისმოდა მხოლოდ.

— ნეგავი მალე მაინც სული გეყვრებოდეს... წვალობს, სხვა არაფერია! — გამწარებით წაილაპარაკა ეფროსინემ, რომელსაც გამხდარ ლოყებზე ცრემლები ჩამოსდიოდა.

ამ სიტყვებმა ხმაურიანი ცირილი გამოიწვია. ლევანმა ისევ გაახილა თვალები.

— არ მოვიდა? — იკითხა მან.

— რაღაცას კითხულობს!

— ომანის ნახვა უნდა! — თქვა ვილაც დედაკაცმა. — კაცია გავზავნილი... რაგომ დეიგვიანა, აღარ ვიცო!.. ისე რავა გეიქვავებს გულს, რომ არ მოეკარება... რავა დევიჭერო!..

ამ ლაზარაკზე კარების ზღურბლზე ომანმაც გადმოაბიჭა. იგი მიუახლოვდა მომაკვდავს, მოიგლიჭა თავიდან ქუდი და ათროთლებული ხმით ჩასძახა ძმას:

— ლევან!.. ლევან!.. რას შვები, კაცო?.. რავა ხარ?

ლევანმა გაახილა თვალეზი და ხმაამოუღებლად მიაშტერდა თავზე მდგომ ძმას.

— რას შვები, კაცო? — გაიმეორა ომანმა.

— ვკვდები, ძმაო!.. მადლობელი ვარ... მადლობელი! — ცოტა ხნის გაჩუმების შემდეგ დაუმაგა მან.

ომანი შერჩა თავის ადგილს ხმაგაკმენდილი.

— მშვიდობით... მშვიდობით, ავო კაცო!.. აწი მაინც ტკბილად... ტკბილად იყავით... ეტროსინე!.. უბედურო... ომან, თუ ძმა ხარ... თქვენ იცით... სირცხვილია!.. კმარა, რაც გვინახავს. თქვენ იცით... კმარა... კმარა!..

ომანის თვალეზზე ცრემლები ბრწყინავდნენ. ეშინოდა ხმის ამოღება, რომ იქაურობა არ გაეყრუებინა თავისი ძლიერი, გულმკერდიდან ამოხეთქილი ხმით..

სახლში კიდევ შემოვიდა რამდენიმე ქალი და კაცი; მომსვლელები თანდათან ემატებოდნენ. ამ გამომშვიდობებაში ისე ამოხდა სული მოხუცებულს, რომ ვერც კი გაიგეს. იგი მიიცვალა წყნარად, მშვიდობიანად, უშფოთველად.

ყველანი თავს დასტიროდნენ, დასხაოდნენ მიცვალებულს. ეტროსინეს დიდი ხნიდან გამოტირებული ჰყავდა იგი და ახლა უკანასკნელ ცრემლსლა სწირავდა თავის უბედურ ქმარს.

ოტია მწარე ცრემლით დასტიროდა ბიძას. ამ მიცვალებულში იგი რაღაც თავის მომაგალს ხედავდა.

სონია მწარედ ქვითინებდა დანარჩენ ქალებთან ერთად. ეკვირინემ შენიშნა მას გადამეტებული შეწუხება, მოკიდა ხელი, გაიყვანა სახლიდან და დააფიცა ყველაფერი, აქაურობას მოშორებოდა და შინ გაბრუნებულიყო.

— აწი რაღა გინღა აქ, შენ გენაცვალე?... შენთვის არ ვარგა ღა ნეცავი სულაც არ ნამომეყვანე... რა საყურებელია ფეხმძიმე ქალისათვის ამგვარები... დევიბენი, ვეღარ ვიფიქრე მე უბედურმა... ნადი, თუ გიყვარღე, ნადი, ნადი! — ღა მან კარებამღის მიაციღა რძალი, რომ იგი არ გამობრუნებუღიყო ღა არ დარჩენიღიყო იქ.

„მშიერი... მშიერი მოკვღა, შიმშიღმა მოჰკღა!“ — ეუბნებოღა თავის თავს გზაში მიმავალი სონია. — შიმშიღმა მოჰკღა. უსაღსრობამ... მშვეღელი კი არსაით, არსაღაა!.. ყვეღა გაჭირებუღია, ყვეღა განვალებუღია... ყვეღა უბედურებამიღა ჩავარღნიღი!.. თჰ, ღმერთო, ყვეღა ამას უნღა მოვეღოდეთ, ყვეღას ეს ღღე უნღა ღაგვადგეს!.. არა, შვიღებო, არა, გვრიცებო!.. არა, არა, თქვენი ჭირიმეო... არა, არა!..

მან ვეღარც კი გაიგო ამ გუღის ნუხიღში, რომ სახღისკენ აღარ მიღიღღა, გზას გადაეხვია, ქვევით ღაჰყოღოღა. რაღაც ხმამაღალი ღაპარაკი, თითქმის ყვირიღი მოესღა ღა ამან ცოცათი გამოაფხიზღა ღა გონებამღე მოიყვანა. სონია შეჩერღა. გაცეღებით თვალი შემოავღო, გაუკვირღა, თუ საღ მოსუღიყო სახღისკენ მიმავალი. მაგრამ ვერც კი მოასწრო ანგარიში მიეცა თავის თავისთვის, რომ ვიღაც ქალის ქაქანი, წყვეღა ღა გინება იქაურობას იკღებღა.

ჩათუხვიღღ დაბალი სახღის კარებთან, ღობეს გადაღმა რომ მოჩანღა, იღგა გათუთრებუღი სახით ავადმყოფი, ცანმორჩიღი, გამხმარი ყმანვიღი ქალი ღა შივნით მოქაქანე ქალს დანყნარებას ევეღრებოღა.

— კაია, ღეღა, კაია, თუ ღმერთი გნამს!.. ქვეყანა მიღი-მოღის... სირცხვიღია!..

მაგრამ ქაქანი არ წყნარღებოღა. სონიამ ხმაზღე იცნო მანანა, სეფე მარუშიღის სიღეღრი.

— ის ღღე რაგომ არ ღაიქცა, ის ღღე რაგომ არ ჩამობნეღღა, მაგ რომ მე ჩემს ოჯახში შემოვათრიე!.. კაცი მეგონა მაგ დავღახაუავებუღი!.. კაცი მეგონა მაგ ოხერი, ოხერი, ნამღვიღი ოხერი!.. ოჯახი თღათ მაგან გამოობრა!.. მაგას რავა მოუთმენ, ასე რომ მიყრიღი ვევეართ, ასე უზატრონონი! მაგ დამშეულს ოჯახი ხეღში ჩავაბარე, ამის მოხმარებას აღარ შემიძღლიაო?! გავავღებ, ერთ მჭამელს მაინც მოვიშორებ!..

თავის სიძემღე იყრიღა ჭავრს გაცოფებუღი მანანა. თავიანთ უსაღსრობას ღა ხეღმოკლეობას აბრალეზღა თავის სიძეს, რომელსაც ქალიშვიღთან ერთად თავისი ქონებას ჩააბარა. ჩამოსიძებუღმა ვერ გაუმართღა იმეღი სიღეღრს, ვერ შიეყვანა კეთიღღღეობაში

და მოხუცებული, ხშირად გამწარებული კუჭგაუმაძღრობით, საზარელ ამბავს აწევდა სიძეს და შეუბრალებლად ეხებოდა მის თავმოყვარეობას. ამათი ერთმანეთის ლანძღვა-გინებით მთელი ის კუთხე დღემუდამ გაყრუებული იყო.

— აი, შენი სახელი განყდებოდეს ბარემაც, შენი!.. ღმერთი მომასწრებდეს, სიკვდილი დაგიდუმებდეს მაგ პილნ ენას, ღმერთი მომასწრებდეს! — მოესმა ქვევიდან სონიას.

ამ სიგყვებთან მისი მთქმელიც გამოჩნდა მოხვეული გზის ყურიდან. ფეხშიშველას, მხარზე შემდგარი ჩათვით წყალი მოჰქონდა და უკან ფეხშიშველავე პერანგის ამარა ორი ბავშვი მოსდევდა ფიჩხებით მხარზე.

ეს იყო სეფე მარუშიძე თავისი ბავშვებით. მას შერცხვა სონიას დანახვაზე, დარცხვნილად თავი დაუკრა და ნალვლიანად წაილაპარაკა:

— ამ ურცხვ დედაბერს რომ აღარათფერი ეშველა... რომ აღარათურის მორიდება აქვს! გამოიარეთ, გამოიარეთ! — მოუბრუნდა იგი და ბავშვებს გადმოსძახა, უცნობი ქალის დანახვაზე შემფრთხალი თავგებივით რომ ლობეს გაეკრნენ. ამ შეძახილზე ბავშვებმა უცბად მოკურცხლეს და, ტიტველი ფეხის ცყაპა-ცყუპით ხმელ მიწაზე, გაქანდნენ

მამისკენ.

„არა, შვილებო, არა... თქვენ ამათსავით არ დაგარჩნით თქვენი დედა, არა, არა!“ — განწირულებით წამოიძახა სონიამ და ქვევითკენ დაეშვა.

უკან კიდევ ისმოდა მანანას ქაქანი, წყევლა და კრულვა. ანგარიშმიუცემლად სონია მიადგა ქველიძის მოცრეცილ ჭიშკარს. მან ყოველთვის, ყოველ უსიამოვნებაზე აქეთ იცოდა გამოქცევა და დღესაც ჩვეულებამ აქეთ მოიყვანა, თუმცა ეს მას სრულიადაც არ უთქვია. ძმის გამოისობით ამ ბოლო ხანს მან შესწყვიტა წინანდებურად ხშირი სიარული აქ, ახლაც ერთმა გულმა უკან გაბრუნება ურჩია. მაგრამ შემდეგ ისევ შესვლა გადასწყვიტა.

მას წინანდებურადვე შეეგებნენ. სახლში მხოლოდ ქალები იყვნენ. მისმა გათვითრებულმა სახემ და აღელვებამ ქალიშვილებს თავბარი დასცა; სამივეს ერთნაირმა აზრმა გაურბინა და შეწუხებულთ ხმის ამოდება ვედარ ეხერხებოდათ, სანამ სონიამ არ უამბო მათ ლევანის სიკვდილი და რაც გზაში ნახა. მაშინ ყველამ თავისუფლად ამოისუნთქა.

ახლად მიცვალებულზე ლაპარაკში იყვნენ, როცა ოლიკომ ფანჯარაში გაიხედა და

წამოიძახა:

— მამა მოვიდა, მამა!

ყველანი წამოცვივდნენ ზეზე. მათათი გარეთ გავიდა ქმართან და შვილთან, რომელნიც ის იყო ცხენებიდან ჩამოხტნენ.

დღეს უნდა მოეგანათ ორივეს, მამა-შვილს, უკანასკნელი პასუხი ჯინჯარაძისაგან. სარდიონს გაჭაერებულ სახეზე ეტყობოდა, სასიკეთო არა იყო რა.

— მოუარე მაგ ცხენებს და გადუყვანე მერე! — გადასძახა სარდიონმა შვილს. კრიჭაშვიტის იგი შვილი ბაღში და, რა დაინახა სონია, ხელიც არ ჩამოურთმევია, უთხრა:

— სტუმარი მიბძანდებოდა თქვენსკენ... ბატონი ბიაშვილი!..

სონია მიხვდა, რომ აქ რაღაც ცუდი ამბავი იყო ძმისგან და უნდოდათ მისი თავიდან მოშორება.

იგი წამოდგა, ასწია თავი და გაუბედავი ხმით სცადა გაეგო რამე სახლში მისვლამდის.

— ჩემი ძმა ხომ არ გინახავთ? — დამნაშავესავით იკითხა სონიამ გაუბედავი ხმით. სარდიონმა ჯერ ხმა არ ამოიღო, მერე ერთბაშად აენტო და ბრაზმორეულმა

წამოიძახა:

— ნეტავი ჩემს დღეშია არ მენახა! ბევრი მინახავს უსინდისო, უპატიოსნო ყმაწვილი, მაგრამ თქვენი ძმისთანა... თქვენი ძმისთანა ჯერ არა! არა ჯერ, მერნშენეთ!

— სარდიონ! სარდიონ! — მოინდომა მათათიმ ქმრის დანყნარება.

— მე წავალ... მე ვეცვი, მე ვეცვი... — ენის ბორძიკით ამბობდა სონია.

— ახლა ყველაფერი გათავებულია, ყველაფერი!.. მადლობელი გახლავართ, მადლობელი გახლავართ ყველაფერზე, რაც თქვენი ოჯახის წყალობით მე გადამხდა! გმადლობთ, მეც ნულა ირუხებით!.. კმარა!.. კმარა!.. მიჩვილე! ჰმ, გაგიგონიათ?.. მიჩვილე! მე ჩემს შვილს უსინდისოს ხელში არ ჩაუვადებ... არა! და მადლობა უფალს, რომ იმისთანა საძაგელი და უბნეო კაცი, როგორც თქვენი ძმა ბრძანებულა, სიძედ არ შემოვიყვანე ჩემს

სახლში! ახლა, რომ დამიჩოქოს, ამის ახლოს სულსაც არ

დავაბერვინებ!.. გარყვნილსა და გაფუჭებულს რა უნდა ამისთანა ანგელოზთან?!
ლანირაკი!

სონიას თავს რეგი ესხმოდა ამ სიტყვებზე და ამ უცნაურად გახელებული კაცის ყვირილისაგან. ბევრს ეცადა მათათი ქმრის დანყნარებას, მაგრამ ვერაფრის ღონით ვერ ახერხებდა. დღეს რომ იგი იყო, აქამდის არავის ასე არ უნახავს სარდიონი; ეს კაცი კი აღარ იყო, მხეცი იყო, ნამდვილი ბრაზმორეული მხეცი.

მიბეზივს ჰქონდა. თავიდან შერყეული კეთილდღეობა, ათასგვარი გაჭირვება, ახლა საყვარელი შვილის ამბავი, ქვეყნის რომ მოედებოდა და ვინც როგორც ისურვებდა, ისე რომ დაუნყებდა გრიალს; რამდენი მტერი გამოჩენილი და უჩინარი ამ შემთხვევას გამოიყენებდა და მის ოჯახს, შვილს, სათრევედ გახდიდა; და ყოველ ამას ზედ ისიც ემატებოდა, რომ ბიაშილიმა ულუკმაპუროდ დასტოვა; ეს არ იკმარა და რამდენიმე გლეხი განებრახებინა მასზე საჩივარი შეეგანათ, რომ იგი მუდამ კანცელარიაში ვლია და თავის გამოსარჩენად ერთმანეთში გლეხებს ჰკიდებსო, რის გამო თხოულობდნენ მთავრობის წინაშე აეკრძალათ მისთვის სოფლის სასამართლოში სიარული. ეს ხომ მისი ოჯახის ამონყვევას ნიშნავდა, მისი ცოლ-შვილის საბოლოოდ გაუბედურებას, და როგორ შეეძლო დამშვიდებულად ყოფნა, დანყნარება; როგორ შეიძლებოდა, რომ ამას მხეცად არ გარდაექმნა იგი.

საწყალ სონიას არც კი გაუგია როგორ გამოიარა გზა ქველიძიდან, სახლამდი როგორ მოვიდა, ისე გონებააბნეული იყო. ბიაშილის დანახვაზე მას ცრემლები მოანვა თვალებზე და ათრთოლებული ხმით მიმართა მას:

— პორთირი, რატომ შვება ბევლარი მაგ საქმეს? რატომ შვება? კარგია ახლა მაგ? —
ქალს გირილი მოერიო.

— ხა, ხა, ხა! შენ რა გაცირებს მერე? მისცეს ფული და გათავდება საქმე! უყურეთ ამას!..

— რვაასი მანათი?!

— ჰო!

— ვის აქვს, შე კაცო, მაგოდენის საშუალება? ჰმ! შიმშილისაგან ვკვდებით, ვიხოცებით!
რვაასი მანათი!.. ღმერთო ჩემო!..

— არა, ჩემო დავო, უფულოდ გყვილა იფიქრა იმ თქვენმა სარდიონმა... უფულოდ ქალიშვილს ხელს არავინ მოუკიდებს, შენც არ მომიკვდე!..

— თხოვდა, აძალებდა მერე?.. თავად არ დანიშნა, ა?

— ეგ რა ვუყოთ!

— როგორ, თუ რა ვუყოთ?! ქალი ჭავრით უნდა ჩაკვდეს?

— ხა, ხა, ხა!.. არ ჩაკვდება, არა!.. ეგ ოინებია, სარდიონის ოინები! მაგრამ რა სულელია: ქალაქელებს მოგვინდომა სოფლის კაცმა გაცუცურაკება?! ძალიან შემცდარია, ნამეგან ძნელ საქმეს მოჰკიდებია და წაგებულობა, და იქნება კიდევაც სხვაშიაც! ხა, ხა, ხა, ხა! არა, ჩვენთან აქაური კრიმინალები არ არგია, არა! ხა, ხა, ხა! ჩვენ რაღა გვაჯობებს!

პორთერი სიამოვნებით ხითხითებდა და ხარხარებდა... ამის პირით თითქოს თავმო-მწონე, უფრო ღონიერი ქალაქი დასცინოდა მისუსტებულ სოფელს, დასცინოდა, თავის გამარჯვებას აქადნიდა და ემუქრებოდა მეტ დაჩაგვრას მასთან ბრძოლაში.

„ამათია ყველაფერი!“ — გაურბინა თავში მგირალ სონიას.

„ამათ უნდა გავსდიოთ, ჩემისთანებმა მაინც, თუ ქვეყანაზე სიცოცხლე გვინდა!“ — თავის თავს ეუბნებოდა გულდაღონებული ოცია, რომელიც ის იყო ლევანისაგან დაბრუნებულიყო.

მთელი ღამე ძილი არ გაჰკარებია არც ცოლსა და არც ქმარს. სონიას თვალწინ ედგა ლევანი, სანყალი ეფროსინე, სეფე მარუშიძე ჩათვით მხარზე, ტიგველა მისი შვილები, გადარეული სარდიონი, მოხითხითე პორთერი, გაჯიუტებული მისი ძმა ბეგლარი და მისი ქმარი ოციაც. ესენი ირეოდნენ ერთმანეთში, ფუსფუსებდნენ მის წინაშე, ხმაურობდნენ, ვინ რას არ ჩასჩინებდა, ჩასძახოდა და მოსვენებას არ აძლევდა ღონემხდილ ქალს.

ამავე ღროს გარეთ, აივანზე გაშლართული ოცია, ძილგამფრთხალი, მიცვალებულ ლევანზე ფიქრში იყო გართული. ამ ფიქრში თავისი თავი ეხატებოდა მომავალში: თუ იგი ღროზე აქაურობას არ გაეცლებოდა, თუ სხვაგან, უფრო მოსახერხებელ ადგილს არ შეატარებდა თავს, მასაც ასეთივე ბოლო ექნებოდა, ისიც გააქცევდა შვილებს აქეთ-იქით და თავის ბიძასაებრ მშიერი, მწყურვალი, უპაგრონო, ასეთ საცოდაობაში დალევდა თავის გაჯახირებულ სულს.

— არა... მეტი საშველი არაა, მეც უნდა ავიბარგო! მეც უნდა შევეხიზნო იქ, სადაც ყოველი კაცი საშველს პოულობს... სადაც იმოდენი სამოვარია და საშუალება... მეტი გზა აღარ არის!..

ამ გადანწყვეტილების მიღებასთან მას გულში თითქოს რაღაცამ გაურბინა; ოცია ჯერ წამოჭდა, მაგრამ ჯდომაც აღარ ეხერხებოდა, წამოდგა, გადმოვიდა აივნიდან და მიიარ-მოიარა ეზო. რაღაც უცნაური სევდით შეჰყურებდა ამ ღამეში ყოველ საგანს, რაც წინ შეხვდებოდა, რაღაც სიყვარულით აჩერდებოდა სათითაოდ ყველაფერს, რაც მის საკუთრებას შეადგენდა. მისი გული საკვირვლად დულდა, გმინავდა.

ამ ღამეში, ამ ბნელაში, გაჭირვებული ოცია ეშვიდობებოდა აქაურობას, ესალმებოდა ამ მიდამოს, რომელიც დევნიდა და იძულებულს ხდიდა, თავისი კეთილდღეობა სხვაგან ეძებნა.

XIV

ოცია ახლა იმის რჩევაში იყო, თუ როგორ გამოეცხადებინა დედისათვის თავისი განზრახვა, თავის გადანწყვეტილება, რა რიგად დაეჭერებინა მოხუცებული ამის საჭიროებასა და სათუძვლიანობაში; როგორ გამოტყუებოდა, რომ თავზე საზარელი ამბავი დააგცდა; როგორ ეთქვა, რომ სამუდამოდ აეყარა გული სოფელზე და უნდა დაეჩქარებინა მასთან განშორება.

ეკვირინეს სრულიად უბრალო წალაპარაკებს მარუშიძეს სიღვდრთან, მანანასთან, საზარელი ბოლო მიეცა. ეს შხამიანი დედაკაცი დიდი ხნიდან ილესავდა კბილებს ეკვირინებდაც, რომელიც სძულდა მისი ცრაბახობის გამო, და სონიაზედაც. ამ უკანასკნელს თუმცა მისთვის არა დაუშავებია-რა, მაგრამ მას სიამპარგანეს აბრალებდა, მედიდურებას, სხვებზე მეტობას და ეს საკმაო იყო მანანასათვის, სონია შეეძულებინა სამუდამოდ და დაუბოგავად. მანანას გული აეყარა სონიაზე იმ დღიდან განსაკუთრებით, როცა მას თვალი მოჰკრა გზიდან მოყურებულს, სიძეს რომ ეჩხუბებოდა. იგი იმ დღიდანვე ეძებდა შემთხვევას, გული ეჭერებინა მისი საკადრისი ხსენებით და ახლა რომ შემთხვევა იშოვა, აღარათურით აღარ ზოგავდა არც დედამთილსა და არც მის „განათლებულ“ რძალს.

— კაი შენ დაგემართოს, კაი რამე შენ მოათრიე სულელმა, ჩერჩეგმა! შარა-შარა რომ დაძვრება და ვინ რას ლაპარაკობს, რომ ბოჭავს!.. ასაბოჭი წალაპარაკები კი გაქვთ, იცოცხლეთ!.. იცოცხლეთ, ბლომად გაქვთ!.. მარა ის ბოჭეთ, რაც თქვენ შეგვხებათ!.. ისიც გეყოფათ, სხვასთან რა ხელი გაქვთ! გამომიდგებიან და ჯკუის ღარიგებას დამინწყებენ! შენ თუ

ჭკვიანი და გონიერი ბრძანდებოდი, ჩემო ქალბატონო, იმისთანასაც არ შემოათრევიდო ოჯახში!..

ეკვირინე გაფითრებული იდგა ღობესთან და გაფართოებული თვალეზით შესჩერებოდა შორიდან მოქაქანე მანანას, რომლის უკან ფეხშიშველა, პერანგის ამარა, თავზე რალაც ქედის მაგვართ, ბავში, — ვერ გაარჩევიდო გოგო იყო თუ ბიჭი, — გაშტერებული იდგა და ცხვირს თითოთ ივირგნიდა.

— ვინ შემოვათრიე, მანანა? ვინ შემოვათრიე შენგან ავად სახსენებელი? შენს უზნეობას თავი დაანეზე!.. ჩვენთან გასავალი არ ექნება!..

— ვისი იმედით ბრძანდებით, ვისი იმედით? შენი რძლის საყვარლის იმედით? დავიდგა თვალი! რა მალლა მოგაქეთ თავი! იმით ინევიდო ზევიდო, რომ ვილაცა ოხერმა ხასა რძლათ შემოგატყუათ და თქვენი სიბრიყვიდო გათამამებული ურცხვად დანანწალობს, ასე გგონიათ, ქვეყანა ვერაფერს ხედავდეს და მიხვდებოდეს?! და თქვენგანაა კიდევ ვინმე სხვა საკილაუი და ავად სახსენებელი? თავად გარყვნილებო და გაოხრებულეზო!.. ბუშებით ოჯახს რომ ავსებთ, თქვენ უნდა ლაქლაქობდეთ სხვებზე?! აი, ბეჩა!

ეკვირინე ამქვეყნად აღარ იყო ამისი გამგონი.

— ვინ ამბობს მაგას? ვინ? ვინ?.. — ძლივს მოახერხა მან. — ვინაა მაგის მოლაპარაკე? — იყვირა მან და ერთი უკან მოიხედა სახლისაკენ, სონიას ხომ არ ეყურებო ჩვენი ლაპარაკი და ამბავი.

— ვინა და თელი სოფელი!.. თელი სოფელი!..

— ტყუი!.. ტყუი, შე უსინდისო, შე უკუღმართო... გესლიანო! გესლიანო!

— გული გეიკეთე მაგით!.. არ გიამა?!

— გაჩუმიდი, გაჩუმიდი, შე უსირცხვილო, თვარა არ ვიცი, არ ვიცი, რას არ გიზამ!.. გესმის?.. ახლავე აქედან წეეთრიე... წეეთრიე, მე შენ გეუბნები!.. — იყვირა ეკვირინემ და უცბად ღობიდან ჯიხი გამოაძრო. — შვილები არ მომიკვდებო, აქვე სულს გაგაცხებიებ... მაგ მყრალ ენას სამიღლემჩიოდ დავიდუმებ ეს არის, გასწი... გასწი შენთვის, მითხრობია! მაგრამ ამით მანანა არ შინდებოდა. პირიქით, მან უარესები წამოულავა ეკვირინეს;

რაც რამ ჭორი, ცუდი თქმულა მის ოჯახზე, ყველაფერი პირში ახალა და, რაც უარესი იყო, ამათ ხმაურობაზე მთლად კუთხე-მეზობელი მოაწყდა. გაათრეული დედაკაცები ძლივს დააშორეს ერთმანეთს.

სონია კი გულწასული ეგლო ტახტზე, უგრძობლად. ეგ მეტად შეუბრალებლობა იყო, ეს ადამიანის გამეგება, მინაში ჩამარხვა იყო, რაც მან თავის თავზე გაიგონა.

— ოცია... ოცია! მე ხვალვე მივდივარ... იცოდე, ხვალვე უნდა წავიდე... აქ მე ერთ წამსაც აღარ მოვიცდი... თუ არ წავიყვანივარ, გავიქცევი... ღმერთო, ათასნაირ გაჭირვებასთან, უთვალავ უსიამოვნებასთან ესეც უნდა გაეგონა ჩემს ყურებს?... რაგომ, რაგომ, მითხარი? კაცის შებრალება აღარ იციან? რამ ათქმევინათ, რამ ათქმევინათ ამისთანა საძაგლობანი?! ოცია, მომაშორე, მომაშორე... მეგის აგანა აღარ შემიძლია, არ შემიძლია, შე კაცო!..

ცხარე ცრემლით მტირალი ეუბნებოდა სონია, შინ დაბრუნებულ ოციას, რომელიც ამ ალიაქოთის დროს სხვაგან იყო.

— შემობრალე, შე კაცო! მოვშორდეთ აქაურობას, მოვშორდეთ!.. დროზე!.. თუ მეტი გინდა კიდევ?

— კი... კი!.. — გადაწყვეტით მიუგო ოციამ. — ვისგანაა ერთი მაცოდინა, ეგ ყველაფერი?.. ვისგანაა შემზადებული, მანახა, რომ ამ ხელებით სული გაუაცხებინო... წითლად შევლებო... ენა ამოვგლიჯო ძირიანად!.. ოხ მე, ოხ მე!.. — გამწარებით გაიძახოდა ოცია.

— ყველა ერთნაირია, ყველა... ყველანი ცოფიანივით არიან! — ოცია მიხვედრილი იყო, საიდანაც გამომდინარეობდა ეს ამბავი, ვისგანაც იქნებოდა ნათქვამი პირველად და ეგ იყო, რომ სიმწარეს მაგებდა და გულს უხარშავდა.

ეკვირინემ კიდევაც კვერი დაუკრა, ოციამ რომ უთხრა სონიას №-ში წავიყვანო.

— წაიყვანე, წაიყვანე, შვილო... გულს გადააყოლებს, გეიხედავს-გამოიხედავს, გადააგინცდება!.. სანყალს მართლა ბევრი უსიამოვნობა შეხვდა ბოლო ხანს... კი, შვილო, ეგრე ქენი!.. მერე უფრო გულს დაუდებს ოჯახსაც და აქაურობასაც.

მესამე დღეს ოციამ ჩაიყვანა ურმით ცოლ-შვილი №-ში ცოლის ძმასთან. გამობრუნებული, ახლა იგი შეუდგა გადასახლებისათვის მზადებას.

რამდენიმე კვირის შემდეგ ეკვირინემ გაახსენა შვილს, ცოლი მოეკითხნა და მოეყვანა, რადგან დრო ახლოვდებოდა ლოგინად დაწოლისა.

რარიგად გაოცდა მოხუცებული ეკვირინე, როცა ამბზე შვილისაგან პასუხად გაიგონა, რომ სონია არა თუ აღარ დაბრუნდება თამარნაშენში, პირიქით, ესენი უნდა შემზადებულიყვნენ სამუდამოდ იქ დასახლებლად.

— რატომ, რატომ? — კითხულობდა გათვაცეცხული, აბრწევულივით, ეკვირინე, — რა მიზეზია?... რამ გათვქრებით ამგვარი ამბავი? გამაგებინეთ!

— თავს ვეღარ ვრჩენულობთ, დედა... თავს ვეღარ ვრჩენულობთ!.. წელში ვწყდებით მუშაობით, მარა არა გამოდის რა... უქმად მიდის ყოველივე მეცადინეობა, ჯათას ნაყოფი აღარ აქვს, ვენვალებით მხოლოდ... საბოლოოს ვილა ამბობს, გასაძღომს ვეღარ ვშოულობთ... ყველა გამწარებულია, შიმშილისაგან გონება არეული... აქ აღარათფერი სიკეთეა, ათასნაირი გაჭირვებისა და უბედურების მეტი!.. ეგებ იქ მაინც ეშველოს კაცს. ბევრი იქით იწევა... ქე შოულობენ რაღაცას, თავს ირჩენენ... აქაურობას რომ მივაჩერდე, რა გამოდის გაჯახირების მეტი? იქ მაინც ვცდი თავს. თუ დავიღუპები, სულ ერთია, აქაც ხომ მეტი ხეირი არ მომეღოს. ეს გადაწყვეტილია, დედი, გადაწყვეტილი!

ეკვირინეს გონება ეკარგებოდა ამის გაგონებაზე. მას საწინააღმდეგო სიტყვაც არ ეხერხებოდა, ისე დაიბნა, ისე აირია შვილის ნალაპარაკებზე. ბოლოს, როგორც იქნა, მოისაზრა და გაპარული ხმით უთხრა ოციას:

— ახლა შეიქმნა ამისთანა ამბავი?

— ახლა, ახლა... დედა! — ამოთხერით მიუგო ოციამ.

ეკვირინემ ბრალი რძალს დასდო ამ საქმეში. კიდევაც ჩავიდა №-ში, ინახულა სონია და თვალცრემლიანი ემუდარა ოჯახი არ დაენგრია, ისევ დაბრუნებულიყო, შვილები გზაში არ გამოეყარა, ბუდე არ აენგრია მათთვის. მაგრამ ყოველივე ამას დარჩა. მისდა გასაოცებლად, მეტი მოუდრეკელი მისივე შვილი ოცია აღმოჩნდა. მისი სიტყვითაც ეს ქალაქში შეხიზნება ერთადერთი საშუალება იყო, რაც მათ რჩებოდათ. თავიანთი ცხოვრების გამოსაკეთებლად. არ მოელოდა საწყალი ეკვირინე, თუ როდისმე გამოეთხოვებოდა თავის საცხოვრებელს, მიაგოვებდა თავის ეზო-მიდამოს, დაჯდებოდა ურემზე თამარნაშენიდან წამსვლელი გასაქალაქებლად.

რამდენიმე თვის შემდეგ ოცნებამ გაყიდა სახლის გარდა მთლად თავისი ქონება თამარნაშენში და №-ის განაპირაზე იყიდა პატარა ადგილი, ჩაიგანა თავისი სახლი და შეემატა მის გვარადვე გამოქცეულ სოფელებს, რომელთა პატარა სახლების რიცხვიც თანდათან მაგულობს და სარტყელივით ერტყმევა №-ს გარშემო. ესენი ჯერჯერობით არც ქალაქში სწერიან და სოფელურ ჩვეულებებზე მცხოვრებნი უდარაჭებენ დროს, რომელმაც სრულიად უნდა გაჰქნას ისინი ქალაქელებში და დაგეშოს ახალი ცხოვრებისათვის.

ჯერ კიდევ ვერ მოეწყენენ, მართალია, მაგრამ იმედი აქვთ ორივე ცოლ-ქმარს, რომ მოკლე ხანში ამ ახალ ნიადაგზე სოფლისაზე უკეთესად წაიყვანენ საქმეს. მათთვის დიდი იმედია ბეგლარი და ბიაშვილი, რომელთაც ხშირად ოცნა აცოდებს თავსა და თავის ცოლ-შვილს და ეუბნება ხოლმე:

— თქვენ იცით, თქვენი იმედით ვარ... თქვენისთანა განათლებულებისა და გავლენიანების იმედი თუ არ მოგვეშალა, ეგებ რაღაც გამოგვედეთ, გამოვიდეთ სინათლეზე... თქვენ იცით!..

ამის პასუხად ბეგლარი ბევრ სიტყვასაც არ იმეტებს, ბიაშვალის კი თავისებურად იცინის და, მუდამ ხალისიანი, იმედს აძლევს, ამხნეებს, მაგრამ ისიც უთურო, რასაკვირველია, სიტყვით მხოლოდ.

ოცნას სამოსახლოზე სხვა დასახლდა, ახლად გამოყოფილი, რომელიც შემთხვევას ელოდა, სადმე ადგილი დაცარიელებულიყო მოსახლეობის გასამართავად, რომელსაც ეზო საყანედ გადაუქცევია, ცალ ყურეში კი ქოხი ჩაუდგამს.

ამგვარსავე გარემოებაში მყოფმა გლეხმა იყიდა ლევან ქამუშაძის ეზოც, რადგან მისმა შვილებმა მამის სიკვდილის შემდეგ სოფელი აღარ დაეძიეს. ეფროსინე უფროსმა შვილმა წაიყვანა: რკინიგზაზე ბუტკაში დგანან, და ხშირად მწვანე დროშაკით ხელში, პირზე თავსათეარ ჩამოფარებული, გამვლელ მატარებელს ანიშნებს გზის აგვარგიანობას. სარდიონ ქველიძემ, როგორც იქნა, გაიმართლა თავი მმართველობის წინაშე, ისევ ვეჭილობას მიჰყვო ხელი და გლეხებიც მასვე დაუბრუნდნენ, რადგან ბიაშვილმა მიატოვა თამარნაშენი, როგორც მოჭმული ადგილი და სხვაგან გადავიდა. მაგრამ ქალიშვილის ჯავრმა ერთობ მოაბერა და მოტყუა სარდიონი, ასე რომ ვეღარ ეკიდება წინანდებურად თავის მარჩენალ საქმეს; ამის გამო ვლადიმერიც იძულებული შეიქნა, სახლიდან ფეხი გადაედგა, რამე ეშოვა, ოჯახს წადგომოდა, მაგრამ ცყუილა დაეხეტება ხან შავქვაში, ხან რკინიგზაზე, — ვერსად შოულობს საშუაოს.

ერთობა მწუხარებაშია ქალიშვილების შემყურე მათათიც. მაგრამ მაინც ვითომ გულს არ იტყვს, გულმაგრად არის და ჩვეულებისამებრ მუდამ თავის სახელოვან ნათესავებზე ლაპარაკობს, მათ მოწინებით ხსენებაშია და მათით თავმოქმედობს.

1900 წ.

სარჩევი

I.....	1
II.....	15
III.....	23
IV.....	34
V.....	42
VI.....	59
VII.....	68
VIII.....	76
IX.....	85
X.....	92
XI.....	100
XII.....	104
XIII.....	111
XIV.....	119

